

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

СЛЮСАРЕНКО ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ

УДК 342.9:37:005.35

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Спеціальність – 081 «Право»

Галузь знань – 08 «Право»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.С. Слюсаренко

Науковий керівник: **Куркова Ксенія Миколаївна**, доктор юридичних наук,
професор

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Слюсаренко О. С. Адміністративно-правове забезпечення сталого розвитку освіти в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2026.

У дисертації визначено теоретико-правові основи сталого розвитку та зміст адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні для формування перспективних напрямків вдосконалення освітньої політики України.

Розкрито сталий розвиток як концепцію трансформації освіти, з позиції адміністративного права, що є закріпленою в міжнародному та національному нормативно-правовому та доктринальному вимірі цілісною моделлю реформування освіти, що передбачає її орієнтацію на якість, доступність, інклюзивність, безпеку, безперервність та ціннісну спрямованість з метою формування особистості, здатної діяти на засадах відповідальності, рівності, екологічної свідомості та поваги до прав людини в умовах довгострокового суспільного розвитку.

Сформовано, що розвиток освіти в Україні як об'єкт адміністративно-правового забезпечення характеризується сукупністю специфічних рис, зумовлених суспільною цінністю, зокрема: 1) розвиток освіти в Україні є суспільно значущим і конституційно обумовленим об'єктом адміністративно-правового забезпечення; 2) розвиток освіти є динамічним об'єктом адміністративно-правового впливу, що змінюється під впливом соціальних, економічних, технологічних, культурних та міжнародних чинників; 3) розвиток освіти в Україні охоплює освітній процес, управлінський вплив, а також організаційні, кадрові, фінансові, інформаційні та інноваційні відносини; 4) розвиток освіти в Україні є об'єктом, у якому поєднуються приватні та публічні інтереси; 5) особливістю розвитку освіти як об'єкта

адміністративно-правового забезпечення є багаторівнева інституційна організація; 6) суттєвою особливістю є тісний зв'язок розвитку освіти з якістю публічного адміністрування; 7) розвиток освіти має інноваційний характер; 8) інерційний характер оцінювання результатів є специфікою публічного адміністрування освітньої сфери, що виражається у послідовності державної політики, стратегічному плануванні, етапності реформ тощо.

Зміст адміністративно-правового забезпечення розвитку освіти включає такі взаємопов'язані складові: 1) нормативно-правова, що охоплює сукупність правових норм, які визначають засади освітньої політики, принципи функціонування системи освіти, компетенцію органів публічної адміністрації, правовий статус учасників освітнього процесу, порядок надання освітніх послуг, механізми контролю, нагляду та відповідальності тощо; 2) інституційно-суб'єктна – учасники, наділені адміністративною компетенцією у відповідній сфері; 3) цільова, що визначає концептуально-стратегічний процес створення належних умов для розвитку освітньої системи; 4) інструментально-процедурна, що відображає практичний вимір адміністративного впливу; 5) координуюча, що формує межі співробітництва для реалізації відповідного напрямку забезпечення.

З'ясовано, що сучасний стан нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні створює необхідні передумови для модернізації, які мають бути спрямовано на оновлення окремих законів, формування комплексної правової моделі, у межах якої доступність, якість, безперервність, інклюзивність, цифровізація, фінансова спроможність, автономія, громадський контроль та відповідність потребам повоєнного відновлення функціонуватимуть як взаємопов'язані складові єдиної стратегії сталого розвитку освіти, суспільства й держави.

Суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні визначено за рівнем впливу: 1) загально-стратегічний рівень включає: Верховну Раду України (зокрема, Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій); Президента України; Кабінет Міністрів

України; 2) галузево-координаційний рівень охоплює центральні органи виконавчої влади, насамперед Міністерство освіти і науки України, а також інші міністерства та державні органи, до сфери управління яких належать заклади освіти, та реалізують відповідну компетенцію щодо забезпечення сталого розвитку освіти; 3) контрольно-регулятивний рівень включає: Державну службу якості освіти України; Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти; незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти; Національне агентство кваліфікацій; Освітнього омбудсмена; 4) регіонально-реалізаційний рівень включає місцеві органи виконавчої влади у сфері освіти та органи місцевого самоврядування, які забезпечують практичне впровадження державної політики сталого розвитку на відповідній території; 5) інституційно-управлінський рівень охоплює органи управління закладів освіти та інші внутрішні адміністративні структури, що безпосередньо організовують освітній процес із урахуванням принципів сталості; 6) громадсько-партнерський рівень складають органи громадського самоврядування у сфері освіти, об'єднання (студентські спільноти тощо), інші інститути громадянського суспільства, міжнародні інституції та учасники освітнього процесу, що впливають на освітній процес.

Сформовано, що адміністративний інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти – це передбачена нормами адміністративного права сукупність адміністративно-правових форм, методів, засобів впливу та адміністративних процедур, що реалізуються в межах публічної компетенції уповноважених суб'єктів для якісно-правового, стратегічно-орієнтованого та безперервного розвитку освітньої сфери на основі публічного інтересу, гарантування права на освіту, охорони освітніх прав, та досягнення суспільно значущих результатів у сфері освіти.

Визначено міжнародне співробітництво як можливість сталого розвитку освіти, що є системою добровільної взаємодії суб'єктів національного та міжнародного освітнього простору, що здійснюється на засадах законності, рівноправності, взаємодовіри, академічної свободи, автономії закладів освіти

та спільної відповідальності, з метою забезпечення якісного, інноваційного, безперервного та соціально-орієнтованого розвитку освіти, посилення інституційної спроможності та формування людського потенціалу, здатного сприяти сталому розвитку суспільства та держав в умовах глобалізації.

Визначено, що європейське регулювання сталого розвитку освіти реалізується через низку адміністративно-правових механізмів: 1) стратегічне планування держав, які ухвалюють освітні, кліматичні, молодіжні та інноваційні стратегії, де освіта визначається інструментом зеленого переходу; 2) нормування змісту освіти, при якому сталий розвиток інтегрується в державні стандарти, навчальні плани, програми підготовки педагогів, професійну освіту та навчання впродовж життя; 3) акредитація та забезпечення якості: заклади освіти стимулюються або зобов'язуються демонструвати, як вони реалізують принципи сталого розвитку у навчанні, дослідженнях, управлінні, партнерствах і внутрішній політиці; 4) фінансово-правове стимулювання та доступ до європейських програм і фондів, які пов'язуються з екологічними, соціальними та інноваційними цілями; 5) участь стейкхолдерів (учні, студенти, молодь, батьки, педагоги, громади, роботодавці й громадські організації залучаються до формування та реалізації політик сталого розвитку); 6) моніторинг, звітування та рейтингування освітніх закладів як демонстрація соціально-екологічної діяльності.

Сформовано, що загальні напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні мають полягати у формуванні цілісної, стійкої та людиноцентричної моделі публічного управління освітою, здатної одночасно гарантувати безперервність освітнього процесу в умовах війни й післявоєнного відновлення, рівний доступ до якісної освіти для всіх категорій здобувачів, модернізацію змісту освіти відповідно до цілей сталого розвитку, цифрової трансформації та потреб суспільства, а також належний рівень безпеки, інклюзивності, недискримінації й академічної доброчесності; така модель повинна передбачати оновлення нормативно-правових засад освітньої політики, чітке розмежування компетенції суб'єктів

публічної адміністрації, запровадження ефективних механізмів міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії, інтеграцію принципів сталого розвитку до стандартів, освітніх програм, процедур ліцензування, акредитації, моніторингу та оцінювання якості освіти, посилення правових гарантій цифрової доступності, гендерної рівності, соціальної справедливості й захисту прав учасників освітнього процесу, удосконалення системи професійного розвитку та соціальної підтримки педагогічних працівників, а також створення прозорих фінансово-організаційних інструментів відновлення, інноваційного розвитку й громадського контролю у сфері освіти.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що результати дослідження мають прикладний характер та можуть бути використані у: – науково-дослідній сфері – для подальшого розвитку наукових положень щодо правового забезпечення сталого розвитку освіти, та для проведення міждисциплінарних досліджень у галузі адміністративного права; – правозастосовній сфері – для покращення діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів освіти та інших суб'єктів освітніх правовідносин щодо практичної реалізації принципів сталого розвитку в освітньому середовищі; – освітньому процесі – при підготовці навчальних матеріалів, лекційних і практичних занять з дисципліни «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми».

Ключові слова: адміністративно-правові відносини, адміністрування, забезпечення, інклюзивність, інноваційність, інструменти, освіта, сталий розвиток, управління, якість освіти.

SUMMARY

Sliusarenko O. Administrative and legal support for the sustainable development of education in Ukraine. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

The thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Philosophy in speciality 081 «Law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2026.

The dissertation defines the theoretical and legal foundations of sustainable development and the content of administrative and legal support for the sustainable development of education in Ukraine in order to formulate prospective areas for improving Ukraine's educational policy.

Sustainable development is revealed as a concept of educational transformation from the standpoint of administrative law, constituting a holistic model of educational reform enshrined in the international and national legal, regulatory and doctrinal dimensions, which provides for its orientation toward quality, accessibility, inclusiveness, safety, continuity and value-based focus with the aim of forming an individual capable of acting on the principles of responsibility, equality, environmental awareness and respect for human rights in the context of long-term social development.

It has been established that the development of education in Ukraine as an object of administrative and legal support is characterized by a set of specific features determined by its social value, in particular: 1) the development of education in Ukraine is a socially significant and constitutionally determined object of administrative and legal support; 2) the development of education is a dynamic object of administrative and legal influence, changing under the impact of social, economic, technological, cultural and international factors; 3) the development of education in Ukraine encompasses the educational process, managerial influence, as well as organizational, personnel-related, financial, informational and innovative relations; 4) the development of education in Ukraine is an object in which private and public interests are combined; 5) a feature of the development of education as an object of administrative and legal support is its multi-level institutional

organization; 6) a significant feature is the close connection between the development of education and the quality of public administration; 7) the development of education has an innovative character; 8) the inertial nature of evaluating results is a specific feature of public administration in the educational sphere, expressed in the consistency of state policy, strategic planning, the staged nature of reforms, etc.

The content of administrative and legal support for the development of education includes the following interrelated components: 1) the legal and regulatory component, which covers the set of legal norms that determine the foundations of educational policy, the principles of functioning of the education system, the competence of public administration bodies, the legal status of participants in the educational process, the procedure for providing educational services, mechanisms of control, supervision and liability, etc.; 2) the institutional and subject-related component – participants vested with administrative competence in the relevant sphere; 3) the target component, which determines the conceptual and strategic process of creating proper conditions for the development of the education system 4) the instrumental and procedural component, which reflects the practical dimension of administrative influence; 5) the coordinating component, which forms the boundaries of cooperation for the implementation of the relevant area of support.

It has been clarified that the current state of legal and regulatory support for the sustainable development of education in Ukraine creates the necessary prerequisites for modernization, which should be aimed at updating individual laws and forming a comprehensive legal model within which accessibility, quality, continuity, inclusiveness, digitalization, financial capacity, autonomy, public control and compliance with the needs of post-war recovery will function as interrelated components of a unified strategy for the sustainable development of education, society and the state.

The subjects of administrative and legal support for the sustainable development of education in Ukraine have been defined according to the level of influence: 1) the general strategic level includes: the Verkhovna Rada of Ukraine (in

particular, the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Education, Science and Innovation); the President of Ukraine; the Cabinet of Ministers of Ukraine; 2) the sectoral and coordination level covers central executive authorities, primarily the Ministry of Education and Science of Ukraine, as well as other ministries and state bodies whose sphere of administration includes educational institutions and which exercise the relevant competence in ensuring the sustainable development of education; 3) the control and regulatory level includes: the State Service of Education Quality of Ukraine; the National Agency for Higher Education Quality Assurance; independent institutions for assessment and quality assurance in higher education; the National Qualifications Agency; the Educational Ombudsman; 4) the regional implementation level includes local executive authorities in the field of education and local self-government bodies that ensure the practical implementation of the state policy of sustainable development in the relevant territory; 5) the institutional and managerial level covers the governing bodies of educational institutions and other internal administrative structures that directly organize the educational process with due regard to the principles of sustainability; 6) the public and partnership level consists of public self-government bodies in the field of education, associations (student communities, etc.), other civil society institutions, international institutions and participants in the educational process that influence the educational process.

It has been established that the administrative toolkit for ensuring the sustainable development of education is a set of administrative and legal forms, methods, means of influence and administrative procedures provided for by the norms of administrative law, implemented within the public competence of authorized subjects for the qualitative and legal, strategically oriented and continuous development of the educational sphere on the basis of the public interest, guaranteeing the right to education, protecting educational rights, and achieving socially significant results in the field of education.

International cooperation has been defined as an opportunity for the sustainable development of education, constituting a system of voluntary interaction

between subjects of the national and international educational space, carried out on the principles of legality, equality, mutual trust, academic freedom, autonomy of educational institutions and shared responsibility, with the aim of ensuring the qualitative, innovative, continuous and socially oriented development of education, strengthening institutional capacity and forming human potential capable of contributing to the sustainable development of society and states in the context of globalization.

It has been determined that European regulation of the sustainable development of education is implemented through a number of administrative and legal mechanisms: 1) strategic planning by states that adopt educational, climate, youth and innovation strategies in which education is defined as an instrument of the green transition; 2) standardization of educational content, whereby sustainable development is integrated into state standards, curricula, teacher training programs, vocational education and lifelong learning; 3) accreditation and quality assurance: educational institutions are encouraged or obliged to demonstrate how they implement the principles of sustainable development in teaching, research, governance, partnerships and internal policy; 4) financial and legal incentives and access to European programs and funds linked to environmental, social and innovation goals; 5) stakeholder participation (pupils, students, youth, parents, educators, communities, employers and public organizations are involved in the formation and implementation of sustainable development policies); 6) monitoring, reporting and ranking of educational institutions as a demonstration of socio-environmental activity.

It has been established that the general areas for improving the administrative and legal support of the sustainable development of education in Ukraine should consist in forming a holistic, resilient and human-centered model of public education governance, capable of simultaneously guaranteeing the continuity of the educational process in conditions of war and post-war recovery, equal access to quality education for all categories of learners, modernization of educational content in accordance with the Sustainable Development Goals, digital transformation and

the needs of society, as well as an appropriate level of safety, inclusiveness, non-discrimination and academic integrity; such a model should provide for updating the legal and regulatory foundations of educational policy, a clear delineation of the competence of public administration subjects, the introduction of effective mechanisms of interdepartmental and intersectoral interaction, the integration of sustainable development principles into standards, educational programs, licensing, accreditation, monitoring and education quality assessment procedures, the strengthening of legal guarantees of digital accessibility, gender equality, social justice and protection of the rights of participants in the educational process, the improvement of the system of professional development and social support for teaching staff, as well as the creation of transparent financial and organizational instruments for recovery, innovative development and public control in the field of education.

The practical significance of the results obtained lies in the fact that the research results are applied in nature and may be used in: – the research sphere – for the further development of scientific provisions on the legal support of the sustainable development of education, and for conducting interdisciplinary research in the field of administrative law; – the law enforcement sphere – for improving the activities of state authorities, local self-government bodies, educational institutions and other subjects of educational legal relations regarding the practical implementation of the principles of sustainable development in the educational environment; – the educational process – in the preparation of educational materials, lectures and practical classes in the discipline «Administrative law and process: doctrinal and practical issues».

Keywords: administrative and legal relations, administration, provision, inclusiveness, innovation, tools, education, sustainable development, management, quality of education.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Слюсаренко О. С. Сталий розвиток як концепція трансформації освіти з позиції адміністративного права. *Правові новели*. 2023. № 19. С. 541–546. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2023.19.73>
2. Slyusarenko O. Features of the development of education in Ukraine as an object of administrative and legal regulation. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 6 . P. 233–237. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2024.6.39>
3. Слюсаренко О.С. Адміністративний інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2026. Вип. 1. С. 328–333. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2026.1.50>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Слюсаренко О. С. Сучасні види адміністративного інструментарію забезпечення сталого розвитку освіти в Україні. *Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 21–22 лют. 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 139–141.
5. Слюсаренко О.С. Наукові підходи до концепції сталого розвитку як категорії адміністративного права. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 15–16 лют. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.
6. Слюсаренко О.С. Новітнє поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення розвитку освіти в Україні. *Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 16–17 квіт. 2024 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 136–139.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ	22
1.1. Сталий розвиток як концепція трансформації освіти.....	22
1.2. Особливості розвитку освіти в Україні як об'єкту адміністративно- правового забезпечення	36
1.3. Стан нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні	51
Висновки до розділу 1	69
РОЗДІЛ 2 ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	73
2.1. Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні	73
2.2. Адміністративний інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти в Україні	102
2.3. Міжнародне співробітництво як можливість сталого розвитку освіти в Україні.....	115
Висновки до розділу 2.....	135
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ	141
3.1. Європейський досвід адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти	141
3.2. Напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні.....	169
Висновки до розділу 3.....	188
ВИСНОВКИ	194
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	199
ДОДАТКИ	219

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Освіта є самостійним конституційним правом людини, що формує можливості реалізації інших прав – соціальної мобільності, професійного розвитку, участі особи в демократичному суспільстві та відновлення держави. Освіта в Україні сьогодні є стратегічним ресурсом національної стійкості, людського капіталу, демократичного розвитку, економічного відновлення та європейської інтеграції нашої держави. Відповідно, правова система зобов'язана гарантувати право на освіту, та безпечне, якісне та справедливе здійснення освітніх можливостей в суспільстві.

Законодавство України закріплює широкий комплекс освітніх прав та гарантій, однак їх практичне забезпечення залежить від різних факторів, тому, право на освіту формально є загальним, але фактично реалізується нерівномірно. В першу чергу, це пов'язано із неналежною прогнозованістю фінансування, неефективним розподілом освітніх субвенцій, непрозорих процедур відбудови, недостатнім залученням міжнародної допомоги та державно-приватного партнерства.

Сталий розвиток освіти формує здатність освітньої системи бути безпечною, інклюзивною, якісною, цифровою, відкритою до інновацій, та резильєнтною до кризових явищ. Дійсно важливою проблемою є безпековий вимір освітнього управління. Війна змінила природу правового забезпечення освіти, що має включати управління ризиками, облаштування укриттів, евакуаційні процедури, організацію змішаного або дистанційного навчання, психологічну підтримку, захист дітей у прифронтових регіонах та відновлення освітньої інфраструктури тощо. Українська освітня система функціонує в умовах безпрецедентного навантаження, що перетворює питання адміністративно-правового забезпечення освіти з теоретичної проблеми на практичну умову відновлення та модернізації України для глобального сталого розвитку.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Питання сталого розвитку освіти, крізь призму реалізації різних адміністративних відносин, були предметом дослідження таких науковців, як: С. Авіна, Б. Авраменко, О. Акімова, С. Алексєєва, І. Андросук, Т. Антонюк, Л. Березова, К. Бліщук, Є. Бодунов, Н. Бордюг, А. Бровдій, Т. Варенко, Ю. Вецнер, С. Вознюк, О. Воробйова, М. Галицька, В. Гаращук, О. Гаращук, М. Горбач, Л. Гриневич, В. Гришко, А. Гурін, О. Гурман, А. Даниленко, Є. Довгопол, О. Домша, Є. Дуліба, О. Думанський, Т. Житомирська, О. Захарова, Л. Зіняк, А. Квятковська, О. Кірдан, В. Ковальчук, Л. Ковтюх, О. Козак, О. Красовська, О. Красуцький, В. Кремень, С. Криштанович, О. Кулаковський, І. Курило, М. Курко, К. Куркова, В. Куценко, Д. Левченко, М. Легенький, І. Лисоконь, І. Литвин, В. Луговий, В. Лунячек, Н. Ляшкова, Р. Майборода, В. Маринович, О. Марущак, Р. Марченко, Р. Марченко, С. Махновський, Г. Мелеганич, І. Міньковська, Л. Міронець, О. Нижник, І. Озерна, В. Оксамитний, О. Паламарчук, Н. Партико, В. Поліщук, О. Поліщук, А. Полянська, Н. Пушкарьова, В. Радкевич, В. Резніченко, Г. Різак, В. Рудик, Д. Свириденко, Д. Селецька, С. Сербенюк, Я. Середюк, С. Сисоєва, І. Смирнова, О. Соколенко, А. Соколова, Х. Солнцева, Л. Сорока, С. Стеценко, Ж. Таланова, В. Тимчак, В. Ткаченко, С. Толочко, І. Томашук, В. Триндюк, М. Устік, К. Шкарупа та ін.

При цьому, адміністративно-правове забезпечення сталого розвитку освіти в Україні є ключовим інструментом гарантування права на освіти, що обумовлює актуальність новітніх наукових підходів для формування більш ефективної моделі правового забезпечення освіти, здатної функціонувати в умовах війни, відновлення та європейської інтеграції України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема роботи узгоджується з положеннями Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019; Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р.; Національної стратегії

розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі, схваленої Указом Президента України від 25 травня 2020 р. № 195/2020; Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р; Стратегії людського розвитку, затвердженої Указом Президента України від 2 червня 2021 р. № 225/2021; Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2022 р. № 1163-р.

Тема дисертаційного дослідження узгоджується з планом науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0126U003901) та затверджена рішенням вченої ради Науково-дослідного інституту публічного права 21 листопада 2022 року (протокол № 15).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є визначення теоретико-правових основ сталого розвитку та змісту адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні для формування перспективних напрямків вдосконалення освітньої політики України.

Для реалізації сформованої мети запропоновано вирішення наступних *завдань*:

- визначити концепцію сталого розвитку як напрямок оновлення освітньої системи;
- сформулювати риси розвитку освіти в Україні як об'єкту адміністративно-правового забезпечення;
- розкрити сучасний стан нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні;
- визначити суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні за рівнем впливу;
- сформулювати адміністративний інструментарій забезпечення сталого

розвитку освіти;

- визначити форми міжнародного співробітництва у сфері освіти в Україні;

- розкрити адміністративно-правові механізми європейського регулювання сталого розвитку освіти;

- обґрунтувати загальні напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні.

Об’єкт дослідження – сукупність суспільних відносин у сфері адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правове забезпечення сталого розвитку освіти в Україні.

Методи дослідження. У дисертації використано сукупність філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних підходів. Сталий розвиток як концепція трансформації освіти розкрито методом *діалектики* (підрозділ 1.1). Особливості розвитку освіти в Україні як об’єкту адміністративно-правового забезпечення визначено завдяки *логічному* підходу, методам *дедукції* та *індукції* (підрозділ 1.2).

Організаційно-правовий метод дозволив розкрити статус суб’єктів адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні (підрозділ 2.1). *Структурно-функціональний* метод використано для аналізу адміністративного інструментарію забезпечення сталого розвитку освіти в Україні та можливостей міжнародного співробітництва у сфері сталого розвитку освіти (підрозділи 2.2, 2.3).

Порівняльно-правовий метод став основою для аналізу європейського досвіду адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти (підрозділ 3.1). Стан нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні та перспективні напрями вдосконалення розкрито завдяки *формально-юридичному* методу (підрозділи 1.3, 3.2). Для формування диференційованих напрямків вдосконалення адміністративно-правового

забезпечення сталого розвитку освіти в Україні використано *теоретико-прогностичний* метод (підрозділ 3.2).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням у сфері адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні, в результаті якого сформовано напрямки та можливості системної інтеграції концепції сталого розвитку в освітніх правовідносинах, зокрема:

у перше:

– розкрито сталий розвиток як концепцію трансформації освіти, з позиції адміністративного права, що є закріпленою в міжнародному та національному нормативно-правовому та доктринальному вимірі цілісною моделлю реформування освіти, що передбачає її орієнтацію на якість, доступність, інклюзивність, безпеку, безперервність та ціннісну спрямованість з метою формування особистості, здатної діяти на засадах відповідальності, рівності, екологічної свідомості та поваги до прав людини в умовах довгострокового суспільного розвитку;

– сформовано ознаки адміністративного інструментарію забезпечення сталого розвитку освіти в Україні: публічно-владний характер для забезпечення суспільно значущих цілей розвитку освіти; нормативна визначеність; зовнішньо виражений вплив; цільова орієнтованість для забезпечення сталого розвитку освіти; спрямованість на публічний інтерес та гарантування права на освіту; системний характер; функціональна багатоманітність; адаптивність до специфіки об'єкта впливу; інституційна багаторівневність; процедурна впорядкованість; підконтрольність та підзвітність; направленість на довгостроковий результат; забезпечення якості як внутрішнього критерію ефективності; цифрова інтегрованість;

– визначено міжнародне співробітництво як можливість сталого розвитку освіти, що є системою добровільної взаємодії суб'єктів національного та міжнародного освітнього простору, що здійснюється на засадах законності, рівноправності, взаємодовіри, академічної свободи,

автономії закладів освіти та спільної відповідальності, з метою забезпечення якісного, інноваційного, безперервного та соціально-орієнтованого розвитку освіти, посилення інституційної спроможності та формування людського потенціалу, здатного сприяти сталому розвитку суспільства та держав в умовах глобалізації;

удосконалено:

– розуміння адміністративно-правового забезпечення розвитку освіти як системної, цілеспрямованої та нормативно-організованої діяльності держави, уповноважених органів публічної влади та інших суб'єктів публічного адміністрування, що здійснюється за допомогою норм адміністративного права, принципів, форм, методів, процедур та гарантій з метою створення, підтримання та вдосконалення належних умов для функціонування та сталого розвитку освітньої сфери, та забезпечення освітніх потреб суспільства та держави;

– значення громадсько-партнерського рівня впливу суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні, що сформовано систему суб'єктів громадянського суспільства, органів громадського самоврядування, професійних, батьківських, учнівських, студентських, наукових, експертних, дорадчих і контрольних об'єднань, які наділені спеціальною адміністративно-правовою правосуб'єктністю щодо участі в управлінні освітою, виробленні пропозицій, громадському обговоренні, експертизі, моніторингу, контролі якості освіти, захисті прав учасників освітнього процесу та забезпеченні суспільної підзвітності освітньої системи;

отримали подальшого розвитку:

– положення щодо стану нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні, що перебуває на етапі активного становлення, поєднуючи наявність розгалуженого законодавчого базису з відсутністю цілісної правової моделі довгострокового розвитку освітньої системи, з недостатньою узгодженістю між різними рівнями освіти, слабкою

інституціоналізацією освіти дорослих, дисбалансом між автономією закладів та правовим регулюванням, та недостатньою інтеграцією освітнього законодавства з бюджетною, соціальною, трудовою, регіональною, інноваційною та євроінтеграційною політикою;

– положення загальноєвропейських тенденцій адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти, що, на відміну від української моделі, полягає у більш системному закріпленні концепції сталого розвитку в освітньому законодавстві, державних стратегіях, навчальних програмах, управлінських процедурах, підготовці педагогів, інфраструктурній модернізації та партнерстві держави з місцевим самоврядуванням, наукою, бізнесом і громадянським суспільством;

– напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні, що має здійснюватися диференційовано за видами освіти, але в межах єдиної публічної стратегії, поєднуючи нормативне закріплення принципів сталості, чіткий розподіл управлінських повноважень, якісний контроль, цифровізацію, інклюзивність, безпекову стійкість та ресурсну спроможність закладів освіти, з диференціацією на пріоритетність формування цінностей сталого розвитку для дошкільної освіти, гарантування рівного доступу та безпечного середовища повної загальної середньої освіти, зв'язок із ринком праці для професійної освіти, та автономію, інноваційність та суспільну відповідальність вищої освіти.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що результати дослідження мають прикладний характер та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розвитку наукових положень щодо правового забезпечення сталого розвитку освіти, та для проведення міждисциплінарних досліджень у галузі адміністративного права (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правозастосовній сфері* – для покращення діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів освіти та інших

суб'єктів освітніх правовідносин щодо практичної реалізації принципів сталого розвитку в освітньому середовищі;

– *освітньому процесі* – при підготовці навчальних матеріалів, лекційних і практичних занять з дисципліни «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми» (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи оприлюднено та обговорено на трьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики» (м. Київ, 21–22 лютого 2022 р.); «Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.); «Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення» (м. Київ, 16–17 квітня 2024 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації викладено у шести наукових працях, з яких три одноосібних статті опубліковані в журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук; три – тези доповідей на науково-практичних конференціях та круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 221 сторінку. Робота містить список використаних джерел зі 180 найменувань на 20 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ

1.1 Сталий розвиток як концепція трансформації освіти

Людство стикається зі світом далекосяжних антропогенних екологічних проблем, масштаби яких не мають аналогів в історії людства. Стан навколишнього середовища має значні наслідки для добробуту людей та інших видів на Землі, яке наразі перебуває під серйозною загрозою. Крім того, людство також стикається з кількома важливими суспільними проблемами, такими як неефективність соціально-економічних та інституційних систем [177].

Сучасне суспільство вважає сталий розвиток найкращим способом вирішення цих складних та взаємопов'язаних проблем заради нинішнього та майбутніх поколінь, а також заради цілісності планети. У світовому масштабі прогрес у напрямку сталого розвитку вважається надзвичайно важливим. Хоча всі суб'єкти суспільства повинні робити свій внесок у перехід до сталого світу, суб'єкти освітньої діяльності, розглядаються як головний каталізатор роботи над досягненням цієї мети [177].

Взаємозв'язок освіти та концепції сталого розвитку став предметом комплексних досліджень в Україні, зокрема, економістів (С. Тульчинська, А. Мельниченко, О. Акімова, 2012; М. Боровик, 2020), філософів (В. Огнев'юк, 2003; І. Карпань, 2012; Ю. Корсак, 2012;), педагогів (Н. Рідей, 2018; С. Толочко, 2019; М. Пірен, 2020; О. Кучанський, 2021). Юристи також аналізували сталий розвиток освіти, крізь призму публічного адміністрування та забезпечення, однак комплексних робіт в Україні недостатньо.

При цьому, сталий розвиток освіти є важливим напрямком якісної інтеграції України у глобальний освітній простір, відповідно різноманітні

питання забезпечення сталого розвитку освіти, як предмету адміністративного права, є актуальним науковим викликом.

Конференція Організації Об'єднаних Націй з проблем навколишнього середовища людини, що відбулася у Стокгольмі в 1972 році, стала першою світовою конференцією, яка зробила довкілля одним із головних питань. Учасники ухвалили низку принципів раціонального управління довкіллям, зокрема Стокгольмську декларацію та План дій щодо навколишнього середовища людини, а також кілька резолюцій. Стокгольмська декларація, що містила 26 принципів, поставила екологічні питання на передній план міжнародних проблем і започаткувала діалог між індустріалізованими країнами та країнами, що розвиваються, щодо зв'язку між економічним зростанням, забрудненням повітря, води й океанів та добробутом людей у всьому світі. План дій містив три основні категорії: а) Глобальну програму оцінки стану довкілля (план спостереження); б) заходи з управління довкіллям; в) міжнародні заходи для підтримки діяльності з оцінювання та управління, що здійснюється на національному й міжнародному рівнях. Крім того, ці категорії були поділені на 109 рекомендацій. Одним із головних результатів Стокгольмської конференції стало створення Програми Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища (ЮНЕП) [172].

У 1987 році Комісія Брундтланд опублікувала свою доповідь «Наше спільне майбутнє», намагаючись пов'язати питання економічного розвитку та екологічної стабільності. У цьому документі було подано широко цитоване визначення сталого розвитку як «розвитку, що задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби». Хоча це поняття є дещо розпливчастим, воно спрямоване на підтримання економічного зростання й прогресу водночас із захистом довгострокової цінності довкілля; воно «забезпечує рамкові умови для інтеграції екологічної політики та стратегій розвитку. Проте задовго до кінця ХХ століття науковці стверджували, що між екологічною стійкістю та економічним розвитком не обов'язково має існувати компроміс [145; 174].

Безпосередня історія Цілей сталого розвитку розпочалася у 1992 році, коли Організація Об'єднаних Націй скликала конференцію з питань навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро, щоб обговорити питання довкілля та розвитку на наступне століття. Під час цієї конференції концепцію сталого розвитку було утверджено як міжнародний керівний принцип для створення важливих умов гідного життя для всіх завдяки економічній ефективності, соціальній справедливості та збереженню природних ресурсів [25]. У 1992 році Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку (саміт в Ріо-де-Жанейро) опублікувала Хартію Землі, що окреслює побудову справедливого, стійкого та мирного глобального суспільства у 21 столітті. План дій «Порядок денний 21» із сталого розвитку визначив інформацію, інтеграцію та участь як ключові будівельні блоки, які допоможуть країнам досягти розвитку, що визнає ці взаємопов'язані опори. Крім того, «Порядок денний 21» наголошує, що широка участь громадськості в прийнятті рішень є фундаментальною передумовою для досягнення сталого розвитку [178; 70, с. 53–65]. Ріо-де-Жанейрська декларація стала величезним стрибком вперед: вперше світ погодився на порядок денний зі сталості [178; 71, с. 53–65].

У 2000 році Саміт тисячоліття ООН ухвалив вісім Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ), які мали бути досягнуті до 2015 року. Сім із цих цілей стосувалися боротьби з крайньою бідністю та голодом, початкової освіти для всіх, гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок, зниження дитячої смертності, поліпшення охорони материнського здоров'я, боротьби з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими серйозними захворюваннями, забезпечення екологічної сталості і насамперед покладали відповідальність на країни, що розвиваються. Восьма ціль стосується всіх держав-членів, але особливо розвинених країн, і полягає у використанні їхнього глобального впливу для побудови глобального партнерства задля розвитку. Щоб зробити цілі вимірюваними, ООН також визначила підцілі та показники, а також базові дані для оцінювання досягнення цілей. Цілі критикували з багатьох причин,

зокрема через їхній однобічний погляд на розвиток із перспективи розвинених країн і надто недостатнє врахування екологічних та природоохоронних цілей [151].

Протягом 15 років Цілі розвитку тисячоліття сприяли прогресу в кількох важливих сферах: зменшенні бідності за доходами, забезпеченні вкрай необхідного доступу до води та санітарії, зниженні дитячої смертності та суттєвому поліпшенні охорони материнського здоров'я. Вони також дали поштовх глобальному руху за безоплатну початкову освіту, надихнувши країни інвестувати у свої майбутні покоління. Найважливіше те, що Цілі розвитку тисячоліття забезпечили значний прогрес у боротьбі з ВІЛ/СНІДом та іншими виліковними захворюваннями, такими як малярія і туберкульоз. Основні досягнення Цілей Цілі розвитку тисячоліття включали: понад 1 мільярд людей було виведено з крайньої бідності з 1990 року; дитяча смертність скоротилася більш ніж удвічі з 1990 року; кількість дітей, які не відвідують школу, скоротилася більш ніж удвічі з 1990 року; кількість випадків інфікування ВІЛ/СНІДом зменшилася майже на 40 відсотків з 2000 року. Спадщина та досягнення Цілей розвитку тисячоліття дають нам цінні уроки й досвід для початку роботи над новими цілями. Але для мільйонів людей у всьому світі ця робота залишається незавершеною. Нам потрібно пройти останній етап у подоланні голоду, досягненні повної гендерної рівності, поліпшенні медичних послуг і забезпеченні того, щоб кожна дитина навчалася в школі не лише на рівні початкової освіти [136].

Саміт зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі (2002) оцінював досягнення, зроблені з моменту Саміту Землі 1992 року, і прийняв Йоганнесбурзький план впровадження, який визначав конкретні заходи для реалізації цілей сталого розвитку [70, с. 53–65]. Оскільки термін дії Цілей розвитку тисячоліття завершився у 2015 році, потребу в новому порядку денному — Порядку денному у сфері сталого розвитку до 2030 року — було сформульовано на Саміті Цілей розвитку тисячоліття у 2010 році. Важливим аспектом у формуванні цього порядку денного є інтеграція Цілей сталого розвитку (ЦСР),

які об'єднують і пов'язують цілі в економічній, екологічній та соціальній сферах. Напрямок для цього було визначено у 2012 році на конференції Ріо+20, де Відкритій робочій групі було доручено розробити цілі. Після консультаційних процесів на національному, регіональному та глобальному рівнях робоча група зрештою запропонувала 17 Цілей сталого розвитку в липні 2014 року. На відміну від Цілей розвитку тисячоліття, нова система цілей однаково застосовується до країн, що розвиваються, країн із перехідною економікою та індустріально розвинених країн, а отже, покладає більшу відповідальність на розвинені країни щодо зменшення їхнього домінування. Крім того, нові цілі розвитку охоплюють усі аспекти сталого розвитку й таким чином надають більшої ваги екологічній складовій сталого розвитку [151].

Резолюція ООН від 2015 року визначила 17 Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) як план для досягнення кращого та більш сталого майбутнього. Всі 193 члени Організації Об'єднаних Націй ухвалили ЦСР як план досягнення спільного кращого майбутнього. Наступні 15 років спільні зусилля спрямовано на подолання крайньої бідності, боротьбу з нерівністю і несправедливістю та на захист нашої планети. У центрі «Порядку денного 2030» є 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР), що чітко означають світ, якого ми прагнемо для всіх націй без винятків. Нові Глобальні цілі є результатом процесу, що був інклюзивнішим, ніж будь-коли: уряди залучили бізнеси, громадянське суспільство та місця [69].

ЦСР – це сміливе зобов'язання завершити розпочате нами й подолати деякі з найнагальніших викликів, що постали перед світом сьогодні. Усі 17 Цілей взаємопов'язані, тобто успіх в одній сфері впливає на успіх в інших. Подолання загрози зміни клімату впливає на те, як ми управляємо нашими вразливими природними ресурсами; досягнення гендерної рівності або кращого здоров'я допомагає викоринити бідність; а сприяння миру й інклюзивним суспільствам зменшить нерівність і допоможе економікам процвітати. Коротко кажучи, це найбільший шанс, який ми маємо, щоб поліпшити життя майбутніх поколінь. ЦСР збіглися з іншою історичною

угодою, досягнутою у 2015 році на Паризькій кліматичній конференції COP21. Разом із Сендайською рамковою програмою зі зменшення ризику стихійних лих, підписаною в Японії у березні 2015 року, ці угоди забезпечують набір спільних стандартів і досяжних цілей для скорочення викидів вуглецю, управління ризиками зміни клімату та природних катастроф, а також для відбудови за принципом «краще, ніж було» після кризи. ЦСР є унікальними, оскільки охоплюють питання, які стосуються всіх нас. Вони підтверджують наше міжнародне зобов'язання назавжди покінчити з бідністю всюди. Вони амбітні у прагненні гарантувати, що ніхто не залишиться осторонь. Що важливіше, вони залучають усіх нас до побудови більш сталого, безпечнішого й процвітаючого світу для всього людства [136].

ЦСР забезпечують спільну мову та компас для викликів 21-го століття. Прагнення до ЦСР вимагає відданості не лише політиків та громадянського суспільства, а й бізнес-спільноти. Інновації та інвестиції з боку бізнесу є елементарними для досягнення ЦСР. ЦСР не лише формулюють виклики, для вирішення яких є важливою участь компаній. Вони також дозволяють їм виявляти ризики та потенціали, які можна вирішити за допомогою відповідального та сталого корпоративного управління [175].

Технології 4-ї промислової революції (наприклад, штучний інтелект, блокчейн та Інтернет речей, серед інших) швидко стають мейнстрімом, уможливлючи трансформацію цілих систем і мереж. Широкомасштабні зміни можна спостерігати в компаніях, галузях, країнах і суспільстві в цілому. Ці глибокі зміни, що стосуються майже всіх секторів, починаючи з розриву існуючих компаній і закінчуючи абсолютно новими бізнес-моделями з підтримкою 4IR, створюють нові ринки з прискореною швидкістю та масштабом. Проте, попри весь потенціал, який пропонують ці технології, вони також можуть посилити навантаження на Землю, її ресурси та наше суспільство. Тому, щоб ці технології використовувалися належним чином, реалізуючи свій потенціал, щоб революціонізувати світ, змінити життя людей і відкрити нові шляхи до процвітання, маємо дотримуватися принципів

сталого розвитку [163; 116]. Сучасні підприємства активно впроваджують принципи сталого розвитку через: стратегії екологічного менеджменту (ISO 14001, ESG-стандарти); соціальну відповідальність бізнесу (залучення зацікавлених сторін, інклюзивне управління); інноваційні технології (зелена енергетика, циркулярна економіка). При цьому, війна та корупція стала причиною соціальної нестабільності (збільшення рівня бідності, втрата робочих місць, психологічна криза). Внаслідок бойових дій маємо і екологічні виклики – забруднення довкілля, необхідність рекультивації земель. Але попри таку складну ситуацію, кризу, бізнес активно адаптується, впроваджуючи: ESG-стратегії (екологічні, соціальні, управлінські принципи), релокацію та відновлення виробництв у безпечних регіонах, інвестиції у відновлювану енергетику та цифровізацію. Розширює міжнародне партнерство для залучення інвестицій [116].

Вплив технологій на можливість досягнення сталого розвитку є складним і часто парадоксальним, оскільки вони можуть бути як критично важливим інструментом для подолання екологічних і соціальних викликів, так і джерелом нових форм загроз для довкілля й людських спільнот [131, с. 339–345; 145]. Істотний потенціал технологічних інновацій, зокрема, у галузі зелених технологій простежується в сприянні переходу до відновлюваних джерел енергії (сонячної, вітрової, гідроенергетики), підвищенні енергоефективності в будівництві та транспорті, упровадженні інновацій у сфері управління відходами, а також у розвитку сталого сільського господарства, зокрема технологій точного землеробства. Проте ці самі технології можуть водночас спричиняти негативні наслідки: виснаження невідновлюваних природних ресурсів, особливо рідкоземельних металів, що використовуються у виробництві електроніки; забруднення довкілля на різних етапах виробничого циклу; зростання енергоспоживання, пов'язане з функціонуванням цифрових інфраструктур, що сприяє парниковим викидам і зміні клімату [131, с. 339–345; 180].

У сучасному світі концепція сталого розвитку постає як ключова парадигма, що визначає вектор глобального співіснування людства в умовах екологічної, економічної та соціальної нестабільності, що зростає. Багатовимірний і поліаспектний характер концепції сталого розвитку відображає не лише праксеологічні підходи до управління ресурсами, а й глибокі онтологічні й аксіологічні виміри, пов'язані з відповідальністю людини перед природою, суспільством і майбутніми поколіннями. Концепт сталого розвитку інтегрує гуманістичний імператив збереження життя на планеті в усіх його формах, а також передбачає необхідність формування нової етики взаємодії, що базується на принципах гармонії, справедливості й цілісності буття [131, с. 339–345].

Є різні підходи до трактування концепції сталого розвитку, наприклад:

- сталий розвиток надає можливість необмеженої в часі взаємодії між суспільством, екосистемами та іншими живими системами без збіднення ключових ресурсів (Marin et al., 2012) [154];

- сталий розвиток має забезпечити рішення з точки зору задоволення основних людських потреб, інтеграції розвитку та захисту навколишнього середовища, досягнення рівності, забезпечення соціального самовизначення та культурного різноманіття, а також підтримки екологічної цілісності (K. Tomislav, 2018) [170];

- сталий розвиток, як концепцію, можна трактувати як систематичне заохочення та дослідження широкого спектру внутрішніх та зовнішніх джерел у розвитку екологічно, соціально та економічно стійких технологій, послуг, бізнес-моделей та інших ініціатив (Ukko J, Saunila M, Rantala T, Havukainen J., 2019) [171];

- сталий розвиток, як концепція, вимагає інтеграції економічних, екологічних та соціальних цілей у різних секторах, територіях та поколіннях. Сталий розвиток вимагає усунення фрагментації; тобто екологічні, соціальні та економічні питання повинні бути інтегровані в усі процеси прийняття

рішень, щоб рухатися до розвитку, який є справді сталим (E. Rachel, 2015) [145] тощо.

Соціально-філософський аналіз концепції сталого розвитку передусім спрямований на її структурну триєдність, що охоплює екологічний, економічний і соціальний складники та провокує дискусії щодо проблем взаємодії людини й природи, соціальної справедливості, відповідальності, гармонійного співіснування та розвитку тощо, адже зазначені три «стовпи» сталого розвитку є не ізольованими сферами досліджень чи політичних регулювань, а складниками єдиного онтологічного цілого, яке передбачає системну взаємодію людини з природою, технологією та соціумом. Соціально-філософське осмислення концепції сталого розвитку засвідчує її потенціал як нової етичної й онтологічної парадигми, що потребує перегляду домінант економічного раціоналізму, утвердження міжпоколіннєвої справедливості й гармонійної взаємодії людини з природним світом. У центрі цієї парадигми постає людина не як споживач ресурсів, а як відповідальний співтворець соціоприродної реальності, що формує основи для культурної трансформації цивілізації в напрямі стійкості, солідарності й цілісного буття. Попри універсальність ідей сталого розвитку, їх практична реалізація залишається складною через конфлікти між економічними, соціальними й екологічними цілями, неоднозначність дефініцій і вплив панівної неоліберальної логіки. Проте альтернативні підходи, зокрема циркулярна економіка та концепція зменшення зростання, відкривають перспективи для формування нової моделі розвитку, яка буде не лише ефективною, а й морально відповідальною щодо природи, людства та майбутніх поколінь [131, с. 339–345].

На наш погляд, сталий розвиток є комплексною правовою, соціальною, економічною та екологічною моделлю організації суспільства, за якої задоволення потреб сучасного покоління здійснюється таким чином, щоб не звужувати можливостей майбутніх поколінь задовольняти власні потреби, не

руйнуючи природної основи життя, не поглиблюючи соціальної нерівності та не порушуючи балансу публічних та приватних інтересів.

Відповідно, сталий розвиток – це інтегрована концепція збалансованого розвитку держави, суспільства та економіки, що закріплена у сучасній міжнародній та національній правовій доктрині та передбачає гармонізацію економічних, соціальних та екологічних інтересів на засадах справедливості, відповідальності, участі та довгостроковості з метою забезпечення гідного життя нинішнього покоління без загрози для прав, ресурсів та можливостей майбутніх поколінь.

Концепція сталого розвитку пройшла різні фази розвитку з моменту свого запровадження. Історичний розвиток концепції відбувся за участю різних організацій та установ, які сьогодні інтенсивно працюють над впровадженням її принципів та цілей. З часом концепція зазнала різної критики та інтерпретації, будучи прийнятою в різних сферах людської діяльності, і визначення сталого розвитку стало одним з найбільш цитованих визначень у літературі. У своєму розвитку концепція адаптувалася до сучасних вимог складного глобального середовища, але основні принципи та цілі, а також проблеми їх реалізації залишалися майже незмінними. Проте деякі цілі були оновлені, а також були поставлені нові цілі [170].

Однією, так би мовити із сталих концепцій, є прямий взаємозв'язок сталого розвитку з освітою. Освіта може бути найпотужнішою трансформаційною та перетворювальною силою людства; вона також може бути консервативною силою. Освіта в її сукупності є незамінною для досягнення Порядку денного на період до 2030 року та Цілей сталого розвитку. Ключові питання в цьому відношенні: «Яка освіта нам потрібна для XXI століття? Яка мета освіти в сучасному контексті суспільних перетворень? Як має бути організовано навчання?» [173; 133]. Освіта є важливою для покращення потенціалу цих людей щодо вирішення екологічних та розвиткових питань, які нерозривно пов'язані зі сталим розвитком [152; 133]. Освіта для сталого розвитку людини є освітньою практикою, яка призводить

до покращення добробуту людини, що розглядається з точки зору розширення можливостей та участі людей у демократичному діалозі, як зараз, так і для майбутніх поколінь [153].

Четверта ЦСР має назву «Якісна освіта» для забезпечення всеохопної і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх. Основними шляхами її реалізації є: 4.1 До 2030 року забезпечити, щоб всі дівчатка і хлопчики завершували здобуття безкоштовної, рівноправної і якісної початкової та середньої освіти, що дозволяє домогтися затребуваних і ефективних результатів навчання; 4.2 До 2030 року забезпечити всім дівчаткам і хлопчикам доступ до якісних систем розвитку, догляду та дошкільного навчання дітей молодшого віку, щоб вони були готові до здобуття початкової освіти; 4.3 До 2030 року забезпечити для всіх жінок і чоловіків рівний доступ до недорогої та якісної професійно-технічної та вищої освіти, у тому числі університетської; 4.4 До 2030 року істотно збільшити число молодих і дорослих людей, які володіють затребуваними навичками, у тому числі професійно-технічними, для працевлаштування, отримання гідної роботи та занять підприємницькою діяльністю; 4.5 До 2030 року ліквідувати гендерну нерівність у сфері освіти і забезпечити рівний доступ до освіти та професійно-технічної підготовки всіх рівнів для уразливих груп населення, у тому числі інвалідів, представників корінних народів і дітей, які перебувають у вразливому становищі; 4.6 До 2030 року забезпечити, щоб всі молоді люди і значна частка дорослого населення, як чоловіків, так і жінок, вміли читати, писати і рахувати; 4.7 До 2030 року забезпечити, щоб усі учні здобували знання і навички, необхідні для сприяння сталому розвитку, у тому числі через навчання з питань сталого розвитку та сталого способу життя, прав людини, гендерної рівності, пропаганди культури миру та ненасильства, громадянства світу й усвідомлення цінності культурного різноманіття і внеску культури у сталий розвиток; 4.а Створювати й удосконалювати навчальні заклади, що враховують інтереси дітей, особливі потреби інвалідів і гендерні аспекти, та забезпечити безпечне, вільне від насильства і соціальних бар'єрів та ефективно

середовище навчання для всіх; 4.b До 2020 року значно збільшити в усьому світі кількість стипендій, які надаються розвитковим країнам, особливо найменш розвиненим країнам, малим розвитковим острівним державам, й африканським країнам, для здобуття вищої освіти, включаючи професійно-технічну освіту і навчання з питань інформаційно-комунікаційних технологій, технічні, інженерні та наукові програми, у розвинених країнах та інших розвиткових країнах; 4.c До 2030 року значно збільшити кількість кваліфікованих учителів, у тому числі через міжнародне співробітництво, у підготовці вчителів у розвиткових країнах, особливо в найменш розвинених країнах і малих розвиткових острівних державах [69].

Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року № 722/2019 визначив, що підтримуючи проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року та результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладені у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», забезпечувати дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року щодо, зокрема, забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх [121]. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі, що схвалено Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020 також визначає, що формування та застосування учнями компетентностей, необхідних для здорового та безпечного життя, сприятиме досягненню глобальних цілей сталого розвитку, проголошених ООН (резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року № 70/1) і підтриманих Україною відповідно до Указу Президента України від 30 вересня 2019 року № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [63].

Відповідно, сталий розвиток як концепція трансформації освіти – це закріплена в міжнародному та національному нормативно-правовому та

доктринальному вимірі цілісна модель реформування освіти, що передбачає її орієнтацію на якість, доступність, інклюзивність, безпеку, безперервність та ціннісну спрямованість з метою формування особистості, здатної діяти на засадах відповідальності, рівності, екологічної свідомості та поваги до прав людини в умовах довгострокового суспільного розвитку.

Отже, сталий розвиток як концепція трансформації освіти з позиції адміністративного права спрямовано на оновлення освітньої системи, за якого держава через органи публічної адміністрації забезпечує доступну, якісну, безпечну, інклюзивну та безперервну освіту, зорієнтовану на формування особистості, здатної діяти на засадах прав людини, соціальної відповідальності, екологічної свідомості та демократичної участі в інтересах нинішніх і майбутніх поколінь. У адміністративно-правовому розумінні зміст сталого розвитку як концепції трансформації освіти полягає перетворенні освіти на об'єкт системного публічного управління, де держава зобов'язана нормативно визначити стандарти, процедури, гарантії, компетенцію органів влади, форми контролю, способи участі громадськості та механізми відповідальності за досягнення цілей освітньої політики. В загальносоціальному сенсі сталий розвиток у сфері освіти означає ціннісне та функціональне оновлення освіти, то з позиції адміністративного права сталий розвиток трактують як юридично-організовану, процедурно-впорядковану та інституційно-забезпечену діяльність публічної адміністрації, спрямовану на реалізацію відповідного оновлення.

Усе вищевикладене дає підстави зробити наступні узагальнюючі висновки щодо сталого розвитку як концепції трансформації освіти:

– сталий розвиток є комплексною правовою, соціальною, економічною та екологічною моделлю організації суспільства, за якої задоволення потреб сучасного покоління здійснюється таким чином, щоб не звужувати можливостей майбутніх поколінь задовольняти власні потреби, не руйнуючи природної основи життя, не поглиблюючи соціальної нерівності та не порушуючи балансу публічних та приватних інтересів.

– сталий розвиток – це інтегрована концепція збалансованого розвитку держави, суспільства та економіки, що закріплена у сучасній міжнародній та національній правовій доктрині та передбачає гармонізацію економічних, соціальних та екологічних інтересів на засадах справедливості, відповідальності, участі та довгостроковості з метою забезпечення гідного життя нинішнього покоління без загрози для прав, ресурсів та можливостей майбутніх поколінь.

– сталий розвиток як концепція трансформації освіти – це закріплена в міжнародному та національному нормативно-правовому та доктринальному вимірі цілісна модель реформування освіти, що передбачає її орієнтацію на якість, доступність, інклюзивність, безпеку, безперервність та ціннісну спрямованість з метою формування особистості, здатної діяти на засадах відповідальності, рівності, екологічної свідомості та поваги до прав людини в умовах довгострокового суспільного розвитку.

Отже, сталий розвиток як концепція трансформації освіти з позиції адміністративного права спрямовано на оновлення освітньої системи, за якого держава через органи публічної адміністрації забезпечує доступну, якісну, безпечну, інклюзивну та безперервну освіту, зорієнтовану на формування особистості, здатної діяти на засадах прав людини, соціальної відповідальності, екологічної свідомості та демократичної участі в інтересах нинішніх і майбутніх поколінь. У адміністративно-правовому розумінні зміст сталого розвитку як концепції трансформації освіти полягає перетворенні освіти на об'єкт системного публічного управління, де держава зобов'язана нормативно визначити стандарти, процедури, гарантії, компетенцію органів влади, форми контролю, способи участі громадськості та механізми відповідальності за досягнення цілей освітньої політики. В загальносоціальному сенсі сталий розвиток у сфері освіти означає ціннісне та функціональне оновлення освіти, то з позиції адміністративного права сталий розвиток трактують як юридично-організовану, процедурно-впорядковану та

інституційно-забезпечену діяльність публічної адміністрації, спрямовану на реалізацію відповідного оновлення.

1.2 Особливості розвитку освіти в Україні як об'єкту адміністративно-правового забезпечення

Сучасні процеси, пов'язані з глобалізацією й інтеграцією України у світовий простір на фоні військової агресії росії, потребують докорінних змін не лише в економіці нашої країни, а й у системі освіти на всіх її рівнях. Ураховуючи, що освіта є важливим історичним і соціокультурним феноменом, який розвивається й удосконалюється у процесі існування та розвитку суспільства, у ній відображаються певним чином всі процеси, що відбуваються у суспільному житті. Тому ставлення громадян, держави, суспільства до освіти, напрямів її розвитку становлять одне із чинників існування демократичного, громадянського суспільства. Саме освіта є засобом відтворення і нарощування духовного, інтелектуального потенціалу нації, національного й патріотичного виховання громадян, чинником модернізації виробництва, розвитку економіки, підвищення авторитету держави у світовому просторі [9, с. 17–21].

У сучасному світі відбувається зміна змісту освіти та підходів до навчального процесу (зокрема, впровадження інноваційних підходів до навчання). Освіта перестає трактуватися як досягнення певного рівня знань, а розглядається з позицій «неперервності протягом життя», що має на меті розвиток особистості, формування її духовності й культури, планетарного мислення. Замість традиційно-класичного підходу – рутинного засвоєння значних обсягів стандартизованої інформації, сучасна освіта застосовує компетентнісний підхід – заснований на оволодінні засобами безперервного самостійного набуття нових знань, який розвиває здібності та уміння адаптуватися до складних, швидкоплинних і непередбачених ситуацій.

Іншими актуальними тенденціями розвитку світової й національної освітньої сфери є: збільшення термінів навчання й підготовки кваліфікованих фахівців; впровадження нових телекомунікаційних моделей освіти; розширення академічних свобод, демократизація освіти, її гуманізація та гуманітаризація; підвищення транскордонної освітньої мобільності; зростання індивідуалізації освітніх маршрутів (начальних траєкторій), внутрішньої освітньої мобільності; розширення впливу громадської думки на прийняття управлінських рішень в освітній сфері, тощо. Важливою передумовою й стратегічним етапом на ідейно-концептуальному рівні успішного вирішення проблеми є її правильна постановка, що дає змогу оперативно прийняти відповідне управлінське рішення [132, с. 167-172].

Взаємозв'язок освіти та адміністративного права став предметом комплексних досліджень в Україні таких філософів (В. Огнев'юк, 2003; І. Карпань, 2012; Ю. Корсак, 2012;), педагогів (Н. Рідей, 2018; С. Толочко, 2019; М. Пірен, 2020; О. Кучанський, 2021), юристів (Л. Миськів, О. Яра, В. Резніков) та інших. Однак, крізь призму публічного адміністрування та забезпечення відповідних комплексних робіт в Україні недостатньо.

Для початку слід визначити – що таке «освіта», «адміністративно-правове забезпечення» та роль освіти у цій концепції. Категорія «освіта», мабуть, чи не одна з найбільш досліджених, хоча кожний з авторів, який звертається до висвітлення її сутності, основної мети і завдань, зосереджує увагу на різних ознаках досліджуваного явища, виокремлюючи нові нюанси. У найбільш широкому сенсі під терміном «освіта» розуміють спеціальну сферу соціального життя, унікальну систему, своєрідний соціокультурний феномен, який сприяє нагромадженню знань, умінь і навичок, інтелектуальному розвитку людини. Це «процес та результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь і навичок та пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також моральної культури, які у своїй сукупності

визначають соціальне обличчя й індивідуальну своєрідність цієї особистості» [29, с. 614; 20, с. 14–19].

С. Сисоева визначила, що освіта – це цінність (державна, суспільна, особистісна); система різноманітних навчальних закладів і освітніх установ; особливий процес; різнорівневий результат; соціокультурний феномен; соціальний інститут, що впливає на стан свідомості суспільства. При цьому, саме особливості сучасного етапу цивілізаційного розвитку людства (глобалізація, інтеграційні процеси, інформатизація суспільства й всіх його інститутів), які змінюють статус освіти для держави й кожної людини, формують нові вимоги до освітньої сфери й рівня освіченості людини, впливають на характер і закономірності розвитку сфери освіти, поглиблюють різницю між поняттями «педагогіка» й «освіта». Розвиток педагогіки відбувається у межах її «вічного» предмета – виховання людини. Педагогіка лишається стрижнем для освіти, оскільки у будь-яких проявах (цінність, процес, результат, система інституцій, засіб формування свідомості суспільства тощо) освіта потребує інструментального забезпечення досягнення освітніх цілей, яке надає їй педагогіка (здобутки дидактики, теорії й практики виховання тощо). Погляд на освіту як відкриту систему відображає суттєву ознаку сучасної сфери освіти – об’єктивне перетворення її на окрему самостійну галузь господарства. З іншого боку, відкритість освіти пов’язана: з становленням українського суспільства як відкритого; необхідністю діалогу з іншими освітніми системами; вирішенням проблем полікультурної й міжкультурної взаємодії у соціумі; процесами глобалізації й інтеграції; створенням простору для власного освітнього руху кожної людини. Розуміння освіти як відкритої системи включає, зокрема, й відкриту освіту [101, с. 22–29]. М. М. Галицька, на основі праць В. Г. Кремень, вважає, що цілісність змісту освіти розглядається в єдності наступних аспектів: культурологічній сутності змісту освіти, культурологічно особистісного підходу до проектування змісту освіти. Це дає підстави розглядати категорії «освіта», «людина» і «культура» як підсистеми єдиної гуманітарної культурно освітньої

системи, яка може служити методологічної моделлю розробки культурологічних освітніх підходів, концепцій, парадигм. Виділення підсистеми «людина» як окремого системного елемента є принциповим і суттєвим моментом, що підкреслює той факт, що в загальній цілісній гуманітарній культурно освітній системі людина виступає суб'єктом по відношенню і до культури і до освіти [47, с. 50; 16, с. 32].

Значного визнання набули підходи до розгляду освіти за такими аспектами, як: 1) процес, тобто цілісна єдність навчання, виховання, розвитку, саморозвитку особистості, збереження культурних норм з орієнтацією на майбутній стан культури, створення умов для повноцінної реалізації внутрішнього потенціалу індивіда та його становлення як інтегрованого члена суспільства, виконуючи функцію наступності поколінь; 2) соціокультурний інститут, який сприяє економічному, соціальному, культурному функціонуванню й удосконаленню суспільства за допомогою спеціально організованої цілеспрямованої соціалізації та інкультурації окремих індивідів, вираженому в системі, що містить освітні установи, органи управління ними, освітні стандарти, які забезпечують їхнє функціонування і розвиток [29, с. 614; 20, с. 14–19].

О. М. Шаталович аналізує, що освіта спрощується до навчання і, оскільки оволодіння знаннями та розумовий розвиток не пов'язуються більше з моральним удосконаленням, позбавляється своєї другої складової – виховання, тому що люди вчаться для того, щоб отримати потрібні їм знання та вміння, а не для того, щоб стати кращими. Наслідком ототожнення освіти і навчання із зведенням знань до етично нейтрального чинника у сьогоденні повстає утилітаристське і комерціалізоване ставлення до освіти як до сфери послуг і одного з елементів комфортного життя. Ототожнення освіти і навчання має історичні витоки. Починаючи з останніх десятиліть минулого століття найпоширеніший підхід до інтерпретації освіти, що дістав відображення практично в усіх підручниках з педагогіки, а також в енциклопедіях і словниках, трактував освіту через засвоєння наукових знань,

пізнавальних умінь і навичок. А основний шлях здобуття освіти пов'язувався саме з навчанням. Відповідно, провідне місце в пострадянському освітньому процесі зайняло саме навчання із зведенням до одного показника – успішності та відмовою від цілеспрямованої виховної роботи в системі вищої освіти. Зазначене розуміння освіти (як навчання) можна розглядати і в більш глибокій історико-філософській ретроспективі, зокрема, як наслідок новоєвропейської раціоналістичної інтерпретації природи людини, яка розглядає становлення людини в якості насамперед розумної і знаючої істоти [127, с. 66-73].

О. Красовська вважає, що сутність системи освіти як соціально-економічного інституту полягає передусім в її функціях, які у різних країнах і в різні історичні періоди виявляються неоднаково. Соціально-економічна функція освіти – роль, яку освіта як соціально-економічний інститут виконує щодо потреб суспільства або окремих його сфер. На її особливості впливають рівень розвитку і потреби суспільства, сформульовані державою соціальна мета і принципи освіти. Аналіз соціально-економічних функцій освіти дає змогу визначити властивості, специфіку, межі освіти як соціального феномену.

1. Функція професіоналізації. Одна з основних у системі освіти, вона полягає у підготовці кваліфікованих кадрів для всіх сфер економічного життя, що зумовлює професійну спрямованість майже всіх ступенів та етапів системи сучасної освіти.
2. Функція взаємодії освіти із соціальною структурою суспільства. З функціоналістської точки зору, освіта – це раціональний спосіб розподілу людей відповідно до їх здібностей, коли найталановитіші й найактивніші особи посідають вищі посади та отримують найвищі доходи. Згідно з теорією людського капіталу освіта – це капіталовкладення в тих, хто навчається. Як і всі капіталовкладення, в майбутньому вона принесе прибуток. На підставі цього обґрунтовується нерівність дорослих людей, зумовлена кількістю і типом капіталовкладень, інвестованих в їх освіту. Такі аргументи виправдовують нерівність між людьми, оскільки суспільство здійснило неоднакові витрати на їх підготовку до різних видів діяльності.
3. Виховна функція системи освіти. Полягає у формуванні за допомогою цілеспрямованої

діяльності певних соціальних рис світогляду у підростаючих поколіннях, визнання ними пануючих у суспільстві норм поведінки, ціннісних орієнтацій, тобто у підготовці молоді до виконання певних соціальних обов'язків. За допомогою освіти зберігаються культурні цінності, які передаються від одного покоління до іншого. 4. Функція загальноосвітньої підготовки. Загальноосвітня підготовка допомагає розширити межі професіоналізму, розкриває простір для ерудиції та кругозору. Крім того, фахова підготовка, засвоєння спеціальних знань неможливі без попередньої загальноосвітньої підготовки. Вона є базою для набуття спеціальних знань, перекваліфікації, розвитку здібностей, професійної адаптації. Освіта не є фактором, що відразу споживається. Скоріше, це капіталовкладення, яке у майбутньому принесе прибуток. Такий капітал нагромаджується у процесі навчання, а система безперервної освіти не дає йому знецінитись. Одержана в юності загальноосвітня підготовка є основою для подальшої безперервної освіти. 5. Науково-дослідна функція освіти [46, с. 182–188].

Отже, освіта – це соціокультурний та гуманітарний феномен, що являє собою комплексний, цілеспрямований та безперервний процес формування, передачі, засвоєння та розвитку знань, компетентностей, цінностей, світоглядних орієнтирів та соціального досвіду людини, результатом якого є становлення особистості як свідомого, культурного, професійно-підготовленого та відповідального суб'єкта суспільних відносин.

Освіта є самостійним соціальним інститутом та стратегічною сферою державної політики, що забезпечує інтелектуальний, духовний, культурний, науковий і соціально-економічний розвиток суспільства, відтворення людського капіталу, збереження культурної спадщини та формування демократичних цінностей.

У сучасних умовах освіта функціонує як відкрита динамічна система, інтегрована у глобальний інформаційний і культурний простір, яка забезпечує умови для самореалізації людини, її професійної адаптації, громадянського становлення та безперервного особистісного розвитку протягом усього життя.

Адміністративно-правове забезпечення (далі – АПЗ) вчені розглядають у широкому та вузькому розуміннях. Поняття «адміністративно-правове забезпечення» є однією з важливих категорій науки адміністративного права. У широкому розумінні АПЗ – це упорядкування суспільних відносин уповноваженими на те державою органами, їх юридичне закріплення за допомогою правових норм, охорона, реалізація і розвиток. Вузьке визначення АПЗ буде змінюватися залежно від того, про які суспільні відносини буде вестися мова. До основних елементів АПЗ відносять: 1) об'єкт АПЗ; 2) суб'єкт АПЗ; 3) норми права (норми адміністративного права); 4) адміністративно-правові відносини та їх зміст; 5) гарантії, заходи, засоби, форми та методи АПЗ [6, с. 46-50]. Р. Ігонін вважає, що адміністративно-правове забезпечення – це фактична наявність адміністративно-правових норм і досягнутий реальний стан їх реалізації суб'єктами державно-владних повноважень. Складовою право-реалізаційної діяльності суб'єктів державно-владних повноважень не охоплюються фізичні та юридичні особи, які не наділені державою делегованими державно-владними повноваженнями, необхідними для реалізації адміністративно-правових норм. Адміністративно-правове забезпечення, як і будь-який інший вид правового забезпечення, передусім пов'язується зі створенням належних умов для реалізації прав, свобод та захисту законних інтересів зацікавлених суб'єктів, що функціонують у відповідній сфері. Вбачається логічним, що обов'язок створення таких умов покладається на державу, її органи та посадових осіб, а не на звичайних фізичних і юридичних осіб, які не наділені державно-владним інструментарієм для цього та не можуть нести відповідальність за їх відсутність або неналежний стан. У протилежному випадку довелося б визнати фізичну або юридичну особу, яка не наділена державою делегованими державно-владними повноваженнями, суб'єктом адміністративно-правового забезпечення, що суперечило б суті цього явища, оскільки відбулася б підміна його сутнісних характеристик, в основу замість створення належних умов для

функціонування суб'єктів у відповідній сфері було б покладено реалізацію їх прав та законних інтересів тощо [37, с. 37–43].

В. Резніченко визначає адміністративно правове забезпечення вищої освіти в Україні як систему концепції, принципів та інших засад, адміністративно-правового статусу здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників, а також суб'єктів публічної адміністрації які здійснюють адміністративно правове регулювання із розкриттям законодавчо прописаної компетенції використання певного публічного інструментарію щодо задоволення прав студентів на якісну вищу освіту, публічного інтересу суспільства отримувати висококваліфікованих та патріотично вихованих випускників ЗВО та визначення особливостей публічного адміністрування у певних галузях та сферах вищої школи на основі реалізації норм адміністративного права [93, с. 144–149].

Адміністративно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти, як вважає І. Озерна, переслідує мету не стільки врегулювання суспільних відносин засобами адміністративного права, скільки створення оптимальних умов ефективної реалізації публічних інтересів, а також гарантування та охорони права на вищу освіту відповідної категорії осіб. На першому місці для держави щодо вищої освіти є забезпечення здобуття особою високого рівня наукових або творчих мистецьких, професійних і загальних компетентностей, необхідних для діяльності у певній галузі знань. У даному випадку мова йде про отримання здобувачами освіти сукупності систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти. Адміністративно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти передбачає наступні складові: а) адміністративно-правове забезпечення системи оцінки якості вищої освіти; б) адміністративно-правове забезпечення наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; в) адміністративно-правове забезпечення

автономії та самоврядування; г) адміністративно-правове забезпечення державного замовлення у сфері вищої освіти [66, с. 134–137].

О. Яра встановила, що змістом адміністративно-правового забезпечення вищої освіти в Україні є можливості: здійснювати публічне забезпечення вищої освіти в Україні – це означає надавати студентам якісні знання відповідно до стандартів, що відповідають європейським, задовольняти студентів і науково-педагогічних працівників усім необхідним для належного проведення занять і патріотичного виховання, надавати студентам, які не мають можливості забезпечити себе за рахунок приватної ініціативи, достатні кошти для достойного навчання; адміністративно-правове забезпечення вищої освіти – це система засад, інструментів і процедур публічного адміністрування цілеспрямованого нормативно-організаційного впливу норм адміністративного права, які розвивають та уточнюють конституційні норми, що визначають теоретико-правові засади функціонування вищої освіти з метою створення належних умов для реалізації студентам права на якісну вищу освіту та інших їх прав й інтересів, публічного інтересу держави й суспільства в цілому; за змістом адміністративно-правове забезпечення вищої освіти є системою норм адміністративного права, основоположних засад (концепцій, доктрин і принципів правового регулювання), адміністративно-правових відносин та адміністративного інструментарію (форм і методів адміністративної діяльності та адміністративних процедур), які в сукупності формують комплексний інститут адміністративного права, що наповнений численними вертикальними і горизонтальними зв'язками, поєднує однорідні суспільні відносини; в Україні діють стандарти вищої освіти, відповідно до яких визначені компетенції випускника щодо здатності розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі професійної правничої діяльності та у процесі навчання; сучасна науково-педагогічна природа вищої освіти розвивається в нерозривному зв'язку з ЄС, зараз – шляхом реалізації Угоди про асоціацію України з ЄС, згідно з якою

здійснюється реформування та модернізація систем вищої освіти, сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається в рамках Болонського процесу, підвищення якості та важливості вищої освіти, поглиблення співробітництва між вищими навчальними закладами та мобільності студентів і викладачів [130, с. 25–32].

На наш погляд, адміністративно-правове забезпечення розвитку освіти є системною, цілеспрямованою та нормативно-організованою діяльністю держави, уповноважених органів публічної влади та інших суб'єктів публічного адміністрування, що здійснюється за допомогою норм адміністративного права, принципів, форм, методів, процедур та гарантій з метою створення, підтримання та вдосконалення належних умов для функціонування та сталого розвитку освітньої сфери, та забезпечення освітніх потреб суспільства та держави.

Зміст адміністративно-правового забезпечення розвитку освіти включає такі взаємопов'язані складові:

1) нормативно-правову, що охоплює сукупність правових норм, які визначають засади освітньої політики, принципи функціонування системи освіти, компетенцію органів публічної адміністрації, правовий статус учасників освітнього процесу, порядок надання освітніх послуг, механізми контролю, нагляду та відповідальності тощо;

2) інституційно-суб'єктну – учасники, наділені адміністративною компетенцією у відповідній сфері;

3) цільова, що визначає концептуально-стратегічний процес створення належних умов для розвитку освітньої системи

4) інструментально-процедурна, що відображає практичний вимір адміністративного впливу;

5) координуюча, що формує межі співробітництва для реалізації відповідного напрямку забезпечення.

Процес реформування освітньої галузі істотно актуалізує проблему управлінського забезпечення усіх освітянських процесів. Причому управління

освітою у реформаторський період набуває подвійної актуальності. По-перше, усі процедури, пов'язані з реформуванням освіти, повинні бути надійними, а отже, керованими, що можливо досягти за умови функціонування належної управлінської системи. По-друге, сама система управління освітою повинна бути також реформована і відповідати вимогам сучасності [52, с. 257–266].

До основних тенденцій розвитку освіти І. Андрощук відносить спрямованість її на задоволення потреб економіки країни та її відновлення і розвиток; інтеграцію освіти, науки і виробництва; інтернаціоналізацію освітнього процесу; збереження національної й культурної самобутності українського народу. Важливим також є врахування пріоритетності людини в системі освіти, підвищенні соціального статусу науково-педагогічних і педагогічних працівників у суспільстві; оновлення матеріально-технічної бази відповідно. При цьому, на сьогодні заклади вищої освіти намагаються реалізувати різні форми інтернаціоналізації: внутрішню або інтернаціоналізацію вдома та зовнішню або інтернаціоналізацію – за кордоном. Це дає змогу здійснювати обмін досвідом, розвивати стратегічне партнерство на міжнародному рівні між закладами освіти, міжнародними освітніми асоціаціями, залучати міжнародних зовнішніх стейкхолдерів, акредитувати освітні програми у міжнародних організаціях з акредитації та ін. Одним з інструментів інтернаціоналізації є мобільність. Однак у контексті цього необхідною умовою виступає володіння педагогами та здобувачами закладів освіти іноземною мовою на достатньому рівні для комунікації й участі у різних програмах академічної мобільності, грантах, проєктах, членства у міжнародних спілках, залучення іноземних здобувачів до навчання у вітчизняних закладах освіти, підвищення публікаційної активності педагогів та ін. [9, с. 17–21].

Сучасна освіта характеризується високою динамікою змін (як освітньої системи, так і її правового забезпечення). Ці зміни відбуваються одночасно в кількох площинах, породжуючи складну просторово-часову структуру, прогнозування розвитку якою є вельми непростю справою. Однією

площиною виступає змістовне наповнення інформації, яка передається в рамках освітнього процесу. Найбільшою помилкою дослідника може бути статичне сприйняття знань, доступних людству в тій чи іншій галузі, як істини у останній інстанції. За останні десятиліття змінилися погляди офіційної науки на кількість планет у Сонячній системі та кількість океанів на Землі. Чи варто в таких умовах вести мову про шалену динаміку змін у змісті гуманітарних наук? Другою площиною можна вважати освітній інструментарій. Тотальна цифровізація відкриває можливості для навчання без кордонів і меж. Єдиною перепоною лишається уміння читати і мовний бар'єр (хоча останній вже сьогодні доволі успішно стирається комп'ютерною технікою). Іншою площиною є методологія освіти і організація освітнього процесу. Україна досі перебуває в стані переходу освіти від пострадянської моделі до моделі, що враховує надбання країн-учасниць ЄС. Ще однією площиною можна вважати правове забезпечення освіти, і саме на ньому зосереджуються деякі дослідники, забуваючи про сам об'єкт, якому покликана слугувати нормативно-правова база. Адже введення змін заради самого процесу введення змін в даному випадку матиме гірші результати ніж бездіяльність. Ситуація значно ускладнюється високою інерційністю системи освіти з точки зору оцінювання її результатів [49, с. 162–167].

Загалом, розвиток освіти в Україні як об'єкт адміністративно-правового забезпечення характеризується сукупністю специфічних рис, зумовлених суспільною цінністю, зокрема:

1) розвиток освіти в Україні є суспільно значущим і конституційно обумовленим об'єктом адміністративно-правового забезпечення. Освіта є формою реалізації одного з фундаментальних прав людини, засобом відтворення інтелектуального потенціалу держави, інструментом соціалізації особи, формування громадянської свідомості та забезпечення національного розвитку;

2) розвиток освіти є динамічним об'єктом адміністративно-правового впливу, що змінюється під впливом соціальних, економічних, технологічних, культурних та міжнародних чинників;

3) розвиток освіти в Україні охоплює освітній процес, управлінський вплив, а також організаційні, кадрові, фінансові, інформаційні та інноваційні відносини;

4) розвиток освіти в Україні є об'єктом, у якому поєднуються приватні та публічні інтереси. Освітня сфера безпосередньо стосується реалізації індивідуального права особи на освіту, свободи вибору, професійного самовизначення, доступу до якісного навчання. Одночасно, освіта пов'язана з публічним інтересом держави та суспільства, що полягає у підготовці кваліфікованих фахівців, забезпеченні економічного розвитку, збереженні національної ідентичності, формуванні правової та громадянської культури;

5) особливістю розвитку освіти як об'єкта адміністративно-правового забезпечення є багаторівнева інституційна організація;

6) суттєвою особливістю є тісний зв'язок розвитку освіти з якістю публічного адміністрування. Розвиток освіти є таким об'єктом адміністративно-правового забезпечення, у якому надзвичайно вагому роль відіграють належне управління, планування, прогнозування, моніторинг, контроль, оцінювання результатів та коригування політики;

7) розвиток освіти має інноваційний характер;

8) інерційний характер оцінювання результатів є специфікою публічного адміністрування освітньої сфери, що виражається у послідовності державної політики, стратегічному плануванні, етапності реформ тощо.

Усе вищевикладене дозволяє зробити наступні висновки щодо особливостей розвитку освіти в Україні як об'єкту адміністративно-правового забезпечення:

– освіта – це соціокультурний та гуманітарний феномен, що являє собою комплексний, цілеспрямований та безперервний процес формування, передачі, засвоєння та розвитку знань, компетентностей, цінностей,

світоглядних орієнтирів та соціального досвіду людини, результатом якого є становлення особистості як свідомого, культурного, професійно-підготовленого та відповідального суб'єкта суспільних відносин.

– освіта є самостійним соціальним інститутом та стратегічною сферою державної політики, що забезпечує інтелектуальний, духовний, культурний, науковий і соціально-економічний розвиток суспільства, відтворення людського капіталу, збереження культурної спадщини та формування демократичних цінностей. У сучасних умовах освіта функціонує як відкрита динамічна система, інтегрована у глобальний інформаційний і культурний простір, яка забезпечує умови для самореалізації людини, її професійної адаптації, громадянського становлення та безперервного особистісного розвитку протягом усього життя.

– адміністративно-правове забезпечення розвитку освіти є системною, цілеспрямованою та нормативно-організованою діяльністю держави, уповноважених органів публічної влади та інших суб'єктів публічного адміністрування, що здійснюється за допомогою норм адміністративного права, принципів, форм, методів, процедур та гарантій з метою створення, підтримання та вдосконалення належних умов для функціонування та сталого розвитку освітньої сфери, та забезпечення освітніх потреб суспільства та держави.

– зміст адміністративно-правового забезпечення розвитку освіти включає такі взаємопов'язані складові: 1) нормативно-правова, що охоплює сукупність правових норм, які визначають засади освітньої політики, принципи функціонування системи освіти, компетенцію органів публічної адміністрації, правовий статус учасників освітнього процесу, порядок надання освітніх послуг, механізми контролю, нагляду та відповідальності тощо; 2) інституційно-суб'єктна – учасники, наділені адміністративною компетенцією у відповідній сфері; 3) цільова, що визначає концептуально-стратегічний процес створення належних умов для розвитку освітньої системи 4) інструментально-процедурна, що відображає практичний вимір

адміністративного впливу; 5) координуюча, що формує межі співробітництва для реалізації відповідного напрямку забезпечення.

– розвиток освіти в Україні як об’єкт адміністративно-правового забезпечення характеризується сукупністю специфічних рис, зумовлених суспільною цінністю, зокрема: 1) розвиток освіти в Україні є суспільно значущим і конституційно обумовленим об’єктом адміністративно-правового забезпечення. Освіта є формою реалізації одного з фундаментальних прав людини, засобом відтворення інтелектуального потенціалу держави, інструментом соціалізації особи, формування громадянської свідомості та забезпечення національного розвитку; 2) розвиток освіти є динамічним об’єктом адміністративно-правового впливу, що змінюється під впливом соціальних, економічних, технологічних, культурних та міжнародних чинників; 3) розвиток освіти в Україні охоплює освітній процес, управлінський вплив, а також організаційні, кадрові, фінансові, інформаційні та інноваційні відносини; 4) розвиток освіти в Україні є об’єктом, у якому поєднуються приватні та публічні інтереси. Освітня сфера безпосередньо стосується реалізації індивідуального права особи на освіту, свободи вибору, професійного самовизначення, доступу до якісного навчання. Одночасно, освіта пов’язана з публічним інтересом держави та суспільства, що полягає у підготовці кваліфікованих фахівців, забезпеченні економічного розвитку, збереженні національної ідентичності, формуванні правової та громадянської культури; 5) особливістю розвитку освіти як об’єкта адміністративно-правового забезпечення є багаторівнева інституційна організація; 6) суттєвою особливістю є тісний зв’язок розвитку освіти з якістю публічного адміністрування. Розвиток освіти є таким об’єктом адміністративно-правового забезпечення, у якому надзвичайно вагому роль відіграють належне управління, планування, прогнозування, моніторинг, контроль, оцінювання результатів та коригування політики; 7) розвиток освіти має інноваційний характер; 8) інерційний характер оцінювання результатів є специфікою

публічного адміністрування освітньої сфери, що виражається у послідовності державної політики, стратегічному плануванні, етапності реформ тощо.

1.3 Стан нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні

Право на освіту є фундаментальним правом людини, визнаним у численних міжнародних правових актах і конвенціях. Воно становить основу для забезпечення розвитку особистості, рівності можливостей та соціальної справедливості. Це право має вирішальне значення не тільки для окремих осіб, але й для розвитку суспільства загалом, оскільки освіта сприяє економічному зростанню, політичній стабільності та культурному прогресу [58, с. 294–299].

Глобалізаційні трансформації сучасного світу формують багаторівневу систему викликів, що безпосередньо корелюються зі сталістю національних економік і соціальними стандартами в різних країнах. У цьому контексті ключовим детермінантом розвитку стає людський капітал, а стратегічним інструментом адаптації суспільства до динамічних змін – освіта. Цілком логічним є поширення концепції навчання впродовж життя (Lifelong Learning), що трансформувалася з педагогічного принципу у фундаментальну складову державної політики в багатьох країнах. Це пов'язано насамперед з тим, що середній рівень кваліфікації населення безпосередньо корелюється з показниками добробуту, політичної стабільності та темпами інноваційного розвитку. Освіта, яка починається у дошкільному закладі освіти, продовжується в школі та університеті і має місце впродовж усього життя – це вже постійна необхідність розвинених країн [59, с. 5–14].

Відповідно до статті 53 Конституції України визначає, що кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних

зкладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі. Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства [45].

Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти. За Законом України «Про освіту» метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору. Також, законодавством визначено, що освіта є державним пріоритетом, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства. Фінансування освіти є інвестицією в людський потенціал, сталий розвиток суспільства і держави [80].

Загалом, Закон України «Про освіту» є системоутворюючим елементом нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні, що визначає концептуальні, організаційні та ціннісні засади функціонування всієї освітньої сфери в умовах сучасних суспільних трансформацій. Особливістю

Закону України «Про освіту» є інтеграція ідеології сталого розвитку у національну освітню політику через поєднання конституційних гарантій права на освіту із сучасними підходами до якості освіти, інклюзивності, академічної свободи, компетентнісного навчання та освіти впродовж життя.

Слід виділити спеціальні освітні закони, які деталізують сталий розвиток за рівнями освіти:

- Закон України «Про дошкільну освіту» № 3788-IX (2024), який встановлює, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування повинні сприяти розвитку закладів дошкільної освіти як осередків, що забезпечують становлення людини з перших років її життя, формування людського капіталу та сталий розвиток суспільства і держави [74];

- Закон України «Про повну загальну середню освіту» № 463-IX (2020), який визначає правові, організаційні та економічні засади функціонування і розвитку системи загальної середньої освіти [82];

- Закон України «Про фахову передвищу освіту» № 2745-VIII (2019), встановлює, що державна політика у сфері фахової передвищої освіти ґрунтується, зокрема, на принципах: сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для здобуття освіти протягом життя [88];

- Закон України «Про професійну освіту» № 4574-IX (2025), яким закріплено, що Верховна Рада України визнає постійне підвищення якості професійної освіти необхідною умовою зростання підприємницької активності та доходів громадян, сталого розвитку територіальних громад і суспільства, забезпечення ринків праці та економіки України спеціалістами високої кваліфікації, формування на цій основі високоякісного людського капіталу, що сприятиме зростанню рівня добробуту Українського народу [84];

- Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII (2014) закріплює, що державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується, зокрема, на принципах сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки

конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя [73].

Отже, спеціальні освітні закони в Україні виконують комплексну регулятивну, соціальну та стратегічну функцію у сфері забезпечення сталого розвитку освіти шляхом формування нормативної основи безперервної освіти, забезпечення адаптації освітньої системи до сучасних глобалізаційних викликів та створення правових передумов для формування конкурентоспроможного людського капіталу.

Окрім базових освітніх законів, слід виділити ще суміжні закони, які забезпечують сталий розвиток освіти через інклюзивність, захист прав дитини, науку, молодіжну політику та соціальну підтримку. Насамперед варто назвати Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» № 848-VIII, що пов'язує освіту з розвитком науки та інновацій, та напряду формує сталий розвиток освіти [78].

Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21 березня 1991 року № 875-XII визначає основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні і гарантує їм рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов, які дають можливість особам з інвалідністю ефективно реалізувати права та свободи людини і громадянина та вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними можливостями, здібностями і інтересами [81]. Відповідний акт є ключовим для забезпечення інклюзивної освіти. Окремо слід соціальне забезпечення здобувачів освіти, зокрема, Закон України «Про соціальні послуги» № 2671-VIII [85] та Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» № 2558-III [86], що створюють механізми підтримки молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах, формуючи, таким чином, доступність та сталість освітнього процесу.

Окремо слід виділити, що освіта дорослих у системі освіти України є одним із ключових напрямів реалізації державної політики сталого розвитку,

поєднуючи освітні, економічні та соціальні функції. Саме освіта дорослих може стати одним із факторів ефективного та швидкого відновлення та забезпечення економічного добробуту як кожного громадянина України, так і держави в умовах війни та повоєнного відновлення. Освіта дорослих в сучасній Україні може виконувати системоутворюючу функцію та бути інструментом довгострокового розвитку, реагування на кризи, тобто сприяти стійкості та сталості, тому потребує особливої уваги з боку держави [59, с. 5–14]. Тому, Закон України «Про професійний розвиток працівників» від 12 січня 2012 року, регулює навчання персоналу на виробництві. Він визначає види навчання: підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації; регламентує підтвердження результатів неформального професійного навчання за робітничими професіями (процедура валідації навичок, отриманих на практиці) [83]. Окремо варто вказати на Закон України «Про зайнятість населення» [75]. До нього чи не щорічно вносяться правки та доповнення, особливо останні роки; він серед іншого регулює державну підтримку навчання безробітних та окремих категорій громадян. Зокрема мова йде про ваучери на навчання (ст. 30): право окремих категорій громадян (45+ (страховий стаж яких становить не менше 15 років), ветерани, ВПО, особи з інвалідністю тощо) на отримання ваучера для перепідготовки за затвердженим переліком професій та механізми замовлення навчання роботодавцями через центри зайнятості. До згаданих нормативно-правових актів також варто додати Закон України «Про національну безпеку України» [79]. Хоч він очевидно прямо не стосується освіти, але визначає сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення як один із фундаментальних національних інтересів [59, с. 5–14].

Отже, значення спеціальних суміжних законів у сфері забезпечення сталого розвитку освіти в Україні полягає у створенні міжгалузевого механізму поєднання освіти із соціальною політикою, наукою, ринком праці, інклюзивністю, інноваційним розвитком та національною безпекою для

якісної адаптації освітньої системи до сучасних глобальних і внутрішніх викликів.

Теорія, і практика доводять, що освіта прямо пов'язана також зі: здоров'ям населення (більшою тривалістю життя; нижчою дитячою смертністю; кращими рішеннями щодо здоров'я); демократією та громадянською активністю (вища участь у виборах; довіра до демократичних інститутів; менша вразливість до дезінформації; сильніша громадянська відповідальність; менша підтримка авторитаризму); соціальною стабільністю та безпекою (зменшення нерівності та маргіналізації; зниженням рівня злочинності; менша соціальна напруга; вища соціальна мобільність). Прямим також є зв'язок людського капіталу, освіти й сталого розвитку. Точніше навіть освіта – трансформатор потенціалу людини – ключ до досягнення Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) 2030, зокрема, найбільше в контексті досягнення ЦСР №4 – якісна освіта; ЦСР №8 – гідна праця та економічне зростання; ЦСР №16 – мир, справедливість та мирні інститути [59, с. 5–14].

Відповідно, з метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина було прийнято Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року № 722/2019, яким закріплено забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх [121].

Щодо інших актів, то метою Стратегії людського розвитку від 2 червня 2021 року № 225/2021 є створення умов для всебічного розвитку людини протягом життя, розширення можливостей реалізації потенціалу і свободи особистості, її громадянської активності заради формування згуртованої спільноти громадян, здатних до активної творчої співучасті у гармонійному, збалансованому та сталому розвитку держави [114]. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки від 23 лютого 2022 року визначає напрями

розвитку системи вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства та економіки країни та визначає її основні характеристики, що повинні бути сформовані до 2032 року, - бачення. Ця Стратегія спрямована на досягнення Цілей сталого розвитку України, зокрема Цілі сталого розвитку 4 щодо забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх [115]. Також, Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі від 25 травня 2020 року № 195/2020, визначає, що формування та застосування учнями компетентностей, необхідних для здорового та безпечного життя, сприятиме досягненню глобальних цілей сталого розвитку, проголошених ООН (резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року № 70/1) і підтриманих Україною відповідно до Указу Президента України від 30 вересня 2019 року № 722 “Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року” [63].

Окремо слід назвати Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року, що схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2022 р. № 1163-р, яка визначає базові принципи, цільові групи, стратегічні цілі та завдання щодо реалізації державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти. Стратегія ґрунтується на таких принципах: змістових – дотримання демократичних цінностей і свобод, рівності, справедливості, демократії, верховенства права, егалітарності (рівності прав і можливостей), поваги до людської гідності, доступності, недискримінації; функціональних – системність, інклюзивність та широке, активне і значуще залучення жінок і чоловіків та всіх заінтересованих сторін до реалізації цієї Стратегії, проведення моніторингу та оцінки прогресу її реалізації, відкритість і прозорість, інноваційність, інтерсекційність та врахування потреб різних груп залежно від можливих додаткових підстав для дискримінації (раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового

стану, місця проживання, мовних або інших ознак); організаційних – об’єктивність та обґрунтованість визначення проблем у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, проведення оцінки їх масштабу, відповідність міжнародним нормам та зобов’язанням, оптимальність варіантів розв’язання проблем, орієнтація на кращі міжнародні стандарти та практики у сфері освіти, відкритість процесу реалізації положень цієї Стратегії та надійний механізм підзвітності, включаючи конкретність, досяжність цілей та вимірюваність очікуваних результатів її реалізації [113].

Окрім таких загально-стратегічних актів, прикладами можуть бути рішення місцевих рад про затвердження місцевих цільових програм розвитку освіти, стратегій розвитку освіти громади, програм модернізації мережі закладів освіти, інклюзивності, безпеки, харчування, енергоефективності. Наприклад, Програма розвитку освіти Війтівецької сільської територіальної громади на 2026-2030 роки, що затверджена рішенням сільської ради №1097 передбачає такі завдання програми розвитку освіти: 1. Забезпечення реалізації державної політики у галузі освіти і виховання з урахуванням особливостей соціально-культурного середовища громади. 2. Створення умов для здобуття мешканцями громади дошкільної, повної загальної середньої та позашкільної освіти. 3. Забезпечення високої якості освіти усім мешканцям сіл Війтівецької сільської територіальної громади та права випускникам на участь у зовнішньому незалежному оцінюванні. 4. Удосконалення розвитку мережі навчальних закладів відповідно до запитів громадян громади. 5. Сприяння проведенню експериментальної та інноваційної діяльності у навчально-виховному процесі закладів освіти [94].

Отже, специфіка підзаконного регулювання як складової нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні полягає в його стратегічності, міжгалузевості, програмно-цільовому характері та орієнтації на практичну реалізацію освітніх прав та суспільних інтересів, якісної інтеграції освіти інтегрується у політику людського розвитку, громадського

здоров'я, гендерної рівності, безпеки, соціальної згуртованості, економічного зростання та досягнення Цілей сталого розвитку.

В умовах глобалізації і зростаючої взаємозалежності держав, міжнародно-правове регулювання права на освіту набуває особливого значення, оскільки воно сприяє гармонізації підходів до забезпечення доступу до якісної освіти на національному рівні. Міжнародні принципи та стандарти права на освіту є основою для розробки та реалізації політик, що сприяють доступу до якісної, інклюзивної та рівноправної освіти. Ці стандарти спрямовані на усунення бар'єрів, адаптацію систем освіти до змінних умов та забезпечення того, щоб кожна людина могла реалізувати своє право на освіту без дискримінації. Дотримання цих принципів є необхідною умовою для створення стійкого, розвиненого та справедливого суспільства. Основними документами, які закладають фундамент міжнародно-правового регулювання права на освіту, є Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Конвенція про права дитини, а також інші акти, розроблені міжнародними організаціями, такими як ООН, ЮНЕСКО та Рада Європи. Ці документи визначають обов'язки держав щодо створення умов для доступу до освіти, недискримінації та сприяння розвитку освітніх систем [58, с. 294–299; 32; 61; 43; 42].

Стаття 26 Загальної декларації прав людини передбачає, що кожна людина має право на освіту. Освіта повинна бути безплатною, хоча б початкова і загальна. Початкова освіта повинна бути обов'язковою. Технічна і професійна освіта повинна бути загальнодоступною, а вища освіта повинна бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного. Освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими або релігійними групами і повинна сприяти діяльності Організації Об'єднаних Націй по підтриманню миру. Батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей [32].

Для підписантів Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (Міжнародний пакт ратифіковано Україною 19 жовтня 1973 року) визначено, що держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на освіту. Вони погоджуються, що освіта повинна спрямовуватись на повний розвиток людської особи та усвідомлення її гідності і повинна зміцнювати повагу до прав людини і основних свобод. Вони, далі, погоджуються в тому, що освіта повинна дати можливість усім бути корисними учасниками вільного суспільства, сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма націями і всіма расовими, етнічними та релігійними групами і сприяти роботі Організації Об'єднаних Націй по підтриманню миру. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають, що для повного здійснення цього права: а) початкова освіта повинна бути обов'язкова і безплатна для всіх; б) середня освіта в її різних формах, включаючи професійно-технічну середню освіту, повинна бути відкрита і зроблена доступною для всіх шляхом вжиття всіх необхідних заходів і, зокрема, поступового запровадження безплатної освіти; с) вища освіта повинна бути зроблена однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного шляхом вжиття всіх необхідних заходів і, зокрема, поступового запровадження безплатної освіти; d) елементарна освіта повинна заохочуватися або інтенсифікуватися по можливості для тих, хто не проходив чи не закінчив повного курсу початкової освіти; е) має активно проводитися розвиток мережі шкіл усіх ступенів, повинна бути встановлена задовільна система стипендій і повинні постійно поліпшуватися матеріальні умови викладацького персоналу. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються поважати свободу батьків і у відповідних випадках законних опікунів обирати для своїх дітей не тільки запроваджені державними властями школи, а й інші школи, що відповідають тому мінімуму вимог щодо освіти, який може бути встановлено чи затверджено державою, і забезпечувати релігійне та моральне виховання своїх дітей відповідно до власних переконань [61].

Спеціальною у площині аналізованого правового регулювання є Конвенція з подолання дискримінації в освіті 1960 року, якою закріплено, що держави-учасниці цієї Конвенції погоджуються, що: а) освіта має бути спрямована на повний розвиток людської особистості та зміцнення поваги до прав людини та основних свобод; вона сприятиме розумінню, терпимості та дружбі між усіма націями, расовими чи релігійними групами та сприятиме діяльності Організації Об'єднаних Націй з підтримання миру; б) важливо поважати свободу батьків і, у відповідних випадках, законних опікунів щодо, по-перше, вибору для своїх дітей не державних, а інших закладів освіти, але які відповідають тому мінімуму освітніх стандартів, що може бути встановлено або затверджено компетентними органами влади, і, по-друге, забезпечення відповідного до процедур державного законодавства способу релігійного та морального виховання дітей згідно з їхніми власними переконаннями; і жодна особа чи група осіб не повинні бути примушені здобувати релігійну освіту, яка суперечить їхнім переконанням; в) важливо визнати право членів національних меншин вести власну освітню діяльність, включно з утриманням шкіл і, залежно від освітньої політики кожної держави, використанням або викладанням своєї власної мови, однак за умови: і) що це право не здійснюється у спосіб, який перешкоджає членам цих меншин розуміти культуру та мову спільноти в цілому та брати участь у її діяльності, або який завдає шкоди національному суверенітету; ii) що стандарт освіти не є нижчим за загальний стандарт, встановлений або затверджений компетентними органами; та iii) що відвідування таких шкіл не є обов'язковим [42].

Окремо слід зазначити, що Україною було сформовано стратегічні напрями розвитку держави в освітянській сфері, у яких визначено основні завдання держави у з питаннях формування та впровадження програм співробітництва з міжнародним співтовариством у галузі освіти, вироблення ефективних заходів щодо впровадження освітніх і наукових програм ЮНЕСКО та інших міжнародних організацій, фондів, а також утворення і

іншими державами світу спільних центрів освіти, укладення міжнародних угод у сфері освіти [129, с. 58–63].

Для забезпечення дотримання права на освіту міжнародне співтовариство застосовує різні механізми моніторингу та підтримки. Так, наприклад, Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав здійснює нагляд за виконанням Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права і забезпечує рекомендації щодо покращення політик у сфері освіти. ЮНЕСКО проводить моніторинг освітніх програм і підтримує країни у впровадженні політик, спрямованих на забезпечення рівного доступу до освіти. А серед регіональних організацій – заслуговує на увагу діяльність Ради Європи, яка відіграє важливу роль у просуванні права на освіту через такі документи, як Європейська конвенція з прав людини та Хартія соціальних прав [58, с. 294–299; 44; 30].

При дослідженні проблематики міжнародних стандартів у галузі освіти слід звернути увагу і на інтерпретацію права особи на освіту у розумінні Європейського суду з прав людини. І це з тих причин, що у різних європейських країнах по-різному ставляться до освіти та виховання, виходячи з традицій власної системи освіти. Відповідно до ст. 2 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, держава у виконанні будь-яких функцій, узятих нею на себе в галузі освіти і навчання, поважає право батьків забезпечувати таку освіту і навчання відповідно до своїх релігійних і світоглядних переконань. Тому, якщо у державі-члені Ради Європи планують ввести до державної системи освіти певні нові предмети, зокрема, релігійні, варто врахувати і деякі правові позиції Європейського Суду з прав людини. Наприклад, ЄСПЛ підкреслив важливу роль, яку освіта відіграє у демократичному суспільстві, звернувши увагу на те, що положення ст. 2 Першого протоколу до Конвенції про права людини є гарантією плюралізму в освіті. Ця можливість є життєво необхідною для забезпечення демократичного суспільства. Зважаючи на повноваження сучасної держави, цієї мети треба досягати, передусім, через навчальні заклади державної форми власності

[31, с. 72; 129, с. 58–63]. Відповідно, міжнародні стандарти у галузі освіти для України забезпечують можливості розвитку міжнародної співпраці, покликаної гарантувати інтеграцію вітчизняної освіти в міжнародний освітній процес, що полягають у забезпеченні права особи на освіту, доступності, рівності умов кожної особи до реалізації її здібностей і всебічного розвитку особистості, що стало одним з основоположних напрямів становлення соціальної, правової, демократичної держави [129, с. 58–63].

Отже, міжнародне регулювання як складова нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні є джерелом юридичних зобов'язань, системою ціннісних орієнтирів, інструментом модернізації освітньої політики, механізмом захисту від дискримінації та засобом інтеграції України у міжнародний освітній простір, що формує модель освітньої системи, яка забезпечує доступність, якість, інклюзивність, справедливість, повагу до людської гідності та здатність освіти бути чинником довгострокового демократичного і соціального розвитку окремої держави.

Який ще стан забезпечення сталого розвитку освіти в Україні? Його слід визначати, як в цілому, так і окремо – залежно від рівнів освіти. Право на освіту є основоположним і невід'ємним правом кожної людини, але на практиці його реалізація часто стикається з численними перешкодами. Ці виклики можуть бути зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, що впливають на здатність держав забезпечити доступ до якісної освіти. Одним із найбільших викликів у забезпеченні права на освіту є економічні труднощі, з якими стикаються країни з низьким рівнем доходу. Багато країн не можуть виділити достатньо коштів на будівництво шкіл, забезпечення навчальними матеріалами, оплату праці кваліфікованих вчителів та інші освітні потреби. У деяких країнах освіта, навіть на початковому рівні, може залишатися платною, що обмежує доступ дітей з бідних сімей до навчання. Відсутність належного фінансування для середньої та вищої освіти може перешкоджати молоді продовжувати навчання після початкової школи [58, с. 294–299].

Державна політика у сфері освіти і науки відіграє вирішальну роль у забезпеченні розвитку людського капіталу та отриманні економічної вигоди у вигляді сталого зростання й конкурентної економіки, а значить суспільного та індивідуального добробуту, майбутнього процвітання та якості життя. Досягнення цих цілей потребує узгоджених політичних ініціатив, ефективних управлінських рішень та довгострокових інвестицій. Стабілізація та подальше соціально-економічне зростання України багато в чому залежить від якісної підготовки фахівців, рівень компетентностей яких міг би забезпечити виробництво наукоємної та конкурентоспроможної на світовому ринку продукції, зробити економіку України більш стійкою до наслідків глобалізації ринку. Оновлення, а фактично – становлення національної системи вищої освіти, осучаснення змісту освіти та технологій навчання, запровадження сучасних форм організації навчального процесу, які б відповідали масштабним суспільним та економічним перетворенням, що почали відбуватись в Україні [117, с. 228–231].

За сучасних умов зменшення кількості абітурієнтів, пов'язаним із демографічною кризою в країні, економічним станом держави, наше суспільство здійснює пошук нових та оптимізацію існуючих моделей фінансової підтримки державою закладів вищої освіти (далі –ЗВО), адаптацію останніх до нових умов дистанційного навчання викликаного епідеміологічною ситуацією в країні і світі та ін. чинники підштовхують законодавця до прискорення розпочатого ще наприкінці ХХ ст. реформування освітнього процесу в Україні. Як показує практика, внесення змін і коригувань до будь-якої існуючої системи, як кажуть «нашвидкоруч» рідко призводить до покращення ситуації. Не є виключенням і освітянський процес. За відсутністю послідовної єдиної концептуальної державної політики у сфері освіти керівництво вишів, зіткнувшись із надто швидкими змінами зовнішнього середовища, були змушені вдатися до самостійної розробки та впровадження нових, більш гнучких типів організації управління ЗВО з метою забезпечення конкурентних переваг, що не завжди позитивно відображається на якості

освітнього процесу [17, с. 103–110]. В Україні якість вищої освіти визначено пріоритетом державної політики у сфері вищої освіти. Цей вектор суголосний із стратегічними пріоритетами розвитку Європейського простору вищої освіти та базований на моделі забезпечення якості на основі результатів. Якість вищої освіти нині є загальнолюдською і соціальною цінністю. Оскільки заклади вищої освіти є центральною ланкою системи вищої освіти, то вони відповідають за побудову та розвиток системи внутрішнього забезпечення якості, розроблення нових підходів та механізмів формування високої культури якості. Тому, необхідно звернути увагу на стратегії забезпечення якості освітньої діяльності закладами вищої освіти України в умовах сучасних викликів і загроз [39, с. 112–117].

Розвиток вищої освіти є пріоритетним у державній політиці. Заклади вищої освіти мають особливий статус та пильну увагу не тільки з боку державних органів влади та громадськості, але й з боку міжнародної спільноти. Завдяки закладам вищої освіти формується майбутній кадровий резерв України, але, незважаючи на надання певної автономії закладам вищої освіти, регулювання з боку держави має бути обов'язковим. Вдала реалізація державних замовлень забезпечує соціальний та економічний розвиток країни. Розроблено низку нормативно-правових документів, що встановлюють основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти. Але якісне виконання нормативно-правових актів насамперед має контролюватися не тільки державою, але й громадськістю, тоді як міжнародна спільнота (зокрема, організації, до яких входять заклади вищої освіти, та органи, що регулюють сферу вищої освіти в певних територіальних об'єднаннях закордонних країн) відстежує якість освіти та загальне дотримання вимог чинного законодавства та їх відповідність загальносвітовим тенденціям [126, с. 133–139].

Що стосується сучасного етапу розвитку адміністративного законодавства у сфері ресурсного забезпечення повної загальної середньої освіти, то він характеризується наявністю низки викликів нормативного

характеру, які суттєво впливають на ефективність реалізації освітньої політики держави. Ці виклики пов'язані із застарілістю, фрагментарністю, надмірною деталізацією або, навпаки, правовою невизначеністю окремих норм, а також з відсутністю системного підходу до оновлення законодавства з урахуванням сучасних соціально-економічних умов. Застаріла нормативна база створює не тільки труднощі в практичному застосуванні, але й породжує правову невизначеність та суттєві ризики у сфері правозастосування. Особливо гострою є проблема несумісності старих норм з новими стандартами освіти, впровадженими у зв'язку з реформою Нової української школи, що вимагає нових механізмів фінансування, тарифікації та ресурсного забезпечення. Окремо слід виділити проблему узгодження норм законодавства про публічні закупівлі як ще один значущий виклик адміністративного законодавства. У документах виявлено серйозні правові прогалини щодо процедури зміни ціни за одиницю товару, що придбавається закладами освіти, без зміни загальної вартості договору. Така ситуація створює правову невизначеність, що ускладнює проведення закупівель, спричиняє ризики фінансових втрат та судових спорів. Внаслідок цих нормативних неузгодженостей заклади освіти стикаються з серйозними управлінськими та фінансовими ускладненнями, що негативно впливає на якість і оперативність ресурсного забезпечення освітнього процесу [62].

Серед основних проблем, які зараз є у освіті дорослих в Україні:

- 1) несистемність та неузгодженість діяльності організацій, які надають освіту дорослим через відсутність координуючого органу та відповідного законодавчого забезпечення;
- 2) не достатня поінформованість населення та часткова невідповідність пропозицій для вразливих категорій громадян, зокрема ветеранів та ВПО;
- 3) низька культура навчання впродовж життя серед частини дорослого населення;
- 4) недофінансування освіти дорослих із державного та місцевих бюджетів та висока вартість якісних програм;
- 5) обмежена інтеграція освіти дорослих у загальнонаціональні та регіональні стратегії тощо [59, с. 5–14].

Основним вектором освітньої політики щодо

дорослих, як вважають Г. Мелеганич та С. Махновський, має стати створення цілісної екосистеми навчання впродовж життя з метою підготовки людського капіталу для повоєнного відновлення країни на стандартах ЄС. Таким чином окремі ініціативи та практики зможуть проявитися у стратегічному партнерстві між закладами освіти, державою, організаціями громадянського суспільства та ринком праці задля аналізу потреб та формування освітніх пропозицій для сталого розвитку громад і країни [59, с. 5–14].

На наш погляд, нормативно-правове забезпечення сталого розвитку освіти в Україні перебуває на етапі активного становлення, поєднуючи наявність розгалуженого законодавчого базису з відсутністю цілісної правової моделі довгострокового розвитку освітньої системи, з недостатньою узгодженістю між різними рівнями освіти, слабкою інституціоналізацією освіти дорослих, дисбалансом між автономією закладів та правовим регулюванням, та недостатньою інтеграцією освітнього законодавства з бюджетною, соціальною, трудовою, регіональною, інноваційною та євроінтеграційною політикою.

Усе вищевикладене дає підстави зробити наступні висновки щодо стану нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні:

– Закон України «Про освіту» є системоутворюючим елементом нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні, що визначає концептуальні, організаційні та ціннісні засади функціонування всієї освітньої сфери в умовах сучасних суспільних трансформацій. Особливістю Закону України «Про освіту» є інтеграція ідеології сталого розвитку у національну освітню політику через поєднання конституційних гарантій права на освіту із сучасними підходами до якості освіти, інклюзивності, академічної свободи, компетентнісного навчання та освіти впродовж життя.

– спеціальні освітні закони в Україні виконують комплексну регулятивну, соціальну та стратегічну функцію у сфері забезпечення сталого розвитку освіти шляхом формування нормативної основи безперервної освіти, забезпечення адаптації освітньої системи до сучасних глобалізаційних

викликів та створення правових передумов для формування конкурентоспроможного людського капіталу.

– значення спеціальних суміжних законів у сфері забезпечення сталого розвитку освіти в Україні полягає у створенні міжгалузевого механізму поєднання освіти із соціальною політикою, наукою, ринком праці, інклюзивністю, інноваційним розвитком та національною безпекою для якісної адаптації освітньої системи до сучасних глобальних і внутрішніх викликів.

– специфіка підзаконного регулювання як складової нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні полягає в його стратегічності, міжгалузевості, програмно-цільовому характері та орієнтації на практичну реалізацію освітніх прав та суспільних інтересів, якісної інтеграції освіти інтегрується у політику людського розвитку, громадського здоров'я, гендерної рівності, безпеки, соціальної згуртованості, економічного зростання та досягнення Цілей сталого розвитку.

– міжнародне регулювання як складова нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні є джерелом юридичних зобов'язань, системою ціннісних орієнтирів, інструментом модернізації освітньої політики, механізмом захисту від дискримінації та засобом інтеграції України у міжнародний освітній простір, що формує модель освітньої системи, яка забезпечує доступність, якість, інклюзивність, справедливість, повагу до людської гідності та здатність освіти бути чинником довгострокового демократичного і соціального розвитку окремої держави.

– нормативно-правове забезпечення сталого розвитку освіти в Україні перебуває на етапі активного становлення, поєднуючи наявність розгалуженого законодавчого базису з відсутністю цілісної правової моделі довгострокового розвитку освітньої системи, з недостатньою узгодженістю між різними рівнями освіти, слабкою інституціоналізацією освіти дорослих, дисбалансом між автономією закладів та правовим регулюванням, та недостатньою інтеграцією освітнього законодавства з бюджетною,

соціальною, трудовою, регіональною, інноваційною та євроінтеграційною політикою.

Отже, сучасний стан нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні створює необхідні передумови для модернізації, що має бути спрямовано на оновлення окремих законів, формування комплексної правової моделі, у межах якої доступність, якість, безперервність, інклюзивність, цифровізація, фінансова спроможність, автономія, громадський контроль та відповідність потребам повоєнного відновлення функціонуватимуть як взаємопов'язані складові єдиної стратегії сталого розвитку освіти, суспільства й держави.

Висновки до розділу 1

1. Сталий розвиток є комплексною правовою, соціальною, економічною та екологічною моделлю організації суспільства, за якої задоволення потреб сучасного покоління здійснюється таким чином, щоб не звужувати можливостей майбутніх поколінь задовольняти власні потреби, не руйнуючи природної основи життя, не поглиблюючи соціальної нерівності та не порушуючи балансу публічних та приватних інтересів.

2. Сталий розвиток – це інтегрована концепція збалансованого розвитку держави, суспільства та економіки, що закріплена у сучасній міжнародній та національній правовій доктрині та передбачає гармонізацію економічних, соціальних та екологічних інтересів на засадах справедливості, відповідальності, участі та довгостроковості з метою забезпечення гідного життя нинішнього покоління без загрози для прав, ресурсів та можливостей майбутніх поколінь.

3. В загальносоціальному сенсі сталий розвиток у сфері освіти означає ціннісне та функціональне оновлення освіти, то з позиції адміністративного права сталий розвиток трактують як юридично-організовану, процедурно-

впорядковану та інституційно-забезпечену діяльність публічної адміністрації, спрямовану на реалізацію відповідного оновлення.

4. Освіта – це соціокультурний та гуманітарний феномен, що являє собою комплексний, цілеспрямований та безперервний процес формування, передачі, засвоєння та розвитку знань, компетентностей, цінностей, світоглядних орієнтирів та соціального досвіду людини, результатом якого є становлення особистості як свідомого, культурного, професійно-підготовленого та відповідального суб'єкта суспільних відносин.

5. Освіта є самостійним соціальним інститутом та стратегічною сферою державної політики, що забезпечує інтелектуальний, духовний, культурний, науковий і соціально-економічний розвиток суспільства, відтворення людського капіталу, збереження культурної спадщини та формування демократичних цінностей. У сучасних умовах освіта функціонує як відкрита динамічна система, інтегрована у глобальний інформаційний і культурний простір, яка забезпечує умови для самореалізації людини, її професійної адаптації, громадянського становлення та безперервного особистісного розвитку протягом усього життя.

6. Зміст адміністративно-правового забезпечення розвитку освіти включає такі взаємопов'язані складові: 1) нормативно-правова, що охоплює сукупність правових норм, які визначають засади освітньої політики, принципи функціонування системи освіти, компетенцію органів публічної адміністрації, правовий статус учасників освітнього процесу, порядок надання освітніх послуг, механізми контролю, нагляду та відповідальності тощо; 2) інституційно-суб'єктна – учасники, наділені адміністративною компетенцією у відповідній сфері; 3) цільова, що визначає концептуально-стратегічний процес створення належних умов для розвитку освітньої системи; 4) інструментально-процедурна, що відображає практичний вимір адміністративного впливу; 5) координуюча, що формує межі співробітництва для реалізації відповідного напрямку забезпечення.

7. Закон України «Про освіту» є системоутворюючим елементом нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні, що визначає концептуальні, організаційні та ціннісні засади функціонування всієї освітньої сфери в умовах сучасних суспільних трансформацій. Особливістю Закону України «Про освіту» є інтеграція ідеології сталого розвитку у національну освітню політику через поєднання конституційних гарантій права на освіту із сучасними підходами до якості освіти, інклюзивності, академічної свободи, компетентнісного навчання та освіти впродовж життя.

8. Спеціальні освітні закони в Україні виконують комплексну регулятивну, соціальну та стратегічну функцію у сфері забезпечення сталого розвитку освіти шляхом формування нормативної основи безперервної освіти, забезпечення адаптації освітньої системи до сучасних глобалізаційних викликів та створення правових передумов для формування конкурентоспроможного людського капіталу.

9. Значення спеціальних суміжних законів у сфері забезпечення сталого розвитку освіти в Україні полягає у створенні міжгалузевого механізму поєднання освіти із соціальною політикою, наукою, ринком праці, інклюзивністю, інноваційним розвитком та національною безпекою для якісної адаптації освітньої системи до сучасних глобальних і внутрішніх викликів.

10. Специфіка підзаконного регулювання як складової нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні полягає в його стратегічності, міжгалузевості, програмно-цільовому характері та орієнтації на практичну реалізацію освітніх прав та суспільних інтересів, якісної інтеграції освіти інтегрується у політику людського розвитку, громадського здоров'я, гендерної рівності, безпеки, соціальної згуртованості, економічного зростання та досягнення Цілей сталого розвитку.

11. Міжнародне регулювання як складова нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні є джерелом юридичних зобов'язань, системою ціннісних орієнтирів, інструментом модернізації

освітньої політики, механізмом захисту від дискримінації та засобом інтеграції України у міжнародний освітній простір, що формує модель освітньої системи, яка забезпечує доступність, якість, інклюзивність, справедливість, повагу до людської гідності та здатність освіти бути чинником довгострокового демократичного і соціального розвитку окремої держави.

РОЗДІЛ 2

ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

2.1 Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні

У сучасних умовах стрімкої цифровізації, глобальної конкуренції та постійних структурних змін будь-яка сфера суспільства потребує ефективного механізму генерації та впровадження інновацій. Водночас, попри наявність науково-технічного потенціалу, у багатьох країнах, зокрема й в Україні, спостерігається низький рівень інноваційної активності, зокрема, і в освіті, що зумовлено слабкістю інституційної бази, фрагментарністю стратегічних підходів, нестачею довгострокових стимулів і недостатньою взаємодією між ключовими стейкхолдерами. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність переосмислення статусу суб'єктів забезпечення сталого розвитку освіти в Україні, що виступають основними рушіями інновацій з урахуванням міжнародного досвіду, сучасних тенденцій трансформації й потреб сталого зростання [119, с. 113–128].

Для визначення суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні, слід притримуватися умовного алгоритму – визначити загальний статус суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні, сформулювати коло відповідних суб'єктів та охарактеризувати специфіку їх діяльності для адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти.

Статус завжди відображає певне становище (позицію) особи в соціумі чи колективі і, по-друге, включає у себе щонайменш такі елементи, як права і обов'язки. Правовий статус являє собою значно вузьку категорію, ніж соціальний статус, що відповідним чином позначається й на обсязі тих прав,

що складатимуть зміст такого статусу [110, с. 120–123]. Теоретики права, зокрема, М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та інші, визначити, що правовий статус суб'єктів права – це сукупність усіх прав, обов'язків і законних інтересів суб'єктів права. Правовий статус кожної особи є індивідуальним. Крім того, слід розрізняти конституційний і спеціальний статуси громадян. Конституційний статус у всіх громадян є однаковим: основні права і свободи однаковою мірою належать усім громадянам. А спеціальний статус суб'єктів пов'язаний з різними природними і правовими чинниками, які зумовлюють їх певні особливості. Так, спеціальний статус мають особи, які обіймають певну посаду або займаються певним видом діяльності. Відмінність у правовому статусі осіб полягає у: 1) розбіжностях, пов'язаних з природними чинниками (статус дитини, статус пенсіонера, статус жінки); 2) розбіжностях, пов'язаних із юридичними чинниками (статус депутата, статус в'язня, статус посадової особи) [33, с. 342]. Інші теоретики права вважають, що правовий статус людини (від лат. «status» – положення, стан) – це юридично закріплене становище людини в суспільстві, відповідно до якого фізична особа як суб'єкт права вступає у правовідносини, координує свою діяльність і поведінку в суспільстві. Ознаками правового статусу є такі: 1) залежить від сутності соціального ладу, в умовах якого він складається і функціонує; зазнає впливу безлічі чинників, основними з яких є праця і власність як основа формування громадянського суспільства; 2) виступає як юридична міра соціальної свободи суб'єкта права; 3) установлюється спеціально уповноваженими органами держави, його зміст змінюється з волі законодавця, а не окремих суб'єктів права, на яких він поширюється; 4) відображається у правових нормах і принципах, формально закріплених у приписах нормативно правових актів, нормативно правових договорів та в інших джерелах (формах) права; 5) має визначену структуру, ядро якої становлять суб'єктивні права, законні інтереси, обов'язки, що є однаковими для всіх його носіїв одного виду; 6) встановлює межі, за які не повинні виходити діяльність і поведінка людини в суспільстві. Правовий статус

людини ґрунтується на сучасному вченні про свободу, в основі якого лежать ціннісні ідеї: 1) усі люди вільні від народження, і ніхто не має права відчужувати їх природні права. Забезпечення реалізації, охорони і захисту цих прав – головний обов'язок держави; 2) свобода особи полягає у можливості робити все, що не завдає шкоди іншій особі; 3) межі свободи можуть бути визначені законом, який відповідає праву (природженим правам людини), а право є мірою свободи, достатньою для повного самовираження людини; 4) обмеження прав можливе винятково з метою сприяння досягненню загального добробуту в демократичному суспільстві та перешкоджання усяким спробам особи використовувати надану їй свободу на шкоду суспільству, державі, співгромадянам. Суспільство, забезпечуючи свободу особи, не може допускати анархії, беззаконня, обмеження прав і законних інтересів інших громадян, свавілля держави. Ці ідеї є витокami і осердям принципу верховенства права [103, с. 154–155].

У теорії адміністративного права є небагато категорій, які використовуються у всіх без винятку сферах суспільного життя. Однією із таких категорій є «адміністративно-правовий статус» [19, с. 107–111]. Пушкарьова Н. вважає, що загальний адміністративно-правовий статус притаманний усім особам, в той час як спеціальний адміністративно-правовий статус охоплює коло тих людей, які наділені спеціальними правами та обов'язками у певній сфері публічного управління. Ці спеціальні права та обов'язки виникають на підставі зайняття певної посади (наприклад, адміністративно-правовий статус поліцейського, державного службовця, військовослужбовця) або у разі волевиявлення громадянина та спеціального дозволу (дозвіл на носіння вогнепальної зброї, дозвіл на мисливство. Для виникнення спеціального адміністративно-правового статусу потрібна воля державного органу на те, щоб присвоїти конкретній людині або групі людей такий адміністративно-правовий статус. Подекуди для одержання спеціального адміністративно-правового статусу воля людини не є обов'язковою, зокрема це стосується адміністративно-правового статус осіб,

які проживають на територіях з особливим правовим режимом, він набувається за відсутності волі людини – жителя даної території на отримання спеціального адміністративно-правового статусу. Наявність спеціального адміністративно-правового статусу не тільки може розширювати права носія такого статусу, але й звужувати їх, наприклад це стосується жителів територій з особливим правовим режимом [90, с. 195–199]. М. Горбач наголошує, що за змістом адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права – це взаємопов'язаний комплекс юридично-закріплених адміністративних завдань (функцій), адміністративних прав та обов'язків, встановлених на основі адміністративно-правових норм, а також адміністративно відповідального позитивного (що реалізується владними суб'єктами адміністративного права) і негативного характеру (що накладається на суб'єктів адміністративного права), які мають загальний, універсальний характер для всіх однорідних учасників адміністративно-правових відносин. При цьому, на думку вченої, адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права як правова категорія – це система однорідних адміністративно-правових норм, які засвідчують факт формально юридичного існування суб'єкта адміністративного права, а також здійснюють визначення їх правового становища у взаємодії з іншими суб'єктами права, державою та у цілому із суспільством [19, с. 107–111].

Якщо звернутися до правового статусу суб'єктів освіти, то Х. Солнцева вважає, що в основі правового статусу органів управління освітньою діяльністю є їх фактичне становище, необхідне для досягнення цілей та виконання завдань у сфері високоякісної професійної підготовки фахівців. Право лише закріплює це становище, вводить його у легальні, нормативно-правові рамки. Реальний стан даних закладів освіти у забезпеченні змісту процесу управління та правовий статус співвідносяться як зміст і форма. Правовий статус органів управління освітньою діяльністю – це комплексна, інтеграційна категорія, що відображає взаємовідносини держави, органів системи освіти та учасників навчально-виховного процесу. Правовий статус

органів управління освітньою діяльністю має широкий й вузький виміри. У широкому розумінні до нього необхідно включити наступні елементні складові: правові норми, що встановлюють даний статус; спеціальну правосуб'єктність; основні права і обов'язки; юридичну відповідальність; гарантії реалізації прав та виконання обов'язків; правові принципи регулювання даної групи суспільних відносин; правовідносини у цій сфері. У вузькому розумінні категорія «правовий статус органів управління освітньою діяльністю» характеризує обсяг прав і обов'язків, які визначені у нормативно-правових актах [111, с. 609–614].

Щодо інших понять, то В. Я. Рудик вважає, що адміністративно-правовий статус закладу вищої освіти в Україні – це його місце і роль в системі суспільства, держави та освіти, коли на основі норм адміністративного права встановлюються його адміністративні обов'язки та права, у поєднанні із підставами і порядком виникнення правосуб'єктності, автономністю та відповідальністю за належну якість знань, навиків та компетенцій випускників загально-освітнім та галузевим стандартам [96, с. 70–72]. Адміністративно-правовий статус Міністерства освіти і науки України – це складна правова конструкція, що включає в себе систему закріплених у нормативно-правових актах прав, обов'язків та відповідальності, відповідно до яких вказаний орган влади формує свою діяльність. Функції МОН України – це основні взаємопов'язані напрямки діяльності, які реалізуються як органом в цілому, так і його окремими структурними підрозділами, посадовими особами для виконання загальної мети: реалізації державної політики у сфері освіти і науки [111, с. 609–614]. Є. Р. Бодунов визначає, що адміністративно-правовий статус МОН, як головного органу виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері вищої освіти характеризується сукупністю обов'язків та прав стосовно розвитку вищої освіти, правового виховання населення, створення умов для здобуття вищої освіти, розробки державних стандартів, розробки та затвердження умови прийому до вищих навчальних закладів, моніторингу якості вищої освіти та забезпечення її

проведення, здійснення ліцензування та акредитації вищих навчальних закладів, затвердження мінімальних нормативів матеріально-технічної і фінансової діяльності вищих навчальних закладів та спеціальної юридичної відповідальності посадових у цій сфері (адміністративної відповідальності МОН та спеціальної дисциплінарної відповідальності його посадових осіб) [14, с. 122–125]. Під адміністративно-правовим статусом суб'єктів отримання освітніх послуг І. І. Литвин розуміє сукупність визначених адміністративно-правовими нормами прав і обов'язків (у тому числі юридична відповідальність), носіями яких вони є, і гарантій, на які ці суб'єкти можуть розраховувати, вступаючи в адміністративні правовідносини із суб'єктами надання освітніх послуг, зокрема їхніми органами управління, а також із відповідними органами влади та місцевого самоврядування з питань освіти. Правовий статус відображає коло і зміст юридичних можливостей, якими користуються (чи можуть скористатися) суб'єкти отримання освітніх послуг у зазначених правовідносинах, а також варіанти їхньої необхідної поведінки, тобто такої, що вимагається від них в межах адміністративно-правових відносин у сфері надання освітніх послуг. Крім того, адміністративно-правовий статус цих суб'єктів указує на ті умови, обставини й фактори, які забезпечують цим суб'єктам можливість вільної, безпечної та безперешкодної реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів у сфері надання освітніх послуг [53, с. 50–53].

Отже, загальний статус суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні – це закріплене нормами адміністративного права базове правове становище органів публічної адміністрації, закладів освіти, їх посадових осіб, учасників освітнього процесу та інших уповноважених суб'єктів, які в межах визначеної компетенції, прав, обов'язків, гарантій та юридичної відповідальності беруть участь у формуванні, реалізації, координації, контролі та захисті публічних інтересів у сфері освіти з метою забезпечення її доступності, якості, безперервності,

інклюзивності, інноваційності та відповідності як необхідної умови сталого розвитку держави, суспільства й особистості.

Далі слід перейти до кола суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні. За Законом України «Про освіту» до органів управління у сфері освіти належать: Кабінет Міністрів України; центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки; центральний орган виконавчої влади із забезпечення якості освіти; постійно діючий колегіальний орган у сфері забезпечення якості вищої освіти; державні органи, яким підпорядковані заклади освіти; Верховна Рада Автономної Республіки Крим; Рада міністрів Автономної Республіки Крим; органи місцевого самоврядування [80]. До системи органів управління освітньою діяльністю, Х. В. Солнцева відносить: Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади, центральні органи виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в частині делегованих державою їм повноважень [111, с. 609–614].

Ми вважаємо, що суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні слід визначати за рівнем впливу:

1) загально-стратегічний рівень включає: Верховну Раду України (зокрема, Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій); Президента України; Кабінет Міністрів України;

2) галузево-координаційний рівень охоплює центральні органи виконавчої влади, насамперед Міністерство освіти і науки України, а також інші міністерства та державні органи, до сфери управління яких належать заклади освіти, та реалізують відповідну компетенцію щодо забезпечення сталого розвитку освіти;

3) контрольно-регулятивний рівень включає: Державну службу якості освіти України; Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти; незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти; Національне агентство кваліфікацій; Освітнього омбудсмена;

4) регіонально-реалізаційний рівень включає місцеві органи виконавчої влади у сфері освіти та органи місцевого самоврядування, які забезпечують практичне впровадження державної політики сталого розвитку на відповідній території;

5) інституційно-управлінський рівень охоплює органи управління закладів освіти та інші внутрішні адміністративні структури, що безпосередньо організовують освітній процес із урахуванням принципів сталості;

6) громадсько-партнерський рівень складають органи громадського самоврядування у сфері освіти, об'єднання (студентські спільноти тощо), інші інститути громадянського суспільства, міжнародні інституції та учасники освітнього процесу, що впливають на освітній процес.

Далі слід охарактеризувати окремо кожен із суб'єктів. Державну політику у сфері освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, інші центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Кабінет Міністрів України: вживає заходів щодо забезпечення конституційного права кожної особи на освіту; забезпечує проведення державної політики у сфері освіти; затверджує стратегію розвитку освіти України; розробляє, затверджує та виконує державні цільові програми у сфері освіти; здійснює повноваження засновника державних закладів освіти або доручає їх здійснення уповноваженому ним органу; забезпечує рівні умови розвитку закладів освіти всіх форм власності; визначає порядок розподілу державного фінансування професійної та фахової передвищої освіти; затверджує державні пріоритети з підготовки фахівців, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів у розрізі галузей знань; затверджує перелік галузей знань та спеціальностей для підготовки фахівців вищої, фахової передвищої освіти; затверджує перелік посад науково-педагогічних і педагогічних працівників закладів освіти; затверджує ліцензійні умови провадження освітньої діяльності; затверджує

індикатори оцінки стану освіти в Україні та регіонах; визначає органи ліцензування закладів дошкільної та загальної середньої освіти; затверджує положення про ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти; затверджує положення про інклюзивно-ресурсний центр; здійснює інші повноваження, передбачені законом [80].

Міністерство освіти і науки України (далі – МОН) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. МОН є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної діяльності, інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності [76].

Якщо дещо детальніше охарактеризувати статус МОН, то Є. Р. Бодунов визначає, що адміністративно-правовий статус МОН характеризується наступними рисами: - це центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України, він є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики, зокрема у сфері вищої освіти; - у сфері вищої освіти МОН зобов'язаний: визначати перспективи і пріоритетні напрями розвитку вищої освіти; здійснювати в ній нормативно-правове регулювання; забезпечувати інтеграцію вітчизняної освіти і науки до стандартів Європейського Союзу; визначати стратегію моніторингу якості вищої освіти; забезпечувати функціонування системи атестації науково-педагогічних кадрів; забезпечувати єдність вимог до рівня наукової кваліфікації здобувачів наукових ступенів та вчених звань; координувати діяльність органів виконавчої влади та здійснює керівництво

роботою з присудження наукових ступенів кандидата і доктора наук, присвоєння вчених звань; доводити до підпорядкованих навчальних закладів державне замовлення на підготовку фахівців для державних потреб; встановлювати порядок замовлення, видачі та ведення обліку документів про освіту державного зразка; реалізовувати державну політику в частині стипендіального забезпечення; - по виконанню поставлених обов'язків МОН має право: здійснювати державний нагляд (контроль) за діяльністю вищих навчальних закладів незалежно від їх підпорядкування і форми власності; розробляти та затверджувати державні стандарти освіти; розробляти та затверджувати умови прийому до навчальних закладів; визначати порядок державної акредитації фізичних і юридичних осіб на право проведення наукової і науково-технічної експертизи; здійснювати ліцензування та акредитацію вищих навчальних закладів; присвоювати вчені звання старшого наукового співробітника, доцента, професора, видає відповідні атестати, затверджувати перелік документів, необхідних для розгляду питань щодо позбавлення (відновлення) вчених звань; призначати на посади директорів, заступників директорів державних навчальних закладів; здійснювати стимулювання працівників освіти і науки, інших учасників навчально-виховного процесу та ін. [14, с. 122–125].

За Положенням про Міністерство освіти і науки України від 16 жовтня 2014 р. № 630, окрім формування та реалізації освітньої політики, слід виділити повноваження, які умовно можна назвати у сфері «розвитку», зокрема, Міністерство освіти і науки України: визначає перспективи і пріоритетні напрями розвитку дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, спеціалізованої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти, освіти дорослих, у тому числі післядипломної освіти; розробляє стратегію та програми розвитку вищої освіти і подає їх на розгляд Кабінету Міністрів України; провадить аналітично-прогностичну діяльність у сфері вищої освіти, визначає тенденції її розвитку, вплив демографічної, етнічної, соціально-економічної ситуації, інфраструктури

виробничої та невиробничої сфери, формує стратегічні напрями розвитку вищої освіти з урахуванням науково-технічного прогресу та інших факторів, узагальнює світовий і вітчизняний досвід розвитку вищої освіти; погоджує проекти концепцій державних програм розвитку галузей економіки та державних програм у частині трансферу (передачі) технологій; розробляє засади наукового і науково-технічного розвитку; забезпечує розвиток наукового і науково-технічного потенціалу; формує пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності на підставі довгострокових і середньострокових прогнозів науково-технічного та інноваційного розвитку; подає за погодженням з Мінекономрозвитку на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції про державні пріоритети з підготовки фахівців, педагогічних, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів у розрізі галузей знань; організовує збір та обробку освітньої статистики, здійснює її аналіз та прогнозує розвиток системи освіти [76].

За Закон України «Про освіту», МОН як центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки: забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки; розробляє стратегію розвитку освіти України, інші стратегічні документи, державні цільові програми у сфері освіти і науки та бере участь у їх реалізації; здійснює нормативно-правове забезпечення функціонування системи освіти в межах повноважень, визначених законом; організовує збір та обробку освітньої статистики, крім офіційної державної статистичної інформації про систему освіти і ринок праці, здійснює її аналіз та прогнозує розвиток системи освіти; затверджує порядок, види та форми проведення моніторингу якості освіти; забезпечує функціонування Єдиної державної електронної бази з питань освіти та інших державних інформаційних систем освіти; організовує розроблення і затверджує стандарти освіти; організовує і здійснює наукове та методичне забезпечення освіти у межах, визначених спеціальними законами; організовує проведення наукових досліджень у сфері освіти, необхідних для формування та реалізації державної

політики у сфері освіти; здійснює міжнародне співробітництво у сфері освіти і науки; здійснює інші повноваження, передбачені Конституцією, та іншими законами України. Акти центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, прийняті в межах його повноважень, є обов'язковими до виконання державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать заклади освіти, а також закладами освіти незалежно від форми власності [80].

Отже, Міністерство освіти і науки України як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні є провідним суб'єктом публічного адміністрування, що наділений владно-управлінською компетенцією визначення стратегічних напрямів розвитку освіти, розроблення та реалізації державної освітньої політики, прийняття підзаконних нормативно-правових актів, установлення освітніх стандартів, організації моніторингу якості освіти, здійснення державного нагляду та контролю, координації діяльності інших суб'єктів освітнього управління, забезпечення функціонування інформаційних систем, освітньої статистики, міжнародного співробітництва та інтеграції національної освіти до європейського освітнього простору.

Державні органи, до сфери управління яких належать заклади освіти: беруть участь у реалізації освітньої політики; беруть участь у розробленні умов прийому до закладів фахової передвищої та вищої освіти; розподіляють державне фінансування та стипендійний фонд закладів освіти, що перебувають у сфері їх управління; здійснюють аналіз, моніторинг якості освітньої діяльності закладів освіти, що перебувають у сфері їх управління; беруть участь у формуванні стандартів освіти; організовують здійснення експертизи та апробації навчальної літератури для здобуття спеціалізованої освіти; сприяють розробленню плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти; за дорученням і в межах, встановлених Кабінетом Міністрів України, здійснюють повноваження засновника щодо державних закладів освіти, що перебувають у їхньому

підпорядкуванні; здійснюють інші повноваження, передбачені законами України [80].

Особливо важливим є контрольно-регулятивний рівень, що включає: Державну службу якості освіти України; Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти; незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти; Національне агентство кваліфікацій; Освітнього омбудсмена.

Державна служба якості освіти України (далі - Служба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки та який реалізує державну політику у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства. Служба у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства. Основними завданнями Служби є: 1) реалізація державної політики у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства, у межах повноважень, передбачених законом; 2) внесення на розгляд Міністра освіти і науки пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері освіти з питань, що належать до компетенції Служби [25].

Відповідно, Державна служба якості освіти України є центральним органом виконавчої влади із забезпечення якості освіти, що централізовано із територіальними органами: проводять інституційний аудит закладів освіти; надають рекомендації закладам освіти (крім закладів вищої освіти) щодо організації та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти; за результатами експертизи затверджують освітні програми

дошкільної та загальної середньої освіти у випадках, визначених спеціальними законами; проводять моніторинг якості освітньої діяльності та якості освіти у порядку, визначеному законодавством; акредитують громадські фахові об'єднання та інших юридичних осіб, що здійснюють незалежне оцінювання якості освіти та освітньої діяльності закладів освіти (крім закладів вищої освіти), ведуть їх реєстр; у межах повноважень, передбачених законом, здійснюють державний нагляд (контроль) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства; за дорученням центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки здійснюють контроль за дотриманням вимог щодо організації зовнішнього незалежного оцінювання; у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки, аналізують діяльність місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їхніх структурних підрозділів у сфері освіти (за наявності) в частині, що стосується дотримання законодавства з питань освіти та забезпечення якості освіти на відповідній території, та надають їм відповідні висновки і рекомендації, що оприлюднюються на офіційних веб-сайтах центрального органу виконавчої влади із забезпечення якості освіти та відповідного органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування протягом п'яти робочих днів з дня їх надання; звертаються до суду з позовами до місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо усунення порушень та дотримання вимог законодавства у сфері освіти; здійснює ліцензування освітньої діяльності та нагляд (контроль) за додержанням вимог ліцензійних умов у сферах, визначених Кабінетом Міністрів України; складають у випадках, передбачених законом, протоколи про адміністративні правопорушення; здійснюють інші повноваження, визначені законом [80].

Загалом, державна служба якості освіти України як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні наділена спеціальною компетенцією, та у межах адміністративно-правових процедур та на рівні дошкільної, позашкільної, загальної середньої та

професійно-технічної освіти здійснює інституційний аудит, моніторинг, державний нагляд та контроль, надає рекомендації щодо функціонування внутрішніх систем забезпечення якості освіти, аналізує діяльність органів управління освітою, акредитує суб'єктів незалежного оцінювання, застосовує передбачені законом заходи реагування та через це забезпечує законність, підзвітність, прозорість, безперервне підвищення якості освітньої діяльності й формування довіри до системи освіти як необхідних умов її сталого розвитку.

Для забезпечення вищої освіти функціонує Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти як постійно діючий колегіальний орган. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти є юридичною особою публічного права, яка діє згідно з Законом України «Про вищу освіту» і статутом, що затверджується Кабінетом Міністрів України [73].

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти: 1) розробляє положення про акредитацію освітніх програм, положення про інституційну акредитацію закладів вищої освіти, положення про акредитацію незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, положення про Апеляційну палату, а також зміни до них і подає їх для затвердження до центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки; 2) аналізує якість освітньої діяльності закладів вищої освіти; 3) проводить інституційну акредитацію; 5) здійснює постакредитаційний моніторинг; 6) проводить акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти; 6-1) вносить інформацію до Єдиної державної електронної бази з питань освіти про сертифікати (офіційні рішення) про акредитацію освітніх програм, видані іноземними акредитаційними агентствами чи агентствами забезпечення якості вищої освіти, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України; 7) формує критерії оцінки якості освітньої діяльності, у тому числі наукових здобутків, закладів вищої освіти України, за якими можуть визначатися рейтинги закладів вищої освіти України; 8) розробляє порядок присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи

про присудження ступеня доктора філософії та подає його на схвалення до центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки; 10) акредитує незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, веде їх реєстр; 11) здійснює інші повноваження, передбачені законом. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти щороку готує та оприлюднює доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства, звіт про власну діяльність, формує пропозиції щодо законодавчого забезпечення якості вищої освіти та направляє зазначені документи Верховній Раді України, Президентові України, Кабінетові Міністрів України та закладам вищої освіти для їх обговорення та належного реагування [73].

Статут Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти передбачає, що члени Національного агентства виконують покладені на них функції на підставі укладених з ними цивільно-правових договорів. Члени Національного агентства та члени галузевих експертних рад на час виконання обов'язків, покладених на них Законом України «Про вищу освіту», можуть бути звільнені (повністю або частково) від виконання професійних обов'язків за основним місцем роботи із збереженням заробітної плати. Галузеві експертні ради Національного агентства не мають статусу юридичної особи та діють на підставі положення про них. Члени Національного агентства діють на засадах відкритості та прозорості. У складі Національного агентства утворюються Комітет з питань етики, Комітет з питань діяльності разових спеціалізованих вчених рад, а також інші комітети, що формуються з числа членів Національного агентства. Комітет з питань етики розглядає питання порушення академічної доброчесності і вносить відповідні подання до Національного агентства, а також виконує інші повноваження, покладені на нього Національним агентством. Комітет з питань діяльності разових спеціалізованих вчених рад розглядає звернення, заяви і скарги щодо порушення встановленої законодавством процедури захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії, а також виконує інші повноваження,

покладені на нього Національним агентством. Національне агентство утворює Апеляційну палату у складі п'яти членів з осіб, які мають вищу освіту, науковий ступінь та/або вчене звання і досвід фахової роботи у сфері забезпечення якості вищої освіти не менше п'яти років. Апеляційна палата розглядає апеляційні скарги на рішення Національного агентства у порядку, визначеному положенням про Апеляційну палату [87].

Отже, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні – це постійно діючий колегіальний публічно-правовий суб'єкт спеціальної компетенції у сфері вищої освіти, який, маючи статус юридичної особи публічного права, здійснює зовнішнє забезпечення якості вищої освіти шляхом розроблення акредитаційних процедур, аналізу якості освітньої діяльності закладів вищої освіти, проведення акредитації освітніх програм та інституційної акредитації, здійснення постакредитаційного моніторингу, формування критеріїв оцінювання якості, акредитації незалежних установ оцінювання, забезпечення академічної доброчесності, розгляду апеляцій та підготовки пропозицій щодо вдосконалення законодавчого забезпечення якості вищої освіти, спрямовуючи ці повноваження на підвищення конкурентоспроможності, інноваційності, доброчесності, прозорості та довгострокової стійкості системи освіти України.

Незалежна установа оцінювання та забезпечення якості вищої освіти - це недержавна організація (установа, агенція, бюро тощо), акредитована Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, що здійснює оцінювання освітньої програми, результатів навчання та/або закладів вищої освіти (їхніх структурних підрозділів) з метою вироблення рекомендацій і надання допомоги закладам вищої освіти в організації системи забезпечення якості вищої освіти та внесення пропозицій Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти щодо акредитації освітньої програми. Незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти можуть співпрацювати з Європейською асоціацією із забезпечення якості вищої

освіти, зокрема, з метою запровадження європейських стандартів і рекомендацій щодо підвищення якості вищої освіти в Україні. Незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти можуть видавати закладам вищої освіти власні сертифікати про оцінку освітньої програми та/або систем забезпечення якості вищої освіти. Участь закладу вищої освіти у проведенні процедури оцінювання освітньої програми незалежною установою оцінювання та забезпечення якості вищої освіти є добровільною [73].

Отже, незалежна установа оцінювання та забезпечення якості вищої освіти є акредитованим недержавним експертним суб'єктом системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти, що на засадах незалежності, професійності, добровільності участі закладів вищої освіти, об'єктивності та орієнтації на європейські стандарти здійснює оцінювання освітніх програм, результатів навчання та інституційної спроможності закладів вищої освіти, надає рекомендації щодо їх удосконалення, сприяє розвитку внутрішніх систем якості та виконує допоміжну акредитаційно-дорадчу функцію у взаємодії з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Національне агентство кваліфікацій є постійно діючим колегіальним органом, що здійснює визначені Законом України «Про освіту» та іншими актами законодавства функції у сфері кваліфікацій. Національне агентство кваліфікацій формується з представників центральних органів виконавчої влади у сфері освіти і науки, праці та зайнятості населення, спільного представницького органу всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців та спільного представницького органу репрезентативних всеукраїнських об'єднань профспілок. Національне агентство кваліфікацій: бере участь у розробленні нормативно-правових актів у сфері кваліфікацій; здійснює координацію діяльності заінтересованих сторін у сфері кваліфікацій; здійснює супровід Національної рамки кваліфікацій, у тому числі з метою її гармонізації з аналогічними міжнародними документами; здійснює міжнародне співробітництво у сфері кваліфікацій і професій (видів занять); здійснює

аналіз та оцінку ефективності державної політики у сфері кваліфікацій; бере участь у прогнозуванні потреб ринку праці у кваліфікаціях; здійснює супровід інформаційного забезпечення Національної системи кваліфікацій; забезпечує створення і ведення Єдиного реєстру кваліфікацій – Класифікатора професій; формує та надає центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики, інформацію з Єдиного реєстру кваліфікацій – Класифікатора професій щодо кодів та назв професій (видів занять) відповідно до міжнародної стандартної класифікації видів занять (International Standard Classification of Occupations – ISCO); розробляє проект порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів і подає його на затвердження Кабінету Міністрів України; реєструє професійні стандарти та забезпечує відкритий доступ до стандартів; здійснює інформаційно-аналітичне та методичне забезпечення розроблення професійних стандартів; бере участь у розробленні стандартів освіти та професійних стандартів; здійснює акредитацію кваліфікаційних центрів, моніторинг діяльності кваліфікаційних центрів, призупинення дії або анулювання сертифікатів про акредитацію кваліфікаційних центрів; розробляє критерії та процедури визнання професійних та часткових професійних кваліфікацій, здобутих в інших країнах; розробляє проект порядку присвоєння/підтвердження професійних та часткових професійних кваліфікацій, визнання результатів навчання осіб (зокрема, здобутих шляхом неформальної чи інформальної освіти) кваліфікаційними центрами і подає його на затвердження Кабінету Міністрів України; бере участь у функціонуванні зовнішньої системи забезпечення якості професійної освіти; розробляє методику розрахунку вартості оцінювання результатів навчання здобувачів професійної освіти кваліфікаційними центрами та подає її на затвердження Кабінету Міністрів України; взаємодіє з органами та установами забезпечення якості освіти; здійснює інші повноваження [80].

Отже, Національне агентство кваліфікацій як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні є спеціалізованим

колегіальним суб'єктом публічного управління у сфері кваліфікацій, який забезпечує нормативну, координаційну, стандартизаційну, аналітичну, прогностичну, інформаційно-реєстраційну, акредитаційну та міжнародно-інтеграційну підтримку Національної системи кваліфікацій, спрямовану на узгодження результатів освіти з потребами ринку праці, розвиток освіти впродовж життя, визнання різних форм навчання, підвищення професійної мобільності особи та формування якісного людського капіталу як основи сталого розвитку України.

З метою забезпечення належних умов для реалізації права особи на освіту в системі освіти діє освітній омбудсмен. Освітній омбудсмен у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також положенням про освітнього омбудсмена, що затверджується Кабінетом Міністрів України. Освітній омбудсмен є посадовою особою, на яку Кабінетом Міністрів України покладається виконання завдань щодо захисту прав у сфері освіти. Освітній омбудсмен призначається на посаду Кабінетом Міністрів України строком на п'ять років без права повторного призначення. Освітній омбудсмен відповідно до покладених на нього завдань має право: розглядати подані учасниками освітнього процесу звернення, перевіряти викладені у них факти; отримувати від закладів освіти та органів управління освітою інформацію, необхідну для виконання своїх функцій, у тому числі інформацію з обмеженим доступом; вимагати від посадових і службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності сприяння проведенню перевірок фактів, викладених у зверненнях учасників освітнього процесу; залучати до розгляду звернень радників та консультантів освітнього омбудсмена, представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, а також експертів, учених та фахівців, у тому числі на договірній основі; аналізувати дотримання законодавства стосовно учасників освітнього процесу, які постраждали від булінгу (цькування), стали його свідками або вчинили булінг (цькування); за результатами розгляду звернень та/або

проведених перевірок надавати рекомендації керівникам та/або засновникам закладів освіти, органам управління освітою, державним органам, органам місцевого самоврядування, вимагати від них припинення порушення та/або відновлення порушених прав чи законних інтересів учасників освітнього процесу, спрямовувати до них подання про проведення службових розслідувань, повідомляти правоохоронні органи щодо виявлених фактів порушення законодавства; безперешкодно відвідувати органи державної влади, органи місцевого самоврядування, заклади освіти всіх рівнів, не заважаючи освітньому процесу, а також брати участь у засіданнях державних органів, органів місцевого самоврядування з питань, що належать до його компетенції; звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів щодо виявлених фактів порушення права людини на освіту та законодавства у сфері освіти; надавати консультації учасникам освітнього процесу; представляти інтереси особи у суді. Забезпечення діяльності освітнього омбудсмена здійснює служба освітнього омбудсмена, порядок діяльності якої визначається положенням про освітнього омбудсмена [80].

Отже, освітній омбудсмен як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні є спеціально уповноваженою посадовою особою правозахисного характеру, яка в межах визначеної законом компетенції забезпечує захист права особи на освіту, розгляд звернень учасників освітнього процесу, перевірку фактів порушень, надання рекомендацій і консультацій, ініціювання реагування компетентних органів та представництво інтересів особи, сприяючи формуванню безпечного, інклюзивного, справедливого, правомірного й людиноцентричного освітнього середовища як основи сталого розвитку освіти в Україні.

Далі слід перейти до регіонально-реалізаційного рівня, що включає місцеві органи виконавчої влади у сфері освіти та органи місцевого самоврядування, які забезпечують практичне впровадження державної політики сталого розвитку на відповідній території. Щодо їх повноважень, то,

зокрема, районні, міські ради: відповідають за реалізацію державної політики у сфері освіти та забезпечення якості освіти на відповідній території, забезпечення доступності дошкільної, загальної середньої освіти, позашкільної освіти; планують та забезпечують розвиток мережі закладів дошкільної, загальної середньої освіти, позашкільної освіти; засновують заклади освіти, а також реорганізують, перепрофілюють (змінюють тип) та ліквідовують їх з урахуванням спеціальних законів; закріплюють за закладами, що забезпечують здобуття початкової та базової середньої освіти, територію обслуговування (крім випадків, встановлених спеціальними законами); забезпечують доступність дошкільної та середньої освіти для всіх громадян, які проживають на відповідній території, та вживають заходів для забезпечення потреби у дошкільній та позашкільній освіті; у випадках, визначених спеціальними законами, забезпечують та фінансують підвезення здобувачів освіти і педагогічних працівників до закладу освіти і в зворотному напрямку (у разі потреби - транспортними засобами, пристосованими для перевезення осіб, які пересуваються на кріслах колісних); ведуть облік дітей дошкільного та шкільного віку у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України; оприлюднюють офіційну звітність про всі отримані та використані кошти, а також перелік і вартість товарів, робіт, послуг, спрямованих на потреби кожного із заснованих ними закладів освіти, та інші видатки у сфері освіти; забезпечують рівні умови розвитку закладів освіти всіх форм власності; сприяють розробці плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти; здійснюють інші повноваження у сфері освіти, передбачені законом. Сільські, селищні ради: відповідають за реалізацію державної політики у сфері освіти та забезпечення якості освіти на відповідній території [80].

Інституційно-управлінський рівень охоплює органи управління закладів освіти та інші внутрішні адміністративні структури, що безпосередньо організовують освітній процес із урахуванням принципів сталості. Наприклад, головним суб'єктом у сфері вищої освіти є заклад вищої освіти, як окремий

вид закладу, що на засадах автономності відповідно до спеціального Закону № 1556-VI та виданої МОН ліцензії проводить діяльність стосовно здобуття особами вищої освіти. При формуванні адміністративно-правового статусу закладу вищої освіти враховуються суспільно-політичні відносини, обстановка суспільного життя, в яких функціонують вищі навчальні заклади в Україні, їх місце професійному освітньому середовищі, сукупність специфічних ознак що його характеризують. Серцевиною адміністративно-правового статусу закладу вищої освіти є його адміністративні обов'язки та права, які встановлюються на основі норм адміністративного права. Головною складовою адміністративно-правового статусу закладу вищої освіти є його автономність, коли його власники формують матеріальну базу, обирають (призначають) керівника, який в свою за конкурсом формує високопрофесійний професорсько-викладацький склад, створює належні умови для їх праці, разом вони організовують навчальний та виховний процеси, проходять ліцензування та акредитацію. Провідною рисою вищого начального закладу є те, що він несе персональну відповідальність перед студентами, контролюючими публічними органами, та суспільством за належну якість начального процесу, відповідність знань, навиків та компетенцій випускників вітчизняним загальним та галузевим стандартам, які сформовані на основі європейських цінностей та європейських стандартах Болонської системи освіти [73; 96, с. 70-72].

Особливо важливим є громадсько-партнерський рівень, що складають органи громадського самоврядування у сфері освіти, об'єднання (студентські спільноти тощо), інші інститути громадянського суспільства, міжнародні інституції та учасники освітнього процесу, що впливають на освітній процес. В першу чергу, громадсько-партнерський реалізується через громадське самоврядування у сфері освіти як право учасників освітнього процесу та громадських об'єднань, інших інститутів громадянського суспільства, установчими документами яких передбачена діяльність у сфері освіти та/або соціального захисту осіб з особливими освітніми потребами, вирішувати

питання у сфері освіти як безпосередньо, так і через органи громадського самоврядування, брати участь в управлінні закладом освіти, місцевими і державними справами у сфері освіти з питань, що належать до їх компетенції. Органами громадського самоврядування у сфері освіти є: органи громадського самоврядування закладу освіти; конференції (форуми, з'їзди) учасників освітнього процесу, закладів освіти, їх об'єднань, що скликаються на території відповідного населеного пункту, об'єднаної територіальної громади, району, області, Автономної Республіки Крим, держави; Всеукраїнський з'їзд учасників освітнього процесу та їх об'єднань, що скликається у порядку, затвердженому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки [80].

Також на громадсько-партнерському рівні існує державно-громадське управління у сфері освіти - це взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства з метою прийняття ефективних управлінських рішень та задоволення суспільних інтересів у сфері освіти. Органи державно-громадського управління у сфері освіти утворюються за рішенням центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування у формі робочих груп, дорадчих, громадських, експертних та інших органів [80].

Видами державно-громадського управління у сфері освіти є різні громадські ради, молодіжні ради, експертні/робочі групи при органах управління освітою тощо. Наприклад, Рада молодих вчених при Міністерстві освіти і науки України (РМВ при МОН) – консультативно-дорадчий орган, створений з метою сприяння реалізації конституційних прав молодих вчених щодо їх участі у формуванні та реалізації державної політики у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності. РМВ при МОН є правонаступником Ради молодих вчених при Державному агентстві з питань науки, інновацій та інформатизації України (Держінформнауки України). Основними завданнями РМВ при МОН є: сприяння взаємодії Міністерства

освіти і науки та самоврядних наукових молодіжних організацій наукових установ та вищих навчальних закладів України; формування пропозицій щодо створення правових та соціально-економічних умов для залучення талановитої молоді до роботи у науковій сфері, стимулювання професійної діяльності молодих вчених у вітчизняних наукових установах та вищих навчальних закладах, підвищення їх фахового рівня і реалізації їх творчої та професійної активності; консультативна підтримка молодих вчених у питаннях науково-дослідницької діяльності, співробітництво з іноземними замовниками наукової продукції тощо; сприяння залученню молодих вчених до участі у конкурсах наукових робіт, формуванню колективів молодих вчених для виконання перспективних наукових проєктів [91].

Окремим методом є громадський нагляд (контроль) у системі освіти здійснюється суб'єктами громадського нагляду (контролю) – громадськими об'єднаннями та іншими інститутами громадянського суспільства, установчими документами яких передбачено діяльність у сфері освіти та/або соціального захисту осіб з інвалідністю, професійними об'єднаннями педагогічних і науково-педагогічних працівників, об'єднаннями здобувачів освіти, об'єднаннями батьківських комітетів та органами, до яких вони делегують своїх представників. Суб'єкти громадського нагляду (контролю) мають право: 1) ініціювати і брати участь у дослідженнях з питань освіти та оприлюднювати результати таких досліджень; 2) проводити моніторинг та оприлюднювати результати, зокрема, щодо: якості результатів навчання, у тому числі моніторинг державної підсумкової атестації, екзаменів та інших форм оцінки результатів навчання; якості підручників та інших навчальних матеріалів; розподілу витрат на освіту та цільового використання коштів з державного та місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством; випадків булінгу (цькування) в закладах освіти та заходів реагування на такі випадки, вжитих керівництвом закладу освіти або його засновником; 3) брати участь у громадському обговоренні, громадських консультаціях та проводити громадську експертизу, у тому числі підручників

(їх проектів), відповідно до законодавства; 4) здійснювати інші заходи у сфері освіти відповідно до законодавства та реалізовувати інші права, не заборонені законом. Безпосередньо в закладі освіти громадський нагляд (контроль) може проводитися виключно з дозволу керівника закладу освіти, крім випадків, встановлених законодавством [80].

Отже, громадсько-партнерський рівень суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні — це інституційно визначена система суб'єктів громадянського суспільства, органів громадського самоврядування, професійних, батьківських, учнівських, студентських, наукових, експертних, дорадчих і контрольних об'єднань, які не здійснюють публічне адміністрування освіти як органи державної влади чи місцевого самоврядування, однак наділені спеціальною адміністративно-правовою правосуб'єктністю щодо участі в управлінні освітою, виробленні пропозицій, громадському обговоренні, експертизі, моніторингу, контролі якості освіти, захисті прав учасників освітнього процесу та забезпеченні суспільної підзвітності освітньої системи.

Усе вищевикладене дає підстави зробити наступні висновки щодо суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні:

– суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні слід визначати за рівнем впливу: 1) загально-стратегічний рівень включає: Верховну Раду України (зокрема, Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій); Президента України; Кабінет Міністрів України; 2) галузево-координаційний рівень охоплює центральні органи виконавчої влади, насамперед Міністерство освіти і науки України, а також інші міністерства та державні органи, до сфери управління яких належать заклади освіти, та реалізують відповідну компетенцію щодо забезпечення сталого розвитку освіти; 3) контрольно-регулятивний рівень включає: Державну службу якості освіти України; Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти; незалежні установи оцінювання та

забезпечення якості вищої освіти; Національне агентство кваліфікацій; Освітнього омбудсмена; 4) регіонально-реалізаційний рівень включає місцеві органи виконавчої влади у сфері освіти та органи місцевого самоврядування, які забезпечують практичне впровадження державної політики сталого розвитку на відповідній території; 5) інституційно-управлінський рівень охоплює органи управління закладів освіти та інші внутрішні адміністративні структури, що безпосередньо організовують освітній процес із урахуванням принципів сталості; 6) громадсько-партнерський рівень складають органи громадського самоврядування у сфері освіти, об'єднання (студентські спільноти тощо), інші інститути громадянського суспільства, міжнародні інституції та учасники освітнього процесу, що впливають на освітній процес.

– Міністерство освіти і науки України як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні є провідним суб'єктом публічного адміністрування, що наділений владно-управлінською компетенцією визначення стратегічних напрямів розвитку освіти, розроблення та реалізації державної освітньої політики, прийняття підзаконних нормативно-правових актів, установлення освітніх стандартів, організації моніторингу якості освіти, здійснення державного нагляду та контролю, координації діяльності інших суб'єктів освітнього управління, забезпечення функціонування інформаційних систем, освітньої статистики, міжнародного співробітництва та інтеграції національної освіти до європейського освітнього простору.

– Державна служба якості освіти України як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні наділена спеціальною компетенцією, та у межах адміністративно-правових процедур та на рівні дошкільної, позашкільної, загальної середньої та професійно-технічної освіти здійснює інституційний аудит, моніторинг, державний нагляд та контроль, надає рекомендації щодо функціонування внутрішніх систем забезпечення якості освіти, аналізує діяльність органів управління освітою, акредитує суб'єктів незалежного оцінювання, застосовує передбачені законом

заходи реагування та через це забезпечує законність, підзвітність, прозорість, безперервне підвищення якості освітньої діяльності й формування довіри до системи освіти як необхідних умов її сталого розвитку.

– Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні – це постійно діючий колегіальний публічно-правовий суб'єкт спеціальної компетенції у сфері вищої освіти, який, маючи статус юридичної особи публічного права, здійснює зовнішнє забезпечення якості вищої освіти шляхом розроблення акредитаційних процедур, аналізу якості освітньої діяльності закладів вищої освіти, проведення акредитації освітніх програм та інституційної акредитації, здійснення постакредитаційного моніторингу, формування критеріїв оцінювання якості, акредитації незалежних установ оцінювання, забезпечення академічної доброчесності, розгляду апеляцій та підготовки пропозицій щодо вдосконалення законодавчого забезпечення якості вищої освіти, спрямовуючи ці повноваження на підвищення конкурентоспроможності, інноваційності, доброчесності, прозорості та довгострокової стійкості системи освіти України.

– незалежна установа оцінювання та забезпечення якості вищої освіти є акредитованим недержавним експертним суб'єктом системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти, що на засадах незалежності, професійності, добровільності участі закладів вищої освіти, об'єктивності та орієнтації на європейські стандарти здійснює оцінювання освітніх програм, результатів навчання та інституційної спроможності закладів вищої освіти, надає рекомендації щодо їх удосконалення, сприяє розвитку внутрішніх систем якості та виконує допоміжну акредитаційно-дорадчу функцію у взаємодії з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

– Національне агентство кваліфікацій як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні є спеціалізованим колегіальним суб'єктом публічного управління у сфері кваліфікацій, який забезпечує нормативну, координаційну, стандартизаційну, аналітичну,

прогностичну, інформаційно-реєстраційну, акредитаційну та міжнародно-інтеграційну підтримку Національної системи кваліфікацій, спрямовану на узгодження результатів освіти з потребами ринку праці, розвиток освіти впродовж життя, визнання різних форм навчання, підвищення професійної мобільності особи та формування якісного людського капіталу як основи сталого розвитку України.

– Освітній омбудсмен як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні є спеціально уповноваженою посадовою особою правозахисного характеру, яка в межах визначеної законом компетенції забезпечує захист права особи на освіту, розгляд звернень учасників освітнього процесу, перевірку фактів порушень, надання рекомендацій і консультацій, ініціювання реагування компетентних органів та представництво інтересів особи, сприяючи формуванню безпечного, інклюзивного, справедливого, правомірного й людиноцентричного освітнього середовища як основи сталого розвитку освіти в Україні.

– громадсько-партнерський рівень суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні – це інституційно визначена система суб'єктів громадянського суспільства, органів громадського самоврядування, професійних, батьківських, учнівських, студентських, наукових, експертних, дорадчих і контрольних об'єднань, які не здійснюють публічне адміністрування освіти як органи державної влади чи місцевого самоврядування, однак наділені спеціальною адміністративно-правовою правосуб'єктністю щодо участі в управлінні освітою, виробленні пропозицій, громадському обговоренні, експертизі, моніторингу, контролі якості освіти, захисті прав учасників освітнього процесу та забезпеченні суспільної підзвітності освітньої системи.

Отже, загальний статус суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні – це закріплене нормами адміністративного права базове правове становище органів публічної адміністрації, закладів освіти, їх посадових осіб, учасників освітнього процесу

та інших уповноважених суб'єктів, які в межах визначеної компетенції, прав, обов'язків, гарантій та юридичної відповідальності беруть участь у формуванні, реалізації, координації, контролі та захисті публічних інтересів у сфері освіти з метою забезпечення її доступності, якості, безперервності, інклюзивності, інноваційності та відповідності як необхідної умови сталого розвитку держави, суспільства й особистості.

2.2 Адміністративний інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти в Україні

Сучасна освітня сфера перебуває у стані одночасного правового, інституційного, цифрового та соціального переосмислення. За таких умов, освіта дедалі більше постає як стратегічна сфера публічного інтересу, від якої залежить реалізація конституційного права людини на освіту, інноваційна спроможність держави, соціальна стабільність, людський капітал, демократичний розвиток суспільства та досягнення цілей сталого розвитку.

Розуміння інструментів публічного адміністрування полягає в тому, що вони є комплексом адміністративно-правових заходів, які безпосередньо використовують суб'єкти публічного адміністрування з метою забезпечення (охорони) прав, свобод і законних інтересів приватних осіб та публічного інтересу держави й суспільства загалом [4, с. 182–183]. Вчені адміністративного права виділяють, що інструмент публічного адміністрування – це зовнішній вираз однорідних за своїм характером і правовою природою груп адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, реалізований у межах відповідності визначеної законом компетенції з метою досягнення бажаного публічного результату [4, с. 182–183].

О. Нижник надає характеристику категорії «адміністративно-правові інструменти реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти»

як зовнішньо виражена дія суб'єктів реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти, яка представлена чітко визначеною законом сукупністю прийомів і засобів, застосування яких призводить до юридичних наслідків, що здійснюються у межах компетенції з метою виконання поставлених перед ними мети та завдань [64, с. 13–15].

На наш погляд, адміністративний інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти – це передбачена нормами адміністративного права сукупність адміністративно-правових форм, методів, засобів впливу та адміністративних процедур, що реалізуються в межах публічної компетенції уповноважених суб'єктів для якісно-правового, стратегічно-орієнтованого та безперервного розвитку освітньої сфери на основі публічного інтересу, гарантування права на освіту, охорони освітніх прав, та досягнення суспільно значущих результатів у сфері освіти.

Які ж види існують адміністративних інструментів забезпечення сталого розвитку освіти в Україні? Суб'єкти публічної адміністрації в процесі надання адміністративних послуг і здійснення виконавчої і розпорядчої діяльності з метою забезпечення публічного інтересу відповідно до своєї компетенції можуть застосовувати такий арсенал інструментів публічного адміністрування, зокрема: форми публічного адміністрування (видання нормативно-правових актів; видання індивідуальних адміністративних актів; укладення адміністративних договорів; учинення інших юридично значущих дій; здійснення матеріально-технічних операцій); план як інструмент публічного адміністрування; фактична дія як інструмент публічного адміністрування; методи публічного адміністрування; адміністративно-правові режими; контроль (нагляд); електронне врядування [4, с. 183–185].

К. Куркова, аналізуючи адміністративне забезпечення науково-технологічного розвитку в Україні, визначає, що для традиційної моделі інноваційного науково-технологічного розвитку характерним є використання та поєднання інструментів як економічного, так і адміністративного характеру, до яких належать: а) підтримувальні (фінансування з бюджету ЄС

науково-технологічних програм і проєктів, надання грантів, стимулювання науково-технологічної діяльності та інвестиційної активності шляхом надання податкових пільг, кредитів, застосування заходів амортизаційної політики); б) дифузійні (трансфер технологій, комерціалізація результатів науково-технологічної діяльності); в) інфраструктурні (створення бізнес-інкубаторів, технологічних парків, інноваційних центрів, центрів трансферу технологій); г) інституційні (створення як наднаціональних, так і національних суб'єктів регулювання); д) правові (програми, проєкти, стратегії). Вказані механізми й інструменти використовують три основні групи суб'єктів: публічний сектор, який складається з суб'єктів двох рівнів (ЄС як наднаціональний суб'єкт і публічні адміністрації країн-членів); науково-освітній сектор (провідні університети та науково-дослідні центри) й комерційний сектор [50, с. 19–20].

О. Нижник сформував систему інструментів реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти: 1) нормативні (Державна стратегія регіонального розвитку України, регіональні стратегії розвитку; Національна доктрина розвитку освіти; Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року); 2) індивідуальні акти; 3) адміністративні договори; 4) інші юридично значущі дії (план заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України, інвестиційні програми (проєкти), спрямовані на розвиток сфери освіти) [64, с. 13–15]. Також вченим здійснено класифікацію інструментів реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти: 1) за територію реалізації – міждержавні та національні інструменти у сфері вищої освіти; 2) за терміном реалізації – із визначеним строком реалізації та без визначення строку; 3) за функціональною орієнтацією: а) інструменти у сфері вищої освіти; б) інструменти у сфері наукової та науково-технічної діяльності [64, с. 13–15].

Якщо звузити науковий пошук, то слід зазначити, що система зовнішнього забезпечення якості освіти включає: – перелік інструментів, процедур і заходів підвищення якості освіти (стандартизацію, ліцензування освітньої діяльності, акредитацію освітніх програм, зовнішнє незалежне

оцінювання результатів навчання, моніторинг якості освіти, сертифікацію педагогічних працівників); – визначені спеціальними законами органи та установи, що відповідають за зовнішнє незалежне оцінювання якості освіти та розвиток системи забезпечення якості, приймають рішення в межах повноважень на основі чітких та оприлюднених критеріїв, здійснюють періодичні перевірки системи забезпечення якості закладів освіти, надають рекомендації щодо вдосконалення системи забезпечення якості освіти, звітують перед суспільством на засадах прозорості, доступності та зрозумілості [80; 18, с. 49–55].

У напрямі забезпечення сталого розвитку суспільства незамінними засобами є цифрові інструменти, на основі яких мінімізуються ресурсозатрати, що дає змогу перенаправити їх використання у більш конструктивне русло та за можливості зберігати ресурсний потенціал для майбутніх поколінь. Застосування цифрових інструментів дає змогу досягати цілей сталого розвитку з максимальним ефектом. Наприклад, Ціль сталого розвитку «Якісна освіта» значною мірою досягається завдяки онлайн-технологіям, які дозволяють отримувати освіту дистанційно, проходити курси, семінари, брати участь у конференціях та тренінгах за допомогою цифрових інструментів. Для покращення освітнього процесу в Україні запущено проєкт «Дія. Цифрова освіта» – національну онлайн-платформу з цифрової грамотності, яка допомагає кожному охочому набути необхідні навички. До того ж, можна відмітити ще низку інструментів, які забезпечують ефективне дистанційне навчання. Зокрема, це «Всеукраїнська школа онлайн», де є відкритий доступ до тестів, відеоуроків, матеріалів для самостійної роботи та іншого навчального контенту, якісних методичних матеріалів. Узагальнення усіх цифрових інструментів для освітян представлено на сторінці Міністерства освіти і науки України, а спеціалізована інформація подана на окремих освітніх платформах. Зокрема, онлайн ресурс «Вчимо і навчаємось на карантині: зміни в системі освіти» містить інформацію про організацію освітнього процесу в закладах освіти [125; 13, с. 141–153].

Таким чином, адміністративний інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти в Україні поєднує класичні адміністративно-правові інструменти з новітніми (цифровими, координаційними, якісними тощо), що відображає юридичну форму правового впливу та функціональне призначення сталого розвитку освіти. Відповідно, адміністративний інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти в Україні слід ділити за групами, формуючи наступні групи інструментарію:

1) нормативно-правовий (закріплює загальні правила, принципи, стандарти та напрями розвитку освіти):

- видання нормативних актів;
- стратегічні плани розвитку освіти;

2) індивідуально-адміністративний, що забезпечує індивідуальну управлінську дію або рішення для практичного застосування загальних норм у конкретних правовідносинах, та включає індивідуальні адміністративні акти (наприклад, рішення про ліцензування, акредитацію, сертифікацію, реєстрацію, визнання результатів навчання, надання статусу, погодження освітніх програм тощо);

3) договірний, що включає адміністративні договори та інші узгоджувальні форми взаємодії між суб'єктами публічної адміністрації, закладами освіти, органами місцевого самоврядування, міжнародними партнерами, науковими установами та іншими учасниками освітньої політики;

4) контрольно-наглядовий, що включає:

- державний контроль та нагляд;
- інспектування;
- моніторинг якості освіти;
- інституційний аудит;
- оцінювання дотримання вимог законодавства у сфері освіти;
- звітність;
- перевірка дотримання ліцензійних умов тощо.

5) дозвільно-реєстраційний охоплює процедури, пов'язані з офіційним визнанням права на здійснення освітньої діяльності або окремих її видів (ліцензування, акредитація, сертифікація, атестація, реєстрація суб'єктів або освітніх програм тощо);

6) стандартизаційно-якісний, що спрямований на безпосереднє забезпечення якості освіти як внутрішньої умови стійкості освітньої системи, та включає:

- стандарти та критерії якості освіти;
- акредитаційні вимоги;
- академічна доброчесність;
- сертифікацію науково-педагогічних працівників;
- зовнішнє оцінювання результатів навчання тощо.

7) сервісний, що пов'язаний з наданням адміністративних послуг у сфері освіти (оформлення документів, підтвердження статусів, визнання кваліфікацій, доступ до публічної інформації, електронні кабінети, інформаційно-консультаційний супровід тощо);

8) організаційно-координаційний, що включає засоби, за допомогою яких органи публічної адміністрації узгоджують діяльність різних суб'єктів освітньої політики, забезпечуючи взаємодію між рівнями та секторами, зокрема:

- форми міжвідомчої взаємодії;
- робочі групи;
- дорадчі органи;
- механізми участі громадськості;
- офіційне інформування;
- публічні консультації;
- процедури узгодження рішень тощо;

9) цифровий:

- електронне врядування;

- цифрові освітні платформи, реєстри, дистанційні сервіси, онлайн-навчання;

- електронний документообіг;

- цифровий моніторинг;

- платформи відкритих освітніх ресурсів тощо;

10) фінансовий, що спрямований на підтримку інституційної спроможності закладів освіти, розвиток освітньої інфраструктури та фінансове стимулювання інновацій, та включає:

- бюджетне фінансування освітніх програм;

- грантову підтримку;

- субвенції, пільгові механізми, інвестиційні програми;

- інші форми стимулювання інноваційної діяльності у сфері освіти та науки;

11) юрисдикційно-охоронний, що включає засоби та інструменти, пов'язані з виявленням правопорушень, їх юридичною оцінкою, припиненням протиправної поведінки, притягненням винних осіб до адміністративної відповідальності та відновленням належного правового порядку у сфері освіти.

Окремо слід акцентувати увагу на найбільш трансформаційний інструментарій для сталого розвитку – академічну доброчесність, особливо в умовах активної цифровізації суспільних відносин. Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної

інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання [80].

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації [80].

Особливий інтерес викликає тема академічної доброчесності у створенні та оприлюдненні академічних творів, якими є всі типи наукової продукції – від наукової монографії до тез і статей. Однак на практиці часто виявляється, що принципами академічної доброчесності нехтуються. Є. В. Дуліба та В.І. Гришко дослідили, що найпоширенішою формою академічної нечесності сьогодні є «рерайтинг», коли чужу наукову роботу видають за свою. Виявити цей вид списування сьогодні, безумовно, нескладно, оскільки в розпорядженні всіх студентів і викладачів є спеціальні технічні програми для перевірки оригінальності написаного [28, с. 9; 21, с. 6].

Низку викликів, пов'язаних з академічною доброчесністю зумовлює активне використання штучного інтелекту, зокрема, вчені [24; 118; 54; 68] виділяють такі ключові проблеми: – підробка навчальних матеріалів: ші може використовуватися для створення фейкових текстів, кодів, зображень та інших навчальних матеріалів, що ускладнює процес перевірки автентичності знань та умінь здобувачів освіти; – несанкціонований доступ до навчальних завдань; – етичні аспекти використання ШІ: використання ШІ в освіті викликає етичні питання, пов'язані з упередженістю алгоритмів, конфіденційністю даних та

потенційною шкодою для розвитку критичного мислення та навичок самостійної роботи у здобувачів освіти [24; 118; 54; 68].

Всеосяжне поширення технології ШІ у навчальному процесі вимагає подальшого удосконалення методики та технологій оцінювання робіт студентів та викладачів з точки зору академічної доброчесності, продовження впровадження відповідних формулювань у навчальні політики вищих навчальних закладів, кодекси честі студентів, відповідно до законодавства України, політики Міністерства освіти України та рекомендацій Європейської мережі академічної доброчесності (ENAI), проведення освітніх ініціатив на рівні держави із упровадження необхідних новацій у практику закладів освіти. Водночас успішна реалізація потенціалу етичного використання технологій штучного інтелекту дозволить кординально покращити якість вищої освіти України, підвищити ефективність підготовки спеціалістів [23].

Для подолання викликів використання ШІ деякі автори пропонують наступні заходи: – розробка нових методів виявлення підроблених навчальних матеріалів, зокрема використання методів машинного навчання та аналізу даних для автоматичного визначення фейкових текстів, кодів та інших матеріалів. – розробка нових методів захисту навчальних завдань від несанкціонованого доступу: використання шифрування, авторизації та інших методів кібербезпеки; – визначення етичних принципів використання ШІ в освіті. ці принципи повинні чітко окреслювати допустимі та недопустимі сфери застосування ШІ, а також гарантувати захист прав та конфіденційності здобувачів освіти; – виховання у здобувачів культури академічної доброчесності: проведення лекцій, семінарів, конференцій та інших освітніх заходів, спрямованих на формування у здобувачів розуміння важливості чесності та етичної поведінки в навчанні. У своєму дослідженні Л. Філіпенко зі співавторами [68; 123] висловлюють стурбованість тим, що використання штучного інтелекту (ШІ) може негативно вплинути на розвиток критичного мислення у майбутнього покоління. автори дослідження аргументують свою

позицію наступним чином: – ШІ може призвести до надмірної залежності від інформації, що надається автоматизованими системами. це може призвести до того, що люди перестануть самостійно шукати та аналізувати інформацію, що негативно вплине на їх здатність критично її оцінювати; – ШІ може створювати упередження та фейкові новини, що може призвести до того, що майбутні фахівці будуть приймати рішення на основі неперевіреної або неточної інформації, а це може мати серйозні наслідки; – ШІ може автоматизувати багато завдань, які раніше виконувалися людьми, що призведе до втрати критичного мислення у людей [24; 118; 54; 68].

Відповідно, академічна доброчесність як інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти в Україні є особливим правовим та етичним інструментом в епоху активного використання штучного інтелекту, що забезпечує достовірність, самостійність, прозорість та відповідальність освітньої та наукової діяльності; гарантує довіру до результатів навчання, досліджень та кваліфікацій; запобігає спотворенню академічних результатів через плагіат, рерайтинг, фальсифікацію, фабрикацію та недоброчесне використання цифрових технологій; формує культуру етичного застосування ШІ; а також сприяє розвитку якісної, конкурентоспроможної, інноваційної та соціально відповідальної системи освіти, здатної відповідати потребам держави, суспільства й майбутніх поколінь.

Наостанок слід визначити ознаки адміністративного інструментарію забезпечення сталого розвитку освіти в Україні. Інструмент публічного адміністрування характеризуються такими ознаками: є зовнішнім виразом форми адміністративної діяльності публічної адміністрації; віддзеркалюють правову динаміку (адміністративну діяльність) публічного адміністрування; залежать від змісту компетенцій суб'єктів публічної адміністрації; їх вибір зумовлюється специфікою поставленої мети щодо певного об'єкта публічного впливу, що встановлює найкращий ефективний варіант діяльності [4, с. 182–183].

Наприклад, проведений аналіз кола адміністративно-правових інструментів реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти дозволив О. Нижник встановити їх ознаки: 1) застосовуються суб'єктами реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти у своїй діяльності; 2) мають публічно-правовий зміст; 3) регламентуються нормами адміністративного права; 4) призводять до настання певних юридичних наслідків: встановлюються, змінюються, припиняються адміністративно-правові відносини у сфері вищої освіти; 5) застосування інструментів діяльності можливе у межах повноважень, закріплених за суб'єктами реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти; 6) реалізуються через імперативний і диспозитивний підходи до регламентації діяльності суб'єктів реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти [64, с. 13–15].

Загалом, слід виділити наступні ознаки адміністративного інструментарію забезпечення сталого розвитку освіти в Україні:

- публічно-владний характер для забезпечення суспільно значущих цілей розвитку освіти;
- нормативна визначеність;
- зовнішньо виражений вплив;
- цільова орієнтованість для забезпечення сталого розвитку освіти;
- спрямованість на публічний інтерес та гарантування права на освіту;
- системний характер;
- функціональна багатоманітність;
- адаптивність до специфіки об'єкта впливу;
- інституційна багаторівневність;
- процедурна впорядкованість;
- підконтрольність та підзвітність;
- направленість на довгостроковий результат;
- забезпечення якості як внутрішнього критерію ефективності;
- цифрова інтегрованість.

Усе вищевикладене дає зробити наступні висновки щодо адміністративного інструментарію забезпечення сталого розвитку освіти в Україні:

– адміністративний інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти – це передбачена нормами адміністративного права сукупність адміністративно-правових форм, методів, засобів впливу та адміністративних процедур, що реалізуються в межах публічної компетенції уповноважених суб'єктів для якісно-правового, стратегічно-орієнтованого та безперервного розвитку освітньої сфери на основі публічного інтересу, гарантування права на освіту, охорони освітніх прав, та досягнення суспільно значущих результатів у сфері освіти.

– адміністративний інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти в Україні поєднує класичні адміністративно-правові інструменти з новітніми (цифровими, координаційними, якісними тощо), що відображає юридичну форму правового впливу та функціональне призначення сталого розвитку освіти. Відповідно, адміністративний інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти в Україні слід ділити за групами, формуючи наступні групи інструментарію: 1) нормативно-правовий (закріплює загальні правила, принципи, стандарти та напрями розвитку освіти): – видання нормативних актів; – стратегічні плани розвитку освіти; 2) індивідуально-адміністративний, що забезпечує індивідуальну управлінську дію або рішення для практичного застосування загальних норм у конкретних правовідносинах, та включає індивідуальні адміністративні акти (наприклад, рішення про ліцензування, акредитацію, сертифікацію, реєстрацію, визнання результатів навчання, надання статусу, погодження освітніх програм тощо); 3) договірний, що включає адміністративні договори та інші узгоджувальні форми взаємодії між суб'єктами публічної адміністрації, закладами освіти, органами місцевого самоврядування, міжнародними партнерами, науковими установами та іншими учасниками освітньої політики; 4) контрольно-наглядовий, що включає: – державний контроль та нагляд; – інспектування; – моніторинг

якості освіти; – інституційний аудит; – оцінювання дотримання вимог законодавства у сфері освіти; – звітність; – перевірка дотримання ліцензійних умов тощо. 5) дозвольно-реєстраційний охоплює процедури, пов’язані з офіційним визнанням права на здійснення освітньої діяльності або окремих її видів (ліцензування, акредитація, сертифікація, атестація, реєстрація суб’єктів або освітніх програм тощо); 6) стандартизаційно-якісний, що спрямований на безпосереднє забезпечення якості освіти як внутрішньої умови стійкості освітньої системи, та включає: – стандарти та критерії якості освіти; – акредитаційні вимоги; – академічна доброчесність; – сертифікацію науково-педагогічних працівників; – зовнішнє оцінювання результатів навчання тощо. 7) сервісний, що пов’язаний з наданням адміністративних послуг у сфері освіти (оформлення документів, підтвердження статусів, визнання кваліфікацій, доступ до публічної інформації, електронні кабінети, інформаційно-консультаційний супровід тощо); 8) організаційно-координаційний, що включає засоби, за допомогою яких органи публічної адміністрації узгоджують діяльність різних суб’єктів освітньої політики, забезпечуючи взаємодію між рівнями та секторами, зокрема: – форми міжвідомчої взаємодії; – робочі групи; – дорадчі органи; – механізми участі громадськості; – офіційне інформування; – публічні консультації; – процедури узгодження рішень тощо; 9) цифровий: – електронне врядування; – цифрові освітні платформи, реєстри, дистанційні сервіси, онлайн-навчання; – електронний документообіг; – цифровий моніторинг; – платформи відкритих освітніх ресурсів тощо; 10) фінансовий, що спрямований на підтримку інституційної спроможності закладів освіти, розвиток освітньої інфраструктури та фінансове стимулювання інновацій, та включає: – бюджетне фінансування освітніх програм; – грантову підтримку; – субвенції, пільгові механізми, інвестиційні програми; – інші форми стимулювання інноваційної діяльності у сфері освіти та науки; 11) юрисдикційно-охоронний, що включає засоби та інструменти, пов’язані з виявленням правопорушень, їх юридичною оцінкою, припиненням протиправної поведінки, притягненням

винних осіб до адміністративної відповідальності та відновлення належного правового порядку у сфері освіти.

– академічна доброчесність як інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти в Україні є особливим правовим та етичним інструментом в епоху активного використання штучного інтелекту, що забезпечує достовірність, самостійність, прозорість та відповідальність освітньої та наукової діяльності; гарантує довіру до результатів навчання, досліджень та кваліфікацій; запобігає спотворенню академічних результатів через плагіат, рерайтинг, фальсифікацію, фабрикацію та недоброчесне використання цифрових технологій; формує культуру етичного застосування ШІ; а також сприяє розвитку якісної, конкурентоспроможної, інноваційної та соціально відповідальної системи освіти, здатної відповідати потребам держави, суспільства й майбутніх поколінь;

– слід виділити наступні ознаки адміністративного інструментарію забезпечення сталого розвитку освіти в Україні: – публічно-владний характер для забезпечення суспільно значущих цілей розвитку освіти; – нормативна визначеність; – зовнішньо виражений вплив; – цільова орієнтованість для забезпечення сталого розвитку освіти; – спрямованість на публічний інтерес та гарантування права на освіту; – системний характер; – функціональна багатоманітність; – адаптивність до специфіки об’єкта впливу; – інституційна багаторівневність; – процедурна впорядкованість; – підконтрольність та підзвітність; – направленість на довгостроковий результат; – забезпечення якості як внутрішнього критерію ефективності; – цифрова інтегрованість.

2.3 Міжнародне співробітництво як можливість сталого розвитку освіти в Україні

Міжнародне партнерство та співробітництво – це потужний важіль підвищення якості системи освіти шляхом вирішення спільних завдань,

реалізації та впровадження результатів наукових, технічних, технологічних та інших розробок і проєктів з метою інтеграції, гармонізації, взаємодопомоги та взаємодовіри у відносинах у міжнародному просторі [55, с. 35–37].

Міжнародне співробітництво та інтеграція у галузі освіти є важливою нормою Болонської співдружності освітян, оскільки реально сприяє підвищенню мобільності викладачів і студентів, самостійності студентів, рівня їх самоорганізації. Нині відкриваються нові перспективи у співпраці вітчизняних вищих навчальних закладів з зарубіжними вишами. Обмін викладачами і студентами є не лише реалізацією Болонських домовленостей, він виступає своєрідним каталізатором процесів модернізації і реформування української системи вищої освіти, забезпечує її органічне входження в міжнародний освітній простір. Освіта здатна готувати людину, органічно адаптовану до життя у світі багатоманітних зв'язків – від контактів із найближчим оточенням до глобальних зв'язків. Стає очевидним, що держава буде тим успішнішою, чим більше громадяни будуть здатні до спілкування зі світом. Отже, необхідно формувати особистість, здатну до сприйняття і творення змін, налаштовану на сприйняття зміни як природної норми, а застою, незмінності, застиглості як прикрого винятку. Однією з найважливіших є безпосередня співпраця межі університетами України та зарубіжних країн, яка має різні форми, ступені взаємодії та спирається на давні традиції [10, с. 149–155].

Що таке міжнародне співробітництво у сфері освіти? Л.В. Зіняк розкриває міжнародне співробітництво як провідну із форм участі держав або міжнародних міжурядових організацій у зовнішніх зносинах, в основі якої лежить спільність інтересів та потреб її учасників, що передбачає встановлення відносин з іншими суб'єктами міжнародного права у відповідних сферах міжнародного спілкування, має відносно тривалий узгоджений (скоординований) з ними характер та здійснюється на основі загальновизнаних принципів і норм міжнародного права» [36, с. 83; 65, с. 336]. С. Сербенюк вважає, що міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти –

це вид міжнародної взаємодії між суб'єктами національного права окремих держав та/або міжнародного права, що здійснюється на основі загальновизнаних принципів і норм міжнародного права, а також норм національного законодавства, які не суперечать міжнародним актам, і спрямований на досягнення спільних позитивних цілей у галузі вищої освіти, науки, техніки та інших напрямках діяльності закладів вищої освіти й пов'язаних із ними інновацій. До ознак міжнародного співробітництва належать: законність і нормативна врегульованість; добровільність; наявність спільних прямих чи опосередкованих інтересів транснаціонального характеру; колегіальність на засадах рівності і взаємоповаги; неперервність і динамічність. Характерними особливостями міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти в Україні є: – автономія закладу вищої освіти; – заборона будь-якої форми освітньої, наукової, науково-технічної тощо співпраці з російською федерацією та республікою білорусь; – делегування повноважень; – наявність державної політики сприяння міжнародному співробітництву у сфері вищої освіти; – ключова роль норм адміністративного права; – одностороння імперативність міжнародних домовленостей; – зростання ролі міжнародних рейтингів закладів вищої освіти; – посилення впливу співпраці з міжнародними наукометричними базами даних Scopus та Web of Science; – розширення співпраці з міжнародними гуманітарними організаціями [100, с. 130–141].

На наш погляд, міжнародне співробітництво як можливість сталого розвитку освіти – це система добровільної взаємодії суб'єктів національного та міжнародного освітнього простору, що здійснюється на засадах законності, рівноправності, взаємодовіри, академічної свободи, автономії закладів освіти та спільної відповідальності, з метою забезпечення якісного, інноваційного, безперервного та соціально-орієнтованого розвитку освіти, посилення інституційної спроможності та формування людського потенціалу, здатного сприяти сталому розвитку суспільства та держав в умовах глобалізації.

Суб'єктами міжнародного співробітництва у сфері освіти є: – держави та конфедерації (союзи суверенних держав); – міжнародні міжурядові (міждержавні) організації; – інші суб'єкти з міжнародною (іноземною) складовою (міжнародні неурядові організації, транснаціональні корпорації та суб'єкти публічного і непублічного національного права інших держав); – Верховна Рада України; – Президент України; – Кабінет Міністрів України; – міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, серед яких головну роль відіграють Міністерство освіти і науки України, Міністерство закордонних справ України і Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, а також їхні уповноважені підрозділи та працівники; – дорадчі органи при органах виконавчої влади; – державні підприємства, установи, організації, пов'язані зі сферою освіти (Національна та галузеві академії наук, Український інститут науково-технічної експертизи та інформації, Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій тощо) та їхні уповноважені працівники; – місцеві органи державного управління освітою та їхні уповноважені працівники; – державні заклади освіти, наукові й науково-виробничі установи та їхні структурні підрозділи (центри колективного користування науковим обладнанням, підрозділи міжнародного співробітництва, інститути, філії тощо); – комерційні юридичні особи і фізичні особи – підприємці (діяльність приватних закладів освіти, інше співробітництво в контексті господарської діяльності, зокрема консалтингові послуги, експертизи тощо); – громадські та самоврядні організації, об'єднання, асоціації фізичних або юридичних осіб у сфері освіти; – фізичні особи, основна діяльність яких стосується сфери освіти (наукові-педагогічні, наукові і педагогічні, а також делеговані на виконання функцій щодо міжнародного співробітництва працівники; здобувачі освіти та наукових ступенів), а також фізичні особи, до інтересів яких належить сфера освіти (абітурієнти, випускники закладів освіти, які бажають здобувати науковий ступінь закордоном тощо) [99, с. 85–100].

Які ж форми міжнародного співробітництва у сфері освіти існують? Відповідно до Закону України «Про освіту» заклади освіти, наукові, науково-виробничі установи системи освіти, органи державного управління освітою мають право укладати договори про співробітництво, встановлювати прямі зв'язки із закладами освіти, підприємствами, установами, організаціями, науковими установами системи освіти іноземних країн, міжнародними підприємствами, установами, організаціями, фондами тощо. Заклади освіти та наукові, науково-виробничі, науково-методичні, навчально-методичні установи системи освіти, органи державної влади та органи місцевого самоврядування мають право провадити зовнішньоекономічну діяльність відповідно до законодавства на основі договорів, укладених ними з іноземними юридичними, фізичними особами, мати власний валютний рахунок, провадити спільну діяльність, у тому числі шляхом створення спільних підприємств (установ). Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки проводить роботу, пов'язану із встановленням еквівалентності атестатів і дипломів, міжнародним визнанням навчальних курсів, кваліфікацій, вчених звань і наукових ступенів, крім випадків, передбачених спеціальними законами. Держава сприяє міжнародному співробітництву закладів освіти та органів управління освітою, виділяє їм відповідні валютні асигнування, звільняє від оподаткування, сплати мита і митного збору за навчальне, наукове та виробниче обладнання та приладдя, що надходять для них із-за кордону для навчальних і наукових цілей. Валютні, матеріальні надходження від провадження зовнішньоекономічної діяльності використовуються закладами освіти, науковими, науково-виробничими установами системи освіти для забезпечення власної діяльності, визначеної установчими документами згідно із законодавством. Заклади освіти, педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники, здобувачі освіти можуть брати участь у реалізації міжнародних проектів і програм [80].

Закон України «Про вищу освіту» визначає, що основними напрямками міжнародного співробітництва закладів вищої освіти є: 1) участь у програмах

двостороннього та багатостороннього міждержавного і міжуніверситетського обміну студентами, аспірантами, докторантами, педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками; 2) проведення спільних наукових досліджень; 3) організація міжнародних конференцій, симпозіумів, конгресів та інших заходів; 4) участь у міжнародних освітніх та наукових програмах; 5) спільна видавнича діяльність; 6) надання послуг, пов'язаних із здобуттям вищої та післядипломної освіти, іноземним громадянам в Україні; 7) створення спільних освітніх і наукових програм з іноземними закладами вищої освіти, науковими установами, організаціями; 8) відрядження за кордон педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників для педагогічної, науково-педагогічної та наукової роботи відповідно до міжнародних договорів України, а також договорів між такими закладами вищої освіти та іноземними партнерами; 9) залучення педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників іноземних закладів вищої освіти для участі в педагогічній, науково-педагогічній та науковій роботі у закладах вищої освіти України; 10) направлення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти України, на навчання у закордонних закладах вищої освіти; 11) сприяння академічній мобільності наукових, науково-педагогічних працівників та осіб, які навчаються; 12) інші напрями і форми, не заборонені законом [73].

О. Захарова розподіляє за змістом форми міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти у чотири ключові групи: академічний обмін та навчання іноземців (участь у програмах двостороннього та багатостороннього міждержавного і міжуніверситетського обміну студентами, аспірантами, докторантами, педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками; надання послуг, пов'язаних із здобуттям вищої та післядипломної освіти, іноземним громадянам в Україні; сприяння академічній мобільності наукових, науково-педагогічних працівників та осіб, які навчаються); спрямування за кордон викладачів і студентів (відрядження за кордон педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників для педагогічної, науково-педагогічної та наукової роботи відповідно до

міжнародних договорів України, а також договорів між такими ВНЗ та іноземними партнерами; направлення осіб, які навчаються у ВНЗ України, на навчання у закордонних ВНЗ); спільна науково-педагогічна робота (проведення спільних наукових досліджень; участь у міжнародних освітніх та наукових програмах; створення спільних освітніх і наукових програм з іноземними ВНЗ, науковими установами, організаціями; залучення педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників іноземних ВНЗ для участі в педагогічній, науково-педагогічній та науковій роботі у ВНЗ України) та спільна видавнича робота (організація міжнародних конференцій, симпозіумів, конгресів та інших заходів; спільна видавнича діяльність) [34, с. 29–39].

Якщо ще раз звернутися до законодавства, то за Законом України «Про освіту», держава сприяє міжнародному співробітництву у сфері освіти шляхом: здійснення заходів щодо розвитку та зміцнення міжнародного співробітництва; створення належних правових та фінансово-економічних умов для міжнародного співробітництва, зокрема, встановлення відповідних бюджетних призначень у державному бюджеті та фінансування внесків за членство в міжнародних організаціях, відрядження за кордон учасників міжнародних проектів і програм відповідно до умов договорів; сприяння залученню коштів міжнародних фондів, установ, громадських організацій тощо для виконання наукових, освітніх та інших програм і проектів; популяризації та координації діяльності, пов'язаної з міжнародним співробітництвом, створення відповідних інформаційних центрів, у тому числі за кордоном; надання консультативної підтримки з питань міжнародного співробітництва у сфері освіти і науки; здійснення іншої діяльності відповідно до законодавства. Держава здійснює заходи з популяризації та вивчення української мови та культури за кордоном, у тому числі шляхом направлення педагогічних (науково-педагогічних) працівників для викладання в закладах освіти за кордоном української мови, літератури, культури, історії, географії тощо відповідно до міжнародних угод [80]. Порядок направлення

педагогічних (науково-педагогічних) працівників для викладання в закладах освіти за кордоном, а також умови оплати їхньої праці затверджує Кабінет Міністрів України. За такими працівниками зберігається основне місце роботи, а період такої роботи зараховується до їхнього стажу роботи [80]. Також, за законодавством, до форм віднесено участь у міжнародних дослідженнях якості освіти та міжнародну мобільність.

Окрім того, формою міжнародного співробітництва є безпосереднє залучення іноземних студентів до вузів, що дозволяє інтегрувати освітню систему в єдину міжнародну зону вищої освіти, істотно впливає на розвиток освітнього середовища навчального закладу, підвищує якість підготовки спеціаліста, конкурентного, здатного до реалізації інновацій. Проте, за нинішніх умов багато пунктів можуть здаватися нездійсненними. Тут на допомогу може прийти дистанційна освіта. У зв'язку з цим висока необхідність розробки нових механізмів, моделей та технологій у системі вищої освіти, вивчення особливостей реалізації міжнародних освітніх програм із застосуванням дистанційних цифрових інструментів. Залежно від рівня взаємодії викладача зі студентами, зокрема іноземними, можна назвати такі форми дистанційного навчання: 1) асинхронне передбачає самостійне вивчення навчального матеріалу, у якому відсутній безпосередній контакт студента і педагога. Прикладом цієї форми навчання є онлайн-курси, навчальні блоги, відеозаписи лекцій, тести, чат-боти, e-mail-розсилки тощо; 2) синхронне передбачає проведення занять у реальному часі за безпосередньої взаємодії викладача та студента з використанням ІТ-технологій. Наприклад, проведення онлайн-лекцій, вебінарів, онлайн-тренінгів, онлайн-консультацій тощо; 3) змішане поєднує синхронну та асинхронну форми навчання, коли, наприклад, перед проведенням онлайн-тренінгу в режимі реального часу студент вивчає матеріал самостійно. Найбільш високий потенціал реалізації форм міжнародного співробітництва з використанням дистанційних технологій наголошується у наступних напрямках підготовки: економіка, юриспруденція, педагогіка, література,

управління, історія. Щодо технічних спеціальностей та медицини, то для підготовки студентів з них в онлайн-режимі необхідне застосування телекомунікаційних технологій, передусім для проведення практичних занять [15, с. 164–166].

Загалом, до форм міжнародного співробітництва у сфері освіти в Україні можна віднести:

- укладення міжнародних договорів про співробітництво;
- встановлення прямих зв'язків з партнерами (міжнародне партнерство);
- участь у міжнародних освітніх мережах, консорціумах, альянсах;
- міжнародна академічна мобільність;
- спільні освітні та наукові програми;
- реалізація програм подвійного або спільного диплома, міжнародне визнання документів про освіту, кваліфікацій, учених звань та наукових ступенів;
- участь у міжнародних освітніх, наукових та грантових програмах;
- проведення спільних наукових досліджень, виконання науково-технічних розробок для партнерів;
- міжнародні дослідження якості освіти;
- організація міжнародних заходів;
- спільна видавнича діяльність;
- створення спільних електронних освітніх ресурсів;
- гармонізація системи забезпечення якості освіти з міжнародними стандартами;
- залучення коштів міжнародних фондів, установ та організацій;
- отримання міжнародної технічної допомоги;
- зовнішньоекономічна діяльність закладів освіти;
- створення спільних підприємств, установ, центрів або лабораторій;
- міжнародна експертна, методична та консультативна співпраця;
- інноваційно-технологічне співробітництво;

– інші форми міжнародного освітнього співробітництва. При цьому, всі форми не є сталими, та можуть трансформуватися, поєднуватися та формувати спільний вимір міжнародного співробітництва.

Наприклад, Державна служба якості освіти України з 23 березня 2019 року є повноправним членом Постійної міжнародної конференції центральних і загальних інспекторатів освіти (Standing International Conference of Central and General Inspectorates of Education, далі – SICI). SICI – це об’єднання центральних і загальних інспекторатів освіти в Європі з метою: обміну досвідом між представниками інспекторатів освіти ознайомлення з розвитком освітніх систем вивчення способів та засобів вдосконалення професійної діяльності обговорення кращих практик впровадження інструментів оцінювання освітнього процесу. SICI заснована 1995 року, до її складу входить 42 інспекторати. Штаб-квартира SICI розміщена в місті Брюссель (Королівство Бельгія). Завданнями SICI є: підтримка, вдосконалення діяльності інспекторатів, підвищення професійної компетенції інспекторів, сприяння партнерству та співпраці між інспекторатами, активна участь у міжнародних дебатах щодо оцінки та підвищення якості освіти. SICI надає консультації країнам-членам або країнам-нечленам Європейського Союзу, які звертаються з зазначеними вище питаннями. Напрями діяльності SICI дозволяють розширити методи роботи, сферу знань, поширювати кодекс професійної етики центральних і загальних інспекторатів освіти. Для цього SICI: проводить дослідження щодо підвищення професійних навичок, шляхом вивчення, моніторингу та порівняння досвіду; сприяє співпраці між інспекторатами освіти Європи та створенню синергії в системі освіти; ознайомлює з правилами, процедурами, регламентами для інспекторів закладів освіти організовує обмін досвідом з процедур інспектування шкіл, стандартів і рекомендацій щодо функціонування системи забезпечення якості освіти. Основною формою співпраці SICI є проведення семінарів за участі усіх членів SICI чотири рази на рік, а також щорічної Генеральної асамблеї [60].

Далі слід проаналізувати найбільш актуальні форми міжнародного співробітництва, саме в контексті сталого розвитку. Зокрема, сімнадцята Ціль сталого розвитку – Партнерство заради сталого розвитку, передбачає зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках Глобального партнерства в інтересах сталого розвитку, основними шляхами реалізації якої є: 17.1 Посилити мобілізацію ресурсів із внутрішніх джерел, у тому числі завдяки міжнародній підтримці розвиткових країн, для підвищення національної спроможності щодо збирання податків та інших доходів; 17.2 Забезпечити, щоб розвинені країни повністю виконали свої зобов'язання з надання офіційної допомоги для розвитку (ОДР); 17.3 Мобілізувати додаткові фінансові ресурси з найрізноманітніших джерел для країн, що розвиваються 17.4 Надавати країнам, що розвиваються, допомогу з метою забезпечення довгострокової прийнятності рівня їх заборгованості; 17.5 Прийняти і застосовувати режими заохочення інвестицій в інтересах найменш розвинених країн; 17.7 Сприяти розробці, передачі, поширенню та освоєнню екологічно безпечних технологій, щоб їх отримували країни, що розвиваються, на взаємно узгоджених сприятливих умовах, у тому числі на пільгових і преференційних умовах 17.8 Забезпечити повномасштабне функціонування банку технологій і механізму розвитку науки, технологій та інновацій в інтересах найменш розвинених країн і розширити використання високоефективних технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій; 17.9. Посилити міжнародну підтримку ефективного і цілеспрямованого нарощування потенціалу країн для сприяння реалізації національних планів досягнення всіх цілей у сфері сталого розвитку, у тому числі завдяки співпраці по лінії Північ-Південь і Південь-Південь та тристороннього співробітництва; 17.13. Підвищити глобальну макроекономічну стабільність, у т. ч. шляхом координації політики та забезпечення її послідовності; 17.14. Зробити більш послідовною політику щодо забезпечення сталого розвитку; 17.16. Зміцнювати Глобальне партнерство в інтересах сталого розвитку, доповнюване партнерствами за участю багатьох зацікавлених сторін, які

мобілізують і поширюють знання, досвід, технології та фінансові ресурси, для досягнення цілей у сфері сталого розвитку в усіх країнах, особливо у країнах, що розвиваються; 17.17. Стимулювати й заохочувати ефективне партнерство між державними організаціями, між державним і приватним секторами та між організаціями громадянського суспільства, спираючись на досвід і стратегії використання ресурсів партнерів тощо [69].

Відповідно, глобальне партнерство трансформується у локальне – внутрішньо-освітнє, що одночасно є і міжнародним. Зокрема, за останні чотири роки університети зіткнулися зі значними негативними наслідками потрясінь, пов'язаних з економічною невизначеністю, а саме пандемією Covid-19 та війною в Україні в 2022 році. Економічна невизначеність, яку за її природою важко чітко окреслити, має реальні наслідки не лише для окремого університету, але й для освітнього сектору в цілому. Сьогодні українські університети повинні адаптуватися до економічної невизначеності, використовуючи міжнародне партнерство як джерело забезпечення якісної освіти та сталого розвитку. Якісна система освіти має стати результатом процесу трансформації освіти в Україні та повністю доповнювати цілі сталого розвитку [57].

Відповідно, міжнародне партнерство у сфері освіти для сталого розвитку – це правомірна, довгострокова й взаємовигідна система співпраці національних і міжнародних суб'єктів освітнього простору, спрямована на підвищення якості освіти, розвиток людського капіталу, обмін знаннями та інноваціями, зміцнення інституційної спроможності освіти й забезпечення її здатності відповідати сучасним соціальним, економічним, технологічним, гуманітарним та безпековим викликам.

Також, на наш погляд, в умовах сталого розвитку, важливими є дослідження. Міжнародні дослідження якості освіти виражається тим, що держава з метою незалежного оцінювання якості освіти забезпечує участь у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти. Рішення про участь у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти приймає Кабінет

Міністрів України в межах відповідних бюджетних призначень. Результати міжнародних порівняльних досліджень якості освіти обов'язково оприлюднюються та враховуються органами державної влади під час формування державної політики у сфері освіти [80].

Одним із прикладом такої форми є те, що розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 лютого 2016 р. № 72-р визначено, що Міністерству освіти і науки забезпечити участь України у міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2018 [26]. Мета міжнародного дослідження якості освіти PISA – визначення тенденцій у результатах систем шкільної освіти різних країн, а також чинників, що впливають на рівень функційної грамотності 15-річного учнівства у світі. Основними учасниками PISA є країни Організації економічного співробітництва та розвитку, а також інші країни, які вирішили приєднатися до дослідження. Крім того, до кола учасників можуть долучатися й суб'єкти субнаціонального рівня, як-от великі міста, провінції, області, землі тощо. З огляду на це в документах PISA часто використовуваним є поняття «країни / економіки-учасниці». В останніх циклах PISA брали участь понад 90 країн / економік [158]. Незважаючи на труднощі, спричинені повномасштабним вторгненням, у 2022 році Україна вдруге взяла участь у восьмому циклі дослідження PISA й змогла організувати його проведення у 18 із 27 регіонів нашої країни. Дослідження PISA-2022 стало особливо значущим у контексті глобальних викликів, які суттєво вплинули на освітні системи по всьому світу. Зокрема, пандемія COVID-19 і тривале дистанційне навчання поставили перед системами освіти нові завдання, що вимагали адаптації та переосмислення підходів до навчання. Для України участь у цьому дослідженні під час війни мала ще більшу значущість, адже це дало змогу оцінити рівень освітніх втрат українського учнівства, спричинених як пандемією, так і війною. Це дозволило порівняти результати з попередніми циклами, а також із показниками інших країн, і визначити шляхи подолання цих втрат. Продовжуючи аналіз великого масиву даних PISA, аналітики Українського центру оцінювання якості освіти підготували серію тематичних

мінізвітів «PISA-2022: Україна в центрі уваги». Оскільки провідною галуззю PISA-2022 була математика, публікації зосереджені на поглибленому висвітленні різних аспектів математичної грамотності українського учнівства на тлі успішності учнівства з референтних країн і середніх показників по країнах ОЕСР. Зокрема, розглянуто успішність українського учнівства в різних видах математичної діяльності та чинники, які впливають на формування його математичної грамотності. Особливу вагу приділено викликам пов'язаним з дистанційною освітою. [157].

Загалом, міжнародні дослідження у сфері освіти для сталого розвитку є особливо формою міжнародного освітнього співробітництва, що полягає в участі суб'єктів (держави, уповноважених органів публічної влади, закладів освіти, наукових установ та інших суб'єктів освітньої діяльності) у міжнародних порівняльних дослідженнях, моніторингах та аналітичних програмах, які проводяться за узгодженою методологією дослідження стійкості освіти для якісного реформування освіти на основі міжнародно-порівнюваних даних, прозорій оцінці та реальних потребах суб'єктів освіти.

Окремою формою міжнародного співробітництва є мобільність. За Законом України «Про освіту», держава створює умови для: реалізації права учасників освітнього процесу на міжнародну академічну мобільність; розроблення спільних освітніх і наукових програм з іноземними закладами освіти, науковими установами, організаціями; залучення іноземців до навчання та викладання в закладах освіти України. Держава сприяє участі у програмах двостороннього та багатостороннього міжнародного обміну здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників [80].

Найчастіше до основних форм академічної мобільності викладачів відносять: – читання лекцій та проведення семінарів протягом семестру; – стажування з метою підвищення кваліфікації; – збір матеріалів для дослідження або підготовка нових навчальних програм; – проведення підготовчих робіт для відкриття спільних програм; – участь в семінарах,

конференціях [56, с. 149–155]. Водночас зміст академічної мобільності студентів аналізують з позиції чотирьох наукових підходів: – функціонального (академічна мобільність передбачає різні можливості для вільного переміщення студентів з метою накопичення академічного і загальнокультурного потенціалу національних систем вищої освіти); – особистісного (академічна мобільність є інструментом розвитку особистісних якостей студента); – культурологічного (академічна мобільність забезпечує культурний та інтелектуальний обмін); – віртуального (надає можливість отримання певних освітніх послуг із застосуванням сучасних інформаційних і комунікаційних технологій) [97, с. 163–165; 72, с. 56–63]. Участь у програмах академічної мобільності сприяє здобувачам освіти у формуванні міждисциплінарних компетенцій – оволодіння новими знаннями та вміннями з різних наукових галузей; отриманню конкретних специфічних знань, а саме ґрунтовному вивченню професійної ділової іноземної мови; знайомству з науковими й освітніми традиціями та культурою іншого регіону або країни. Академічна мобільність допомагає задовольнити особистісні потреби особистості: бажання здійснити зміни у власному житті; прагнення познайомитися з більш цікавими перспективами (пошук широких можливостей працевлаштування й подальшої кар'єри; перспективи професійного й статусного росту; більш висока заробітна плата) [120; 72, с. 56–63].

Якщо звернутися до історичного методу, то велику роль у підвищенні якості професійної підготовки студентів, академічної мобільності, відіграла участь у програмі Європейського Союзу – Tempus / Tacis. Загальна мета цієї програми – підтримка соціальних та економічних перетворень у країнах-партнерах. Її реалізація відбувається зокрема і через удосконалення систем вищої освіти у цих країнах на основі взаємодії з навчальними закладами як членів Європейського Союзу, так і країн, що до нього не належать. Головним положенням функціонування даної програми є усвідомлення особливо важливої ролі вищих навчальних закладів у процесі економічних, соціальних

і культурних змін, а також тієї думки, що вищі заклади освіти є резервом спеціалізованих знань та людських ресурсів [124; 10, с. 149–155]. Основні напрями реалізації даної програми досить різносторонні. Вони напроцьовувалися поступово за період із середини 90-х рр. минулого століття, коли національні ВНЗ стали партнерами таких міжнародних проектів аз програмою Tempus / Tacis як AGED; SusFood; Susfarm; AGRIPOL; Conception of the sustainable development in the training of specialists for agriculture [10, с. 149–155]. Програма Tempus / Tacis реалізувала цілий ряд завдань. Серед них особливе місце займає допомога ВНЗ при створенні нових та реорганізація існуючих курсів. Робота в міжнародному проекті дозволяє ввести за рахунок вибіркової частини до навчальних планів нові дисципліни. Зокрема, в Національному авіаційному університеті, «Екотрофологія» для студентів напрямів підготовки «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування», «Водні біоресурси та аквакультура»; «Право Європейського Союзу» - для студентів напряму «Право»; «Концепція сталого розвитку» - для студентів ОКР магістр природничих, економічних та гуманітарних спеціальностей. Утворилися нові кафедри, зокрема кафедра екотрофології на екологічному факультеті, яка стала центром прикладних наукових досліджень викладачів та студентів, підготовки та видання наукової, навчальної та методичної літератури. За рахунок коштів проекту видаються методичні посібники, монографії, навчальні посібники з грифом МОН України, створюються навчальні посібники за участю міжнародного колективу: учених університетів-партнерів та українських вишів [38, с. 35; 10, с. 149–155].

Пізніше програма трансформувалася в Tempus II, III, IV і була фактично замінена програмою Erasmus+. ЕРАЗМУС+ – це Програма міжнародної співпраці Європейського Союзу з іншими країнами світу у сфері освіти, молоді та спорту. Програма об'єднує попередні Програми ЄС у сферах освіти, які відкрились для України в 1994 р., професійної підготовки і молоді та додано сферу спорту. Історія від Еразмус до Еразмус+ тут. Програму названо

на честь нідерландського філософа, теолога, перекладача та мислителя епохи Відродження Desiderius Erasmus Roterodamus, який ще багато років тому зрозумів важливість міжнародної мобільності, обміну досвідом та співпраці. Програма має на меті підтримку освітнього, професійного та особистісного розвитку громадян ЄС і поза його межами задля внеску до стійкого зростання, якості робочих місць і соціального згуртування, для розвитку інновацій та посилення європейської ідентичності і активного громадянства. Програма підтримує можливості навчальної та академічної мобільності в освіті та для молоді, проєкти та партнерства, альянси для розвитку інновацій, розвиток стратегій і міжнародної співпраці, професійні мережі та відкриті ресурси і платформи. Україна на період конкурсів 2021-2027 рр. має статус Країни НЕ Асоційованої до Програми – країна-партнер Програми та входить до Регіону 2 країн Східного Сусідства – Region 2 Neighbourhood East (NE). З 2025 р. Україна розпочала підготовку для переходу в статус Асоційованої країни для приєднання в новому статусі нового етапу 2028-2034 рр., про такий намір було поінформовано Європейську Комісію під час Конференції в Римі [89].

Мобільність викладачів при Erasmus+ розглядалася з самого початку як цінна допоміжна діяльність для студентської мобільності. Вона може служити як розширенню перспектив та навчального середовища в навчальному закладі вищої освіти для тих студентів, які тимчасово не навчаються в іншій європейській країні, і це може підсилити мобільність студентів ERASMUS у різних аспектах: як інструмент для надання консультацій мобільним студентам і сприяння координації навчальних планів і інтеграції. Попередні оціночні дослідження ERASMUS підкреслювали сильні сторони, а також деякі проблеми мобільності викладацького персоналу, насамперед з такої точки зору, хоча вони також розглядали умови, за яких вчителі були мобільними, і переваги цього досвіду для себе. Самі викладачі, а також керівники університету відзначають, що викладання за кордоном є цінним для викладачів, головним чином у розширенні їхнього досвіду та компетенцій, необхідних для викладання. Вони вивчають різний зміст, поняття та методи

навчання. Вони стають більш компетентними у використанні іноземної мови навчання, вони більш відкриті для порівняльних підходів та зарубіжної літератури та публікацій у своїй педагогічній діяльності. Це підвищення перспектив та компетенцій у навчанні не залишається перевагою викладачів. Таким чином, мобільність викладачів виявляється цінною для студентів, для розробки навчальних програм і, можливо, для викладацьких функцій вищої освіти в цілому. Крім того, багато вчителів мобільного зв'язку описують свій період навчання за кордоном як реальну можливість стимулювати дискурси, які є актуальними для подальшої академічної роботи поза межами навчання. Незважаючи на те, що найсильніший вплив надається у навчанні, більшість колишніх мобільних викладачів відзначають поліпшення своїх дослідницьких контактів, а згодом більше міжнародного наукового співробітництва, як наслідок навчання за кордоном [56, с. 149–155].

Війна значною мірою позначилася на питаннях організації та управління академічної мобільності. І якщо на початку вторгнення значна кількість студентів відмовилася брати участь у Проєкті, ситуація до середини весняного семестру 2022 року стабілізувалася завдяки активній та клопіткій роботі відповідальних за реалізацію Проєкту представників відділу міжнародних зв'язків, Університету в цілому та представництву асоціації студентів Еразмус+ в Україні ESN Kyiv та Європейської асоціації студентів Еразмус, які здійснювали всесторонню координацію підготовки здобувачів вищої освіти до участі у Проєкті, а саме надали і продовжують досі надавати підтримку у пошуку шляхів та способів найбезпечнішого трансферу в умовах війни (пошук безпечних евакуаційних коридорів, організованих для переміщених громадян (refugees, relocated), пошук сформованих груп з громадян інших країн для їх перевезення тощо), а також пошуку житла в країні-дестинації, цілодобово перебуваючи на зв'язку з учасниками міжнародної академічної мобільності. У зв'язку з введенням воєнного стану в Україні підхід до організації роботи в межах Проєкту та його управління також змінився: конкурсні відбори проходять лише в режимі онлайн, що частково ускладнює процес прийняття

рішення, психологічний фактор готовності здобувачів вищої освіти до поїздки та хвилювання за рідних та близьких, які лишаються вдома також неабияк відчувається, а також менша кількість аплікантів у зв'язку з обмеженістю виїзду за кордон військовозобов'язаних осіб [77; 72, с. 56–63].

Отже, міжнародна академічна мобільність у сфері освіти для сталого розвитку полягає у забезпеченій державою, міжнародними інституціями та закладами освіти можливості здобувачів та працівників освіти брати участь у різних видах академічної активності (стажування, навчання, підвищення кваліфікації тощо) за межами національного освітнього середовища або у віртуальному міжнародному форматі, з подальшим визнанням відповідних результатів, поширенням набутого досвіду, формування міждисциплінарних та міжкультурних компетентностей, підтримки освітньої безперервності, подолання кризових наслідків та забезпечення сталого розвитку освіти в умовах глобальних, соціально-економічних, цифрових та безпекових викликів.

Усе вищевикладене, дозволяє зробити наступні узагальнення щодо міжнародного співробітництва як можливості сталого розвитку освіти в Україні:

– міжнародне співробітництво як можливість сталого розвитку освіти – це система добровільної взаємодії суб'єктів національного та міжнародного освітнього простору, що здійснюється на засадах законності, рівноправності, взаємодовіри, академічної свободи, автономії закладів освіти та спільної відповідальності, з метою забезпечення якісного, інноваційного, безперервного та соціально-орієнтованого розвитку освіти, посилення інституційної спроможності та формування людського потенціалу, здатного сприяти сталому розвитку суспільства та держав в умовах глобалізації.

– до форм міжнародного співробітництва у сфері освіти в Україні можна віднести: – укладення міжнародних договорів про співробітництво; – встановлення прямих зв'язків з партнерами (міжнародне партнерство); – участь у міжнародних освітніх мережах, консорціумах, альянсах; –

міжнародна академічна мобільність; – спільні освітні та наукові програми; – реалізація програм подвійного або спільного диплома, міжнародне визнання документів про освіту, кваліфікацій, учених звань та наукових ступенів; – участь у міжнародних освітніх, наукових та грантових програмах; – проведення спільних наукових досліджень, виконання науково-технічних розробок для партнерів; – міжнародні дослідження якості освіти; – організація міжнародних заходів; – спільна видавнича діяльність; – створення спільних електронних освітніх ресурсів; – гармонізація системи забезпечення якості освіти з міжнародними стандартами; – залучення коштів міжнародних фондів, установ та організацій; – отримання міжнародної технічної допомоги; – зовнішньоекономічна діяльність закладів освіти; – створення спільних підприємств, установ, центрів або лабораторій; – міжнародна експертна, методична та консультативна співпраця; – інноваційно-технологічне співробітництво; – інші форми міжнародного освітнього співробітництва. При цьому, всі форми не є сталими, та можуть трансформуватися, поєднуватися та формувати спільний вимір міжнародного співробітництва.

– міжнародне партнерство у сфері освіти для сталого розвитку – це правомірна, довгострокова й взаємовигідна система співпраці національних і міжнародних суб'єктів освітнього простору, спрямована на підвищення якості освіти, розвиток людського капіталу, обмін знаннями та інноваціями, зміцнення інституційної спроможності освіти й забезпечення її здатності відповідати сучасним соціальним, економічним, технологічним, гуманітарним та безпековим викликам.

– міжнародні дослідження у сфері освіти для сталого розвитку є особливо формою міжнародного освітнього співробітництва, що полягає в участі суб'єктів (держави, уповноважених органів публічної влади, закладів освіти, наукових установ та інших суб'єктів освітньої діяльності) у міжнародних порівняльних дослідженнях, моніторингах та аналітичних програмах, які проводяться за узгодженою методологією дослідження

стійкості освіти для якісного реформування освіти на основі міжнародно-порівнюваних даних, прозорій оцінці та реальних потребах суб'єктів освіти.

– міжнародна академічна мобільність у сфері освіти для сталого розвитку полягає у забезпеченій державою, міжнародними інституціями та закладами освіти можливості здобувачів та працівників освіти брати участь у різних видах академічної активності (стажування, навчання, підвищення кваліфікації тощо) за межами національного освітнього середовища або у віртуальному міжнародному форматі, з подальшим визнанням відповідних результатів, поширенням набутого досвіду, формування міждисциплінарних та міжкультурних компетентностей, підтримки освітньої безперервності, подолання кризових наслідків та забезпечення сталого розвитку освіти в умовах глобальних, соціально-економічних, цифрових та безпекових викликів.

Висновки до розділу 2

1. Міністерство освіти і науки України як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні є провідним суб'єктом публічного адміністрування, що наділений владно-управлінською компетенцією визначення стратегічних напрямів розвитку освіти, розроблення та реалізації державної освітньої політики, прийняття підзаконних нормативно-правових актів, установлення освітніх стандартів, організації моніторингу якості освіти, здійснення державного нагляду та контролю, координації діяльності інших суб'єктів освітнього управління, забезпечення функціонування інформаційних систем, освітньої статистики, міжнародного співробітництва та інтеграції національної освіти до європейського освітнього простору.

2. Державна служба якості освіти України як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні наділена

спеціальною компетенцією, та у межах адміністративно-правових процедур та на рівні дошкільної, позашкільної, загальної середньої та професійно-технічної освіти здійснює інституційний аудит, моніторинг, державний нагляд та контроль, надає рекомендації щодо функціонування внутрішніх систем забезпечення якості освіти, аналізує діяльність органів управління освітою, акредитує суб'єктів незалежного оцінювання, застосовує передбачені законом заходи реагування та через це забезпечує законність, підзвітність, прозорість, безперервне підвищення якості освітньої діяльності й формування довіри до системи освіти як необхідних умов її сталого розвитку.

3. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні – це постійно діючий колегіальний публічно-правовий суб'єкт спеціальної компетенції у сфері вищої освіти, який, маючи статус юридичної особи публічного права, здійснює зовнішнє забезпечення якості вищої освіти шляхом розроблення акредитаційних процедур, аналізу якості освітньої діяльності закладів вищої освіти, проведення акредитації освітніх програм та інституційної акредитації, здійснення постакредитаційного моніторингу, формування критеріїв оцінювання якості, акредитації незалежних установ оцінювання, забезпечення академічної доброчесності, розгляду апеляцій та підготовки пропозицій щодо вдосконалення законодавчого забезпечення якості вищої освіти, спрямовуючи ці повноваження на підвищення конкурентоспроможності, інноваційності, доброчесності, прозорості та довгострокової стійкості системи освіти України.

4. Незалежна установа оцінювання та забезпечення якості вищої освіти є акредитованим недержавним експертним суб'єктом системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти, що на засадах незалежності, професійності, добровільності участі закладів вищої освіти, об'єктивності та орієнтації на європейські стандарти здійснює оцінювання освітніх програм, результатів навчання та інституційної спроможності закладів вищої освіти, надає рекомендації щодо їх удосконалення, сприяє розвитку внутрішніх систем

якості та виконує допоміжну акредитаційно-дорадчу функцію у взаємодії з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

5. Національне агентство кваліфікацій як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні є спеціалізованим колегіальним суб'єктом публічного управління у сфері кваліфікацій, який забезпечує нормативну, координаційну, стандартизаційну, аналітичну, прогностичну, інформаційно-реєстраційну, акредитаційну та міжнародно-інтеграційну підтримку Національної системи кваліфікацій, спрямовану на узгодження результатів освіти з потребами ринку праці, розвиток освіти впродовж життя, визнання різних форм навчання, підвищення професійної мобільності особи та формування якісного людського капіталу як основи сталого розвитку України.

6. Освітній омбудсмен як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні є спеціально уповноваженою посадовою особою правозахисного характеру, яка в межах визначеної законом компетенції забезпечує захист права особи на освіту, розгляд звернень учасників освітнього процесу, перевірку фактів порушень, надання рекомендацій і консультацій, ініціювання реагування компетентних органів та представництво інтересів особи, сприяючи формуванню безпечного, інклюзивного, справедливого, правомірного й людиноцентричного освітнього середовища як основи сталого розвитку освіти в Україні.

7. Загальний статус суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні – це закріплене нормами адміністративного права базове правове становище органів публічної адміністрації, закладів освіти, їх посадових осіб, учасників освітнього процесу та інших уповноважених суб'єктів, які в межах визначеної компетенції, прав, обов'язків, гарантій та юридичної відповідальності беруть участь у формуванні, реалізації, координації, контролі та захисті публічних інтересів у сфері освіти з метою забезпечення її доступності, якості, безперервності,

інклюзивності, інноваційності та відповідності як необхідної умови сталого розвитку держави, суспільства й особистості.

8. Адміністративний інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти в Україні поєднує класичні адміністративно-правові інструменти з новітніми (цифровими, координаційними, якісними тощо), що відображає юридичну форму правового впливу та функціональне призначення сталого розвитку освіти. Відповідно, адміністративний інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти в Україні слід ділити за групами, формуючи наступні групи інструментарію: 1) нормативно-правовий (закріплює загальні правила, принципи, стандарти та напрями розвитку освіти): – видання нормативних актів; – стратегічні плани розвитку освіти; 2) індивідуально-адміністративний, що забезпечує індивідуальну управлінську дію або рішення для практичного застосування загальних норм у конкретних правовідносинах, та включає індивідуальні адміністративні акти (наприклад, рішення про ліцензування, акредитацію, сертифікацію, реєстрацію, визнання результатів навчання, надання статусу, погодження освітніх програм тощо); 3) договірний, що включає адміністративні договори та інші узгоджувальні форми взаємодії між суб'єктами публічної адміністрації, закладами освіти, органами місцевого самоврядування, міжнародними партнерами, науковими установами та іншими учасниками освітньої політики; 4) контрольно-наглядовий, що включає: – державний контроль та нагляд; – інспектування; – моніторинг якості освіти; – інституційний аудит; – оцінювання дотримання вимог законодавства у сфері освіти; – звітність; – перевірка дотримання ліцензійних умов тощо. 5) дозвільно-реєстраційний охоплює процедури, пов'язані з офіційним визнанням права на здійснення освітньої діяльності або окремих її видів (ліцензування, акредитація, сертифікація, атестація, реєстрація суб'єктів або освітніх програм тощо); 6) стандартизаційно-якісний, що спрямований на безпосереднє забезпечення якості освіти як внутрішньої умови стійкості освітньої системи, та включає: – стандарти та критерії якості освіти; – акредитаційні вимоги; – академічна доброчесність; – сертифікацію науково-

педагогічних працівників; – зовнішнє оцінювання результатів навчання тощо.

7) сервісний, що пов'язаний з наданням адміністративних послуг у сфері освіти (оформлення документів, підтвердження статусів, визнання кваліфікацій, доступ до публічної інформації, електронні кабінети, інформаційно-консультаційний супровід тощо); 8) організаційно-координаційний, що включає засоби, за допомогою яких органи публічної адміністрації узгоджують діяльність різних суб'єктів освітньої політики, забезпечуючи взаємодію між рівнями та секторами, зокрема: – форми міжвідомчої взаємодії; – робочі групи; – дорадчі органи; – механізми участі громадськості; – офіційне інформування; – публічні консультації; – процедури узгодження рішень тощо; 9) цифровий: – електронне врядування; – цифрові освітні платформи, реєстри, дистанційні сервіси, онлайн-навчання; – електронний документообіг; – цифровий моніторинг; – платформи відкритих освітніх ресурсів тощо; 10) фінансовий, що спрямований на підтримку інституційної спроможності закладів освіти, розвиток освітньої інфраструктури та фінансове стимулювання інновацій, та включає: – бюджетне фінансування освітніх програм; – грантову підтримку; – субвенції, пільгові механізми, інвестиційні програми; – інші форми стимулювання інноваційної діяльності у сфері освіти та науки; 11) юрисдикційно-охоронний, що включає засоби та інструменти, пов'язані з виявленням правопорушень, їх юридичною оцінкою, припиненням протиправної поведінки, притягненням винних осіб до адміністративної відповідальності та відновленням належного правового порядку у сфері освіти.

9. Академічна доброчесність як інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти в Україні є особливим правовим та етичним інструментом в епоху активного використання штучного інтелекту, що забезпечує достовірність, самостійність, прозорість та відповідальність освітньої та наукової діяльності; гарантує довіру до результатів навчання, досліджень та кваліфікацій; запобігає спотворенню академічних результатів через плагіат, рерайтинг, фальсифікацію, фабрикацію та недоброчесне використання

цифрових технологій; формує культуру етичного застосування ІІІ; а також сприяє розвитку якісної, конкурентоспроможної, інноваційної та соціально відповідальної системи освіти, здатної відповідати потребам держави, суспільства й майбутніх поколінь.

10. Міжнародне партнерство у сфері освіти для сталого розвитку – це правомірна, довгострокова й взаємовигідна система співпраці національних і міжнародних суб'єктів освітнього простору, спрямована на підвищення якості освіти, розвиток людського капіталу, обмін знаннями та інноваціями, зміцнення інституційної спроможності освіти й забезпечення її здатності відповідати сучасним соціальним, економічним, технологічним, гуманітарним та безпековим викликам.

11. Міжнародні дослідження у сфері освіти для сталого розвитку є особливо формою міжнародного освітнього співробітництва, що полягає в участі суб'єктів (держави, уповноважених органів публічної влади, закладів освіти, наукових установ та інших суб'єктів освітньої діяльності) у міжнародних порівняльних дослідженнях, моніторингах та аналітичних програмах, які проводяться за узгодженою методологією дослідження стійкості освіти для якісного реформування освіти на основі міжнародно-порівнюваних даних, прозорій оцінці та реальних потребах суб'єктів освіти.

12. Міжнародна академічна мобільність у сфері освіти для сталого розвитку полягає у забезпеченій державою, міжнародними інституціями та закладами освіти можливості здобувачів та працівників освіти брати участь у різних видах академічної активності (стажування, навчання, підвищення кваліфікації тощо) за межами національного освітнього середовища або у віртуальному міжнародному форматі, з подальшим визнанням відповідних результатів, поширенням набутого досвіду, формування міждисциплінарних та міжкультурних компетентностей, підтримки освітньої безперервності, подолання кризових наслідків та забезпечення сталого розвитку освіти в умовах глобальних, соціально-економічних, цифрових та безпекових викликів.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ

3.1 Європейський досвід адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти

Сучасний розвиток ринкових відносин та економічної співпраці між суб'єктами господарювання характеризується зростанням вимог користувачів до якості інформаційного забезпечення. Це пов'язано з тим, що економічна ефективність обґрунтування та прийняття рішень визначається якісними характеристиками використаних джерел інформації. На сьогодні важливим та перспективним важелем, який впливає на економічний розвиток у світі є Глобальні Цілі сталого розвитку, які були затверджені на саміті ООН з питань сталого розвитку. Цілі сталого розвитку (ЦСР), яких на сьогодні дотримуються всі країни світу, встановлюють власні показники розвитку і включають 17 цілей і 169 конкретних завдань. Цілі сталого розвитку в Україні становитимуть нову систему взаємоузгоджених управлінських заходів за економічним, соціальним та екологічним (природоохоронним) вимірами, спрямовану на формування суспільних відносин на засадах довіри, солідарності, рівності поколінь, безпечного навколишнього середовища. Основою сталого розвитку є невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток [122, с. 210–219].

Уточнені цілі мають на меті забезпечити інтеграцію зусиль щодо економічного зростання, прагнення до соціальної справедливості і раціонального природокористування. Це в свою чергу потребує глибоких соціально-економічних перетворень, новітніх підходів до формування закладів освіти системи освіти загалом та інноваційних підходів до можливостей глобального партнерства [122, с. 210–219].

Рух за звітування про соціально-екологічну відповідальність починається в 1960-х роках у Європі, коли такі організації, як Greenpeace, почали виступати за підвищення прозорості впливу корпорацій на довкілля. У відповідь на зростання тиску низка великих корпорацій розпочала публічне розголошення інформації про свої екологічні показники. Спочатку цей рух зосереджувався в основному на екологічних питаннях – наприклад, вуглецевих викидах, споживанні води та утилізації відходів. Проте з часом ці звіти почали включати в себе ширші аспекти, як-от соціальні та економічні питання. Значною мірою це сталося через зміну ставлення до розвитку, орієнтованого на бізнес, і зростанням суспільної потреби в у та підвищено суспільний попит на визнання бізнесом своєї соціальної відповідальності. Наразі добровільне звітування про соціально-екологічну відповідальність є звичайним явищем серед публічних компаній, освітніх суб'єктів і багато організацій звертаються до сторонньої допомоги, щоб забезпечити більшу довіру до інформації, яку вони розкривають. Звіти про соціально-екологічну відповідальність містять важливу інформацію про діяльність організації, пов'язану зі збереженням природних ресурсів, зменшенням забруднення довкілля, зведенням до мінімуму впливу зміни клімату, захистом прав людини та іншими аспектами сталого розвитку. Вони також слугують інструментом для розуміння впливу рішень організації на її бізнес-операції та результати діяльності з плином часу [35].

Європейська зелена угода, Стратегія ЄС щодо біорізноманіття на період до 2030 року, стратегія Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) «Освіта для сталого розвитку на період до 2030 року» та пов'язана з нею робота Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй (ЄЕК ООН) підкреслюють ключову роль шкіл, вищих навчальних закладів та інших освітніх та навчальних закладів у залученні учнів, батьків, освітян та ширшої спільноти до змін, необхідних для успішного, справедливого та інклюзивного зеленого переходу. У своїх висновках «Біорізноманіття – необхідність термінових дій» Рада наголосила,

що інвестування в освіту, серед інших сфер, є ключовим для збору найкращих даних та пошуку найкращих рішень у цьому відношенні. Молодіжна стратегія ЄС визначає сталу зелену Європу як мету та закликає всіх молодих людей бути екологічно активними та освіченими [138].

Рамки для реалізації Стратегії Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй щодо освіти для сталого розвитку з 2021 по 2030 рік (Framework for the implementation of the United Nations Economic Commission for Europe Strategy for Education for Sustainable Development from 2021 to 2030) визначають перелік стратегічних напрямів і цілей: (a) Залучати фахівців, системи та органи, відповідальні за якість освіти, до діалогів з освіти для сталого розвитку (ОСР) і використовувати результати цих діалогів для забезпечення якісної освіти на всіх рівнях; (b) Сприяти участі міністерств освіти в засіданнях Керівного комітету ЄЕК ООН з освіти для сталого розвитку, а також зміцненню співпраці у сфері освіти для сталого розвитку між міністерствами освіти, довкілля та іншими міністерствами, залученими до освітньої діяльності, пов'язаної з Цілями сталого розвитку, з метою розроблення спільного підходу до управління якістю в освіті з урахуванням специфічних потреб освіти для сталого розвитку; (c) Інтегрувати освіту для сталого розвитку у системи забезпечення якості освіти, наприклад у «інструменти порівняльного аналізу» для оцінювання практики, а також інвестувати в рамки критеріїв якості для кожного рівня освіти — дошкільної освіти, шкіл, коледжів, технічної та професійної освіти й підготовки, а також університетів; (d) Створити або посилити професійні програми з освіти для сталого розвитку / Цілей сталого розвитку для фахівців, органів і агентств, відповідальних за якість освіти, а також для керівників і лідерів у сфері освіти; (e) Сформувати спеціальну експертну групу або міжнародний альянс зі стейкхолдерськими організаціями, які мають підтверджений інтерес до забезпечення та підвищення якості освіти, прокладаючи унікальний і результативний шлях освіти для сталого розвитку, що допоможе Керівному

комітету долучатися до міжнародних діалогів щодо якісної освіти в контексті освіти для сталого розвитку [147].

На рівні ЄС ключовим орієнтиром є Рекомендація Ради ЄС від 16 червня 2022 року про навчання для зеленого переходу та сталого розвитку (2022/С 243/01). Навчання для зеленого переходу та сталого розвитку допомагає учням різного віку здобувати знання, навички та підходи, необхідні для більш сталого життя, у зміні моделей споживання та виробництва, у прийнятті здоровішого способу життя та у сприянні – як індивідуально, так і колективно – більш сталій економіці та суспільству. Воно також сприяє розвитку навичок та компетенцій, які дедалі більше потрібні на ринку праці. Воно сприяє розумінню взаємопов'язаних глобальних викликів, з якими ми стикаємося, включаючи кліматичну кризу, деградацію навколишнього середовища та втрату біорізноманіття, всі з яких мають екологічний, соціальний, економічний та культурний виміри [138].

Рекомендація Ради ЄС від 16 червня 2022 року про навчання для зеленого переходу та сталого розвитку (2022/С 243/01) визначає сприяти співпраці та взаємного навчання між державами-членами та зацікавленими сторонами щодо навчання для зеленого переходу та сталого розвитку шляхом:

- а) Стратегічної рамки європейського співробітництва в освіті та навчанні для Європейського освітнього простору та за його межами (2021-2030) (20), де освіта та навчання для зеленого переходу є ключовим пріоритетним напрямком.
- б) Поширення та заохочення використання можливостей для просування, підтримки та сприяння формальній та неформальній освіті та навчанню для зеленого переходу та сталого розвитку в рамках програм фінансування ЄС, таких як Erasmus+, Європейський корпус солідарності, LIFE, Європейський соціальний фонд Плюс, Європейський фонд адаптації до глобалізації, Horizon Europe, включаючи дії Марії Склодовської-Кюрі, програму розвитку освіти та підвищення обізнаності та Інструмент технічної підтримки.
- с) Обмін передовим досвідом обміну персоналом, проектів та мереж Erasmus+, зокрема через альянси європейських університетів, онлайн-

спільноту eTwinning, академії вчителів Erasmus+, а також Центри професійної майстерності, дії Марії Склодовської-Кюрі та Європейський інститут інновацій та технологій. d) Виявлення, документування та обмін передовим досвідом, зокрема через існуючі онлайн-платформи, а також підтримка мережевої взаємодії національних та інших організацій, що діють в галузі освіти, зеленого переходу та сталого розвитку у формальній та неформальній освіті та навчанні. e) Залучення молоді до виконання Рекомендації, зокрема через Європейський рік молоді 2022 та Молодіжний діалог ЄС, щоб забезпечити повне врахування думок, поглядів та потреб молоді та молодіжних організацій. f) Створення синергії з Коаліцією «Освіта для клімату» та Новим європейським Баухаусом [138].

UNESCO також підкреслює, що освіта для сталого розвитку є важливим напрямком. У Дорожній карті освіти для сталого розвитку до 2030 року, UNESCO визначає нагальні виклики, що стоять перед планетою, та підкреслює важливість впровадження рамкової програми «Освіта для сталого розвитку: на шляху до досягнення Цілей сталого розвитку» (освіта для сталого розвитку на 2030 рік), яка була прийнята з метою збільшення внеску освіти у побудову більш справедливого та сталого світу. Освіта для сталого розвитку на 2030 рік активізує дії у п'яти пріоритетних сферах діяльності: політика, освітнє середовище, розбудова потенціалу освітян, молодь та дії на місцевому рівні, підкреслюючи подальшу ключову роль освіти для сталого розвитку в успішному досягненні 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) та значних індивідуальних та суспільних трансформацій, необхідних для вирішення нагальних проблем сталого розвитку. У дорожній карті також підкреслено ключові напрямки реалізації рамкової програми освіти для сталого розвитку на 2030 рік. Освіта для сталого розвитку широко визнаний невід'ємним елементом Порядку денного на 2030 рік, зокрема Цілі сталого розвитку 4 (ЦСР 4), та ключовим фактором, що сприяє досягненню всіх інших ЦСР [143].

З аналізу правових актів, слід вказати, що європейське регулювання сталого розвитку освіти реалізується через низку адміністративно-правових механізмів:

1) стратегічне планування держав, які ухвалюють освітні, кліматичні, молодіжні та інноваційні стратегії, де освіта визначається інструментом зеленого переходу;

2) нормування змісту освіти, при якому сталий розвиток інтегрується в державні стандарти, навчальні плани, програми підготовки педагогів, професійну освіту та навчання впродовж життя;

3) акредитація та забезпечення якості: заклади освіти стимулюються або зобов'язуються демонструвати, як вони реалізують принципи сталого розвитку у навчанні, дослідженнях, управлінні, партнерствах і внутрішній політиці;

4) фінансово-правове стимулювання та доступ до європейських програм і фондів, які пов'язуються з екологічними, соціальними та інноваційними цілями;

5) участь стейкхолдерів (учні, студенти, молодь, батьки, педагоги, громади, роботодавці й громадські організації залучаються до формування та реалізації політик сталого розвитку);

6) моніторинг, звітування та рейтингування освітніх закладів як демонстрація соціально-екологічної діяльності.

І саме останній блок інструментарію є найбільш важливим, на наш погляд. Корпоративна ESG-звітність є одним із інструментів забезпечення сталого розвитку. Вона дозволяє організаціям публічно оприлюднювати інформацію про свою діяльність у соціальній, екологічній та управлінській сферах. Корпоративна (нефінансова) ESG-звітність дозволяє підвищити прозорість, відповідальність та конкурентоспроможність. Зкладам освіти відведено важливу роль у досягненні цілей сталого розвитку. Вони готують майбутніх фахівців, які будуть відповідати потребам сталого суспільства. Тому для них критично необхідно впроваджувати сталі практики у свою

діяльність, щоб привчити здобувачів освіти до дотримання цілей сталого розвитку та бути прикладом для інших організацій. ESG-звіт може містити інформацію про сталі практики, які заклад освіти впроваджує, а також про їхній вплив на навколишнє середовище, суспільство та економіку, що може допомогти підвищити обізнаність про важливість сталого розвитку серед співробітників, здобувачів освіти та стейкхолдерів. Наприклад, звіт може містити рекомендації щодо енергозбереження, екологічного управління відходами, соціальної відповідальності та ін. Також звітність може допомогти закладам освіти залучити додаткові ресурси для реалізації своїх сталих ініціатив. Звіт може бути використаний для залучення фінансування від донорів, урядових програм та інших джерел [98].

Існує кілька стандартів звітування про соціально-екологічну відповідальність, які стали звичними для організацій і бізнесу. До найбільш поширених стандартів належать, зокрема, стандарти Глобальної ініціативи зі звітування (Global Reporting Initiative, GRI), Ради зі стандартів звітності про сталий розвиток (Accounting Standards Board, SASB) і Міжнародної організації зі стандартизації (International Organization for Standardization, ISO) [35].

Протоколи Глобальної ініціативи зі звітності (далі – GRI) визначають сукупність показників, що характеризують соціальну, екологічну та економічну складові господарської діяльності компанії. Глобальна ініціатива звітності (GRI) – це незалежна некомерційна організація, яка очолює глобальний багатосторонній процес розробки та вдосконалення суворої, але практичної звітності про сталий розвиток. Використовуючи стандарти GRI, організації можуть розуміти та діяти відповідно до всього спектру свого впливу. Послідовні, порівнянні та глобально застосовні стандарти GRI стали найпоширенішими стандартами звітності про сталий розвиток у світі. Стандартам GRI довіряють тисячі організацій по всьому світу, вони забезпечують основу для прозорості звітності, допомагають їм керувати ризиками та можливостями, а також підтримувати прийняття стратегічних рішень. В основі GRI лежить ідеологія того, що економічні, екологічні та

соціальні результати діяльності компанії безпосередньо пов'язані з її стійким довготривалим розвитком. Нефінансова звітність, підготовлена за стандартом GRI, допомагає бізнесу краще розуміти проблеми, ризики і можливості для розвитку та демонструвати його фінансову, економічну і соціальну результативність [122, с. 210-219; 165].

Рада зі стандартів звітності про сталий розвиток (SASB). SASB створено в 2011 році з метою вивчення фінансового впливу соціально-екологічної відповідальності – іншими словами, того, як прихильність організації екологічно відповідальній практиці впливає на її прибуток. Цей стандарт пропонує 13 показників обліку для кожної галузі, які можна використовувати для точного звітування про результати діяльності організації [35].

Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) – стандарти ISO, як-от 14001:2015 і 26000:2010, розроблено для надання інструкцій щодо систем екологічного менеджменту та соціальної відповідальності бізнесу відповідно. Ці стандарти охоплюють такі теми, як права людини, умови праці, захист довкілля, безпека продуктів і контроль якості, а також чесні методи роботи [35].

Підприємства дедалі більше описують або хоч би згадують у своїй відкритій звітності про участь персоналу в різноманітних тренінгах і програмах, розробляють і впроваджують об'єктивні системи оцінки ефективності роботи, а також приділяють значну увагу екологічній складовій та екологічній безпеці. Окрім того, чітко прослідковується взаємозв'язок нефінансової звітності з такими факторами: рівнем конкуренції; інвестиційною привабливістю компанії як надійного партнера; стратегічним управлінням компанією, використовуючи заходи корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) як інструмент управління. Загалом система звітності, і нефінансової зокрема, має відповідати загальній обраній стратегії компанії, бо саме у цьому випадку вона здатна принести компанії максимальну ефективність та користь і забезпечити успіх у конкурентній боротьбі на будь-якому ринку. Нефінансова звітність (соціальна звітність, звітність зі сталого

розвитку) – це сукупність специфічних даних комерційної структури (підприємства, компанії, організації), що задокументована та відображає середовище життєдіяльності компанії, основні принципи та визначені методи співпраці з різними групами впливу, макро- і мікроекономічні результати діяльності компанії в економічній, соціальній та екологічних сферах життя суспільства. Нефінансова звітність у доповнення до основної фінансової звітності дає змогу зацікавленим особам отримувати всебічну інформацію про соціальні та екологічні аспекти діяльності компанії в комплексі з загальною інформацією про фінансово-економічні результати. Своєю чергою це дає можливість правильно і ефективно оцінити ризики для ведення бізнесу (в тому числі і довгострокові), що є важливим фактором в оцінці діяльності компаній з боку зацікавлених сторін, а також підвищує готовність компанії до роботи на інших ринках (в тому числі і міжнародних) [98].

У Європейському Союзі та країнах із розвиненою економікою соціальна відповідальність та відповідальне ведення бізнесу давно стало нормою, а відображення цих показників у звітності прописано на рівні національного законодавства. Крім того, у ЄС розроблено також систему оцінювання ефективності ведення бізнесу та формування нефінансової звітності, за якими здійснюється моніторинг і контроль соціальної діяльності компанії як із боку держави, так і з боку суспільства [98].

Рейтинги можуть стати корисною відправною точкою для розуміння того, наскільки екологічно та соціально свідомим є заклади освіти. Можна використовувати рейтинги, щоб побачити, як працюють заклади освіти, які увійшли до списку [1, с. 210–219]. Наприклад, з 2004 року Times Higher Education надає достовірні дані про ефективність університетів для студентів та їхніх сімей, науковців, керівництва університетів, урядів та промисловості. Times Higher Education створюють рейтинги університетів для оцінки їхньої ефективності на світовій арені та надають читачам ресурс для розуміння різних місій та успіхів вищих навчальних закладів [179].

Рейтинг Times Higher Education Impact Rankings охоплює 2 526 університетів зі 130 країн або територій і оцінює їхній прогрес у досягненні Цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй (SDGs). Ключовими висновками рейтингування у 2025 році стало те, що Western Sydney University в Австралії посідає перше місце в загальному рейтингу вже четвертий рік поспіль. Індонезійський Universitas Airlangga, який ділить дев'яте місце, є найбільш сталим закладом з країни з економікою, що розвивається. Азійські університети займають понад половину всіх місць у рейтингу, а 10 із 17 окремих рейтингів за Цілями сталого розвитку нині очолюють азійські університети. Вісім країн/територій цього року вперше представлені в рейтингу сталого розвитку: Ботсвана, Буркіна-Фасо, Ель-Сальвадор, Естонія, Мальдіви, Намібія, Папуа Нова Гвінея та Сенегал. Загальна таблиця Impact Rankings визначає та відзначає університети, які демонструють комплексну досконалість у внеску в глобальний сталий розвиток. Досягаючи високих результатів за різними Цілями сталого розвитку, ці університети демонструють свою відданість розв'язанню найнагальніших світових викликів, зокрема екологічної сталості, соціальної інклюзії, економічного зростання та партнерства. Методологія загального рейтингу Impact Rankings об'єднує оцінки за кількома Цілями сталого розвитку, щоб відобразити загальні результати та вплив [176].

Інший рейтинг – QS World University Rankings, висвітлює найкращі заклади з усього світу, підтримуючи місію – дати змогу мотивованим людям у будь-якій точці світу реалізувати свій потенціал через освітні досягнення, міжнародну мобільність і кар'єрний розвиток. Рейтинги укладаються аналітиками даних у партнерстві з десятками тисяч закладів вищої освіти. Вони враховують дані з 16,4 мільйона академічних статей, а також думки понад 151 000 науковців і 100 000 роботодавців. Кожен із рейтингів QS укладається за основною методологією, яка використовує низку важливих чинників, зокрема студентський досвід, партнерства університетів, дослідницьку діяльність і кваліфікацію викладацького складу. Рейтинги QS

забезпечують методичне оцінювання ключових напрямів у закладах вищої освіти, зрештою пропонуючи майбутнім студентам експертні поради, які доведено допомагають узгодити їх із обраним шляхом [4].

На відміну від університетів, рейтинги бізнес-шкіл, як закладів освіти, критикували за те, що вони сліпо «слідують за грошима» з їхньою сильною увагою до зарплат та економічних показників, тим самим відображаючи цінності та очікування часів створення рейтингів. Рейтинги все частіше розглядалися як такі, що не відповідають змінним вимогам до бізнесу та бізнес-шкіл щодо вирішення питань соціального впливу та сталого розвитку. Для цих викликів був створений Positive Impact Rating – Рейтинг позитивного впливу для бізнес-шкіл (далі – PIR) [6]. Концепцію PIR було розроблено у багатоетапному процесі прототипування великою групою відданих та залучених науковців, студентів та зацікавлених сторін бізнес-шкіл з різних країн. Він пройшов три великі очні сесії з травня 2017 року по вересень 2018 року, а також багато робочих сесій та зустрічей у невеликих групах між ними. Чотири різні прототипи були розроблені та протестовані у двох пілотних фазах за участю десятка бізнес-шкіл з різних регіонів. Остаточний прототип був прийнятий загальними зборами за участю всіх прихильників та зацікавлених сторін на дводенній сесії у вересні 2018 року в Женеві, Швейцарія. Також було прийнято рішення щодо структури управління PIR та фази впровадження [8]. PIR був запущений у січні 2020 року на Всесвітньому економічному форумі в Давосі. Цей новий рейтинг «студентами та для студентів» спрямований на студентів, щоб оцінити їхні власні бізнес-школи щодо того, як вони сприймають їх у створенні позитивного впливу на світ та для світу [6]. PIR використовує унікальну 5-рівневу систему, яка допомагає школам оцінювати свою ефективність та пришвидшувати свій прогрес у сфері сталого розвитку та соціальної відповідальності [168].

Окремо варто знати про UNESCO Green School Quality Standard – міжнародний стандарт для озеленення шкіл для боротьби зі зміною клімату та сталого розвитку у чотирьох напрямках: управління школою, інфраструктура й

операції, викладання і навчання, взаємодія з громадою. Його часто зручно використовувати як рамку для самооцінки або підготовки до участі у шкільних еко-програмах. Школи та інші навчальні заклади є центральними місцями для прискорення дій щодо зміни клімату серед учнів та місцевих громад. Надаючи вчителям та учням можливість розуміти зміну клімату у своєму власному контексті, вони сприяють тому, щоб суспільства сталими та стійкими до змін клімату. Завдяки Партнерству з екологічної освіти цей стандарт встановлює спільну мову для всіх зацікавлених сторін, щоб спільно досягти глобальної мети екологічної адаптації щонайменше 50% шкіл у всіх країнах до 2030 року. Політиків та міністерств, відповідальних за схеми акредитації освіти, а також освітян, учнів та громади заохочують використовувати стандарт якості «зеленої школи» та приєднуватися до руху «шкіл, готових до клімату», щоб гарантувати, що кожен учень буде готовий до вирішення кліматичних проблем [149].

Отже, моніторинг, звітування та рейтингування освітніх закладів забезпечують практичну реалізацію принципів сталого розвитку в освіті: моніторинг забезпечує фактичну основу для управлінських рішень; звітування перетворює інформацію на форму публічної відповідальності; рейтингування створює мотивацію для порівняння, конкуренції та вдосконалення, що сукупно дозволяє трансформувати модель управління освітою в напрямку відкритості, відповідальності та орієнтованості на сталий розвиток.

Далі слід перейти до досвіду окремих держав у сфері адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти.

Французька модель є однією з найбільш нормативно деталізованих. В Освітньому Кодексі Франції, статтею L312-19 передбачено, що освіта з питань довкілля та сталого розвитку починається у початковій школі. Її метою є підвищення обізнаності дітей щодо екологічних проблем та екологічного переходу. Вона дозволяє передавати та набувати знань і навичок, пов'язаних з природою, необхідністю збереження біорізноманіття, розумінням та оцінкою впливу діяльності людини на природні ресурси та боротьбою зі зміною

клімату. Вона також включає підвищення обізнаності про скорочення відходів, повторне використання та переробку продуктів і матеріалів, а також належні методи сортування. Навчання, що проводиться в технологічних, професійно-технічних та сільськогосподарських училищах, а також у навчальних центрах з підготовки учнів, спрямоване на поширення знань про методи впровадження та обслуговування систем відновлюваної енергії, а також про енергоефективність, методи ремонту та переробки [135].

У 2023 році Міністерство освіти Франції оголосило 20 заходів для екологічного переходу суб'єктів освіти. Заходи мають допомогти учням краще зрозуміти виклики екологічного переходу в межах навчальних програм. Вони заохочують громадянську активність учнів і підкреслюють значення дій еко-делегатів по всій країні. Серед цих заходів можна виділити: Повна пропозиція навчання з освіти для сталого розвитку буде розгорнута в усіх академіях. До 2027 року всі працівники національної освіти пройдуть навчання з питань екологічного переходу. Прискориться адаптація довідників професійних дипломів, які створюватимуться й оновлюватимуться з урахуванням екологічних викликів. У межах Загальнонаціональної служби буде проведена робота з підвищення екологічної обізнаності. До 2030 року кількість місій Громадянської служби у сфері довкілля зросте у 10 разів. Освіта з сталого розвитку буде систематично інтегрована у діяльність комітетів з освіти щодо здоров'я, громадянства та довкілля. Міністерство буде залучене до програми *ÉduRénov* для термомодернізації 10 000 шкіл до 2027 року [155].

Сенсом освіти для сталого розвитку у Франції є впровадження міждисциплінарної освіти, яку розвиває Міністерство національної освіти на користь усіх учнів від дитсадка до ліцею. Вона ґрунтується як на навчальних програмах, посилених у цій сфері, так і на розвитку педагогічних проєктів. Усі учні залучені до цих проєктів, де вони можуть, навчаючись, самі ставати акторами екологічного переходу, особливо еко-делегати, вибори яких були узагальнені міністерством у вересні 2020 року. Щоб школи та заклади освіти стали простором навчання й залучення до екологічного переходу та сталого

розвитку, Міністерство національної освіти та молоді у червні 2023 року опублікувало план із 20 заходів «Школа – перше місце залучення до екологічного переходу». Для підтримки дій освітньої спільноти, зокрема еко-делегатів, міністерство також видало у червні 2023 року посібник «Діяти для екологічного переходу в школах, коледжах і ліцеях». Згідно з циркуляром Освіти для сталого розвитку від 24 вересня 2020 року, вибори еко-делегатів у класах коледжу та ліцею передбачають щонайменше одного еко-делегата на клас. Еко-делегати беруть участь у реалізації екологічного переходу у своїх класах і закладах через дії та проєкти протягом року. Бути еко-делегатом означає: бути послом екологічного переходу серед інших учнів, сприяти їхній обізнаності та мобілізації; просувати екологічні поведінки; пропонувати й реалізовувати проєкти для сталого розвитку у класі, закладі та громаді; активно брати участь у проєктах закладу. Еко-делегати отримують підтримку від усієї освітньої спільноти – вчителів, адміністрації, технічного персоналу, а також від зовнішніх партнерів: асоціацій, громад, науковців. Їх супроводжує референт освіти сталого розвитку у кожному закладі. Попри кризу, спричинену пандемією Covid, яка ускладнила колективну роботу протягом двох років, система еко-делегатів широко розгорнулася [139].

Отже, французький досвід адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти вирізняється тим, що екологічна трансформація школи закріплюється як освітня ідея та юридичний обов'язок держави. Франція поєднує нормативне включення освіти для сталого розвитку до змісту навчання з початкової школи, оновлення професійної підготовки відповідно до потреб зеленої економіки, системне навчання педагогічних кадрів, екологічну модернізацію шкільної інфраструктури та залучення учнів до управлінських і проєктних процесів через інститут еко-делегатів.

Німеччина обрала модель національного планування та багаторівневої координації. 20 червня 2017 року Національна платформа з питань освіти сталого розвитку, головний керівний орган Німеччини з реалізації Глобальної програми дій з питань ОСР (GAP), прийняла Національний план дій щодо

реалізації GAP. Він визначає 130 цілей та 349 заходів для розширення освіти сталого розвитку у всіх сферах та на всіх рівнях німецької системи освіти. Базований на дворічний процес за участю багатьох зацікавлених сторін, зі збором інформації від експертних форумів, партнерських мереж та онлайн-консультацій для широкої громадськості, план дій спрямований на освітні плани та навчальні програми, а також на попередню та підвищення кваліфікації та навчання викладачів та тренерів у формальній, неформальній та інформальній освіті. Крім того, план зосереджений на зміцненні мереж освіти сталого розвитку та передового досвіду, а також на загальноінституційних підходах до освіти сталого розвитку. Національна платформа з питань освіти сталого розвитку об'єднує 37 високопоставлених представників політики, науки, промисловості та суспільства. Її очолює державний секретар Федерального міністерства освіти та досліджень Німеччини (BMBF). Окрім BMBF, у Платформі беруть участь федеральні міністерства з питань довкілля (BMUB), у справах сім'ї (BMFSFJ) та економічного співробітництва та розвитку (BMZ), а також представники 16 федеральних земель, відповідальні за формальну освіту та шкільне навчання. Усі члени Національної платформи виступають прихильниками ОСР – також у своїх власних організаціях та установах. Їх закликали запропонувати зобов'язання для підтримки реалізації Національного плану дій. Крім того, велика щорічна конференція Німеччини з питань освіти сталого розвитку, «Конгрес порядку денного», яка об'єднує 500 зацікавлених сторін 27/28 листопада 2017 року в Берліні, буде зосереджена на прискоренні реалізації Національного плану дій [148].

Питання глобальної освіти та освіти зі сталого розвитку є міжпредметними темами у формальному навчальному контексті в Німеччині. Сьогодні теми глобальної освіти включені до навчальних програм за різними дисциплінами. Професійно-технічні училища також є предметом програми «Сталий розвиток на робочому місці – навчання, орієнтоване на майбутнє» (Nachhaltig im Beruf – zukunftsorientiert ausbilden, NIB). Завдяки фінансуванню

з Європейського соціального фонду (ESF), Федеральне міністерство освіти та досліджень (Bundesministerium für Bildung und Forschung, BMBF) сподівається, що програма посилить професійну підготовку для сталого розвитку. Перші рекомендації щодо фінансування програми були опубліковані на початку 2023 року. Крім того, учні та студенти дізнаються про роботу та структуру міжнародних форматів, таких як Організація Об'єднаних Націй, у рамках внутрішніх та міжнародних симуляцій (Модель Організації Об'єднаних Націй, MUN). Особливість Німеччини полягає в тому, що шкільна освіта значною мірою належить до компетенції федеральних земель. Тому правове забезпечення ESD поєднує федеральне стратегічне лідерство, участь земель, програми для формальної, неформальної та інформальної освіти, а також підготовку педагогів [160].

Освіта для сталого розвитку є завданням усіх сфер неформальної освіти в Німеччині. У цій сфері активно працює широкий спектр установ та організацій, включаючи центри освіти дорослих, музеї, клуби, фонди, церкви, профспілки, підприємства та (молодіжні) асоціації. Цільові групи включають широку громадськість, а зокрема дітей та молодь, особливо тих, хто походить з соціально неблагополучних верств населення та/або мігрантів. Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку (Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung, BMZ) підтримує інформаційну діяльність щодо політики розвитку та освіти для сприяння громадянській відданості в Німеччині. У 2023 році вона розробила стратегію «Залучення в усьому світі» («Engagement weltweit»). BMZ хоче заохочувати участь, зокрема, молоді, і бачить молодь як важливий мультиплікатор [160].

Отже, специфіка німецького досвіду адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти полягає у поєднанні федерального стратегічного планування з децентралізованою відповідальністю земель та широкою участю суспільних інституцій. Німеччина формує багаторівневу систему впровадження освіти для сталого розвитку через Національний план дій, міжвідомчу координацію, участь федеральних земель, оновлення

навчальних програм, підготовку педагогів, підтримку професійної освіти та розвиток неформального навчання. Особливістю цієї моделі є партнерський характер управління – держава, освітні установи, наука, бізнес, громадські організації та молодіжні об'єднання спільно забезпечують інтеграцію принципів сталого розвитку у формальну, неформальну й інформальну освіту, перетворюючи її на інструмент довгострокової суспільної модернізації.

Фінляндія є цікавим прикладом у сфері освіти для сталого розвитку завдяки високій якості фінських шкіл, їхніх вчителів та високій повазі до фінської педагогічної освіти та досліджень у галузі освіти. Фінський підхід до освіти для сталого розвитку значною мірою базується на практичних дослідженнях, натхненних міжнародною мережею ENSI, з потужним поштовхом від єдиної у Фінляндії професорської посади з освіти для сталого розвитку в Гельсінкському університеті [134].

Сталий розвиток є міжпредметною темою в національній основній навчальній програмі для базової та старшої середньої освіти, тому він має бути включений до місцевої навчальної програми в рамках загальних та факультативних предметів та загальних заходів, а також має бути очевидним в операційній культурі школи. Сталий розвиток також зазначений як ключовий компонент професійної кваліфікації у старшій середній школі. Уряд Фінляндії контролює національні цілі освіти, розподіл часу на обов'язкові та факультативні предмети в базовій та загальній старшій середній освіті, а також загальні основні предмети та їх обсяг у професійній освіті та навчанні (Закон про базову освіту, Закон про загальні старші середні школи та Декрет про професійну освіту та навчання) [146].

Стійка система освіти та національна організація у Фінляндії підтримують довгостроковий розвиток, що базується на дослідженнях, роблячи сектор освіти менш вразливим до змін в операційному середовищі. Фінська пропозиція надає підтримку для виконання різноманітних завдань, що мають вирішальне значення для розробки сучасної та високоякісної освітньої політики та систем управління. Приклади відповідних фінської пропозиції

включають: належне управління в освіті; навчання лідерству та управлінню в школах та урядах; розробка навчальних програм; забезпечення якості освіти; співпраця з багатьма зацікавленими сторонами; управління даними та інформаційна безпека; прогнозування потреб у навичках; аудит, оцінювання та аналіз; створення комплексної школи або інституту на всіх рівнях освіти; модернізація шкільних будівель національного рівня для підтримки навчання на основі досліджень, безпеки, зеленого переходу та економічно ефективного надання освіти тощо [144].

Фінська модель демонструє, як сталий розвиток можна закріпити не стільки через окремий предмет, скільки через національні освітні програми, локальні курикулуми і шкільну культуру. Національний курикулум для базової освіти забезпечує єдину основу для місцевих програм і водночас дозволяє муніципалітетам та школам адаптувати навчання до місцевих потреб. У старшій середній освіті Фінляндія закріпила transversal competences – наскрізні компетентності, які мають інтегрувати навчальні предмети. Серед них прямо названі етична й екологічна компетентність, дослідницько-обґрунтована кліматична дія, кругова економіка, сталий споживчий вибір, демократія і вплив на безпечне та справедливе майбутнє. Цінність фінського підходу – у переході від “екологічних тем” до щоденних практик закладу. Наприклад, сталість поширюється навіть на шкільне харчування: рекомендації враховують економічну, культурну, соціальну й екологічну сталість, вегетаріанські альтернативи, кліматичний вплив продуктів і запобігання харчовим відходам [156].

Щодо суб’єктного впливу, то наприклад, у Фінляндії на національному рівні діють дві асоціації для просування енергоефективності. По-перше, Асоціація енергоефективності у Фінляндії (Suomen Ympäristökasvatuksen Seura, FEE Finland) – відіграє важливу роль у просуванні енергоефективності у Фінляндії як у політичній сфері, так і на практиці. FEE Finland також проводить круглі столи з енергоефективності, об’єднуючи всі організації по всій Фінляндії, що займаються енергоефективністю. По-друге, Асоціація шкіл

природи та екологічних шкіл (Luonto- ja ympäristökoulujen liitto, LYKKY) представляє центри освіти на свіжому повітрі та їхній персонал, а також просуває енергоефективність на національному рівні. LYKKY також приймає мережу LYKE, яка об'єднує всіх учасників у цій галузі, що пропонують послуги енергоефективності школам, сім'ям та молодіжним групам. Крім того, у Фінляндії діє кілька асоціацій на регіональному рівні, включаючи одну, що охоплює південну частину країни, та 12 регіональних мереж енергоефективності по всій Фінляндії, які організовують регіональні зустрічі, конференції та інші види співпраці [146].

Фінляндія має потенціал для вжиття більш масштабних заходів, ніж того вимагають її розміри, у вирішенні не лише глобальної кризи навчання, а й кліматичної кризи. Зрештою, фінська шкільна система відома в усьому світі. Фінські вчителі мають високу освіту, і все суспільство цінує освіту як інвестицію в майбутнє. Освітня політика будується на довгострокову перспективу шляхом сприяння рівності та рівності. Сталий розвиток, у свою чергу, багато в чому інтегрований у всі рівні фінської освіти, починаючи з національних основних навчальних програм та кваліфікаційних вимог. Вищі навчальні заклади зобов'язалися сприяти сталому розвитку, завдяки чому докладаються зусилля для зміцнення компетенції у сфері сталого розвитку на всіх рівнях. Університети все частіше спрямовують дослідження на вирішення глобальних проблем сталого розвитку, а університети прикладних наук зобов'язуються досягти вуглецевої нейтральності до 2030 року [166].

Отже, фінський досвід адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти вирізняється інтеграцією сталості як принципу всієї освітньої політики, шкільної культури та управління якістю освіти, поєднуючи національно-визначені освітні цілі, законодавче регулювання змісту базової, старшої середньої та професійної освіти, автономію місцевих програм, дослідницько-обґрунтовану педагогіку та високий рівень підготовки вчителів. Сталий розвиток у Фінляндії реалізується через навчальні програми, щоденні практики закладів освіти, екологічно орієнтоване шкільне середовище, сталі

підходи до харчування, енергоефективність, партнерство з громадськими та професійними мережами, а також активну участь університетів у формуванні компетентностей для зеленого переходу.

Щодо суб'єктів освітньої політики у Швеції, то Шведське національне агентство з питань освіти відповідає за формальну освіту. Агентство надає підтримку школам у кількох аспектах, включаючи розробку навчальних програм для дошкільних, початкових, середніх, дорослих та професійно-технічних училищ. Агентство також організовує навчальні програми та процеси моніторингу, а також посібники для шкіл з питань, пов'язаних з кліматом. Шведська рада з питань вищої освіти (UHR) відповідає за різні завдання, включаючи поширення інформації про шведські університети, вступ до університетів, університетські іспити, міжнародну співпрацю та обмін тощо. З іншого боку, Шведське управління вищої освіти (UKÄ) оцінює якість вищої освіти та досліджень, а також відповідає за офіційну статистику та моніторинг законодавства серед університетів. Ці два органи є опорою вищої освіти у Швеції, як на регіональному, так і на міжнародному рівнях. Через високу незалежність шведських університетів, ці два агентства виконують переважно консультативну та моніторингову функцію з точки зору зміни клімату. Шведське національне агентство з питань вищої професійної освіти – це урядове агентство, відповідальне за питання вищої професійної освіти в країні, забезпечуючи відповідність курсів потребам трудового життя. Агентство аналізує ринок, включаючи курси, сприяє державному фінансуванню, а також відповідає за курси мистецтва та культури. Крім того, до компетенції Агентства також входять моніторинг, нагляд за скаргами, якість освіти та складання статистичних даних. Паралельно, такі організації, як Шведське національне агентство з питань освіти, впроваджують ініціативи з освіти дорослих у початкових та середніх школах. Крім того, Шведська національна рада з питань освіти дорослих – це неурядова організація, яка сприяє розподілу та оцінці фінансових коштів для народних ліцеїв та навчальних асоціацій. У 2022 році уряд Швеції також закликав університети

та коледжі запровадити нові рамки для розширення доступу до освіти для навчання протягом усього життя. Це було зроблено для того, щоб зробити курси та програми доступними для вже працюючих фахівців [137].

Швеція є прикладом сталого розвитку саме для вищої освіти. У Законі Швеції про вищу освіту (1992:1434) встановлено, що у процесі своєї діяльності вищі навчальні заклади повинні сприяти сталому розвитку, щоб забезпечити для нинішнього та майбутніх поколінь здорове та безпечне довкілля, економічне та соціальне благополуччя, а також справедливість. Рівність між жінками та чоловіками завжди повинна враховуватися та сприяти у діяльності вищих навчальних закладів. Сукупна міжнародна діяльність кожного вищого навчального закладу повинна підвищувати якість його досліджень та освіти, а також робити національний та глобальний внесок у сталий розвиток. Вищі навчальні заклади також повинні активно сприяти та розширювати набір до вищої освіти. У своїй діяльності вищі навчальні заклади повинні сприяти навчанню протягом усього життя [169].

У 2025 році Швеція опублікувала свою Ініціативу щодо освіти для сталого розвитку на період до 2030 року, в якій виклала чітке бачення надання різноманітної, скоординованої підтримки для впровадження Освіти для сталого розвитку на всіх рівнях шкіл. Відповідно до Дорожньої карти ЮНЕСКО щодо освіти для сталого розвитку на період до 2030 року, ініціатива використовує загальношкільний підхід, прагнучи допомогти більшій кількості дошкільних закладів та шкіл активно інтегрувати освіту для сталого розвитку у своє викладання та навчання шляхом нарощування потенціалу. Ініціатива спрямована на мобілізацію національних зусиль, що просуваються Skolverket (Національним агентством освіти), для створення довгострокових, скоординованих структур, які надають школам та освітянам можливість ефективніше інтегрувати освіту для сталого розвитку. Політика освіти для сталого розвитку: Швеція рішуче підтримує екологічні питання та сталий розвиток на основі 16 національних екологічних цілей та цілі покоління, особливо в навчальних програмах для шкіл та дошкільних закладів. Оскільки

шведська шкільна система є високо децентралізованою, як муніципалітети, так і незалежно керовані школи працюють з високим ступенем автономії та уповноважені планувати власну роботу з освітою для сталого розвитку на основі національних навчальних програм. Швеція має кілька добре відомих національних ініціатив та заходів щодо просування освіти для сталого розвитку. До них належать веб-ресурси, навчання без відриву від роботи, мережі, знак якості та конференції/вебінари. Skolverket пропонує веб-ресурси для підтримки вихователів дошкільних закладів, вчителів та керівників шкіл у їхній роботі з розвитку освіти для сталого розвитку. Веб-ресурси базуються на моделі професійного розвитку, яка наголошує на спільному навчанні та висвітлює дидактичні питання: чому потрібна освіта для сталого розвитку, що може включати освіта та як її можна керувати та організовувати [142].

Отже, шведський досвід адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти характеризується поєднанням законодавчого закріплення обов'язку закладів освіти сприяти сталому розвитку з децентралізованою моделлю практичної реалізації. Особливість цієї системи полягає в тому, що держава через спеціалізовані агентства формує навчальні орієнтири, здійснює моніторинг, оцінювання якості, статистичний супровід і методичну підтримку, тоді як муніципалітети, незалежні школи та університети мають значну автономію у виборі способів упровадження сталості. У вищій освіті сталий розвиток прямо пов'язаний із якістю досліджень, міжнародною діяльністю, соціальною справедливістю, гендерною рівністю та навчанням упродовж життя, а на рівні дошкільної і шкільної освіти сталий розвиток реалізується через національні програми, загальношкільний підхід, професійний розвиток педагогів, веб-ресурси, мережі та механізми підтримки до 2030 року.

Естонія є показовим прикладом держави, яка включила сталість у нормативну структуру освіти. Міністерство освіти Естонії зазначає, що сталий розвиток є наскрізною темою національних навчальних програм з 2002 року. Естонія – це країна, яка досягла значного прогресу в галузі освіти для сталого

розвитку за короткий проміжок часу, враховуючи, що вона вийшла з тоталітарного режиму та встановила демократичний уряд на початку дев'яностих років. Естонська діяльність та практика сприяли сталому розвитку через формальне, неформальне та інформальне навчання, підтримували розробку шкільних планів освіти для сталого розвитку, надавали освітянам знання для включення сталого розвитку у своє повсякденне навчання, розробляли інструменти та матеріали освіти для сталого розвитку та заохочували освіти для сталого розвитку бути частиною педагогічної освіти. Міністерство охорони навколишнього середовища та Естонська комісія у справах ЮНЕСКО зробили свій внесок у забезпечення успіху концепції освіти для сталого розвитку. Перші навчальні та методичні матеріали для освіти для сталого розвитку були комплексно профінансовані Міністерством освіти та досліджень [164].

Естонія отримала урядову підтримку для освіти для сталого розвитку, тому концепція освіти для сталого розвитку була включена до Естонської національної навчальної програми для базових та старших середніх шкіл у 2002 році. Міжпредметні теми є засобом інтеграції загальних та предметних компетенцій, предметів та предметних галузей і враховуються при розвитку шкільного середовища. Акцент робиться на взаємозв'язку між природним, соціальним та культурним середовищем, а також на розвитку відповідального ставлення до сталого розвитку. Освіти для сталого розвитку стала частиною викладання та навчання з 1 по 12 клас. Можливості для викладання концепцій освіти для сталого розвитку представлені в усіх предметах, включаючи математику, фізику, хімію, краєзнавство, географію та музику [164]. Стандарт базової освіти встановлений національною навчальною програмою для базових шкіл, яка застосовується у всіх базових школах Естонської Республіки з 2011 року та була переглянута у 2014 році. Національна навчальна програма – це структура, на основі якої кожна школа розробляє свою навчальну програму. Шкільна програма є базовим документом для планування та організації навчання та освіти в школі. Школи мають повноваження приймати

рішення щодо застосування навчальної програми та організації навчання та освіти. В основі національної навчальної програми лежать загальні компетенції, розвиток яких має підтримуватися всім навчальним процесом. До них належать: культурні та ціннісні компетенції; соціальні та громадянські компетенції; компетентність до самовизначення; навчальна компетенція; комунікативна компетенція; математичні, природничо-наукові та технологічні компетенції; підприємницька компетенція та цифрова компетенція. Окрім цілей навчання та викладання предметних галузей, розвиток загальних компетенцій також підтримується інтеграцією предметів та використанням міжпредметних тем. Акцент змістився з викладання на навчання, що підтримується формувальним оцінюванням або оцінюванням, яке підтримує навчання та розвиток учня. Вважається важливим, щоб організація навчання базувалася на стані здоров'я та здібностях учнів, а застосована методологія – на індивідуальних особливостях учнів. Окрім фізичного навчального середовища, навчальна програма також підкреслює важливу роль соціального та психічного середовища навчання в розвитку учнів. Вчителям та школам надано достатню гнучкість для організації викладання та навчання на основі студентоорієнтованого підходу та з урахуванням специфічних характеристик школи та її ресурсів [161].

Розвиток вчителів є головним пріоритетом в Естонії. Початкову підготовку вчителів забезпечують університети та професійні вищі навчальні заклади. Від вчителів усіх рівнів очікується отримання професійної та дидактичної компетентності, навичок створення безпечного навчального середовища та розробки шкільних програм, співпраці з іншими вчителями та впровадження міжпредметного середовища та теми сталого розвитку [164].

Найважливіші цілі в освіті на наступні роки визначені в Естонській стратегії освіти на 2021–2035 роки. Загальна мета стратегії полягає в тому, щоб забезпечити населення Естонії знаннями, навичками та підходами, які готують людей до реалізації свого потенціалу в особистому, професійному та соціальному житті та сприяють підвищенню якості життя в Естонії, а також

глобальному сталому розвитку. Для досягнення цієї загальної мети стратегія визначає три стратегічні цілі, що супроводжуються конкретними заходами. Щодо наявності та доступності високоякісних можливостей навчання, стратегія наголошує на необхідності більшого визнання неформального та інформального навчання в рамках формальної освіти, включаючи можливості для здобуття освіти за меншими модулями (мікро-сертифікатами). Вона також підкреслює необхідність реструктуризації системи фінансування вищої освіти, забезпечення оптимальної кількості професійно-технічних та вищих навчальних закладів, а також перегляду відповідальності учнів та умов для безкоштовного навчання як у професійно-технічній, так і у вищій освіті. Крім того, вона зосереджується на механізмах підтримки, що гарантують доступ до вищої освіти незалежно від соціально-економічного статусу учнів. Щодо можливостей навчання, що відповідають потребам розвитку суспільства та ринку праці, стратегія спрямована на розширення можливостей навчання в сферах розвитку розумної спеціалізації, секторах, що потребують пріоритетного розвитку, та наданні основних державних послуг. Вона також спрямована на вдосконалення та розвиток системи навчання на робочому місці та стажувань, а також на розширення співпраці між навчальними закладами та ринком праці для інноваційного розвитку [150].

Отже, естонський досвід адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти вирізняється послідовним включенням сталості до нормативної основи національної освіти через навчальні програми, шкільну автономію та компетентнісний підхід. Естонія визначає сталість як наскрізну тему для всіх рівнів шкільної освіти, поєднуючи її з природничими, соціальними, культурними, цифровими та громадянськими компетентностями, а школи отримують гнучкість самостійно адаптувати зміст навчання до власного середовища та потреб учнів. Важливим елементом є підготовка вчителів до інтеграції сталого розвитку в міжпредметне навчання, створення безпечного й особистісно орієнтованого освітнього простору, а

також визнання формальної, неформальної та інформальної освіти як взаємопов'язаних механізмів розвитку людини.

Усе вищевикладене, дозволяє зробити наступні висновки щодо європейського досвіду адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти:

– європейське регулювання сталого розвитку освіти реалізується через низку адміністративно-правових механізмів: 1) стратегічне планування держав, які ухвалюють освітні, кліматичні, молодіжні та інноваційні стратегії, де освіта визначається інструментом зеленого переходу; 2) нормування змісту освіти, при якому сталий розвиток інтегрується в державні стандарти, навчальні плани, програми підготовки педагогів, професійну освіту та навчання впродовж життя; 3) акредитація та забезпечення якості: заклади освіти стимулюються або зобов'язуються демонструвати, як вони реалізують принципи сталого розвитку у навчанні, дослідженнях, управлінні, партнерствах і внутрішній політиці; 4) фінансово-правове стимулювання та доступ до європейських програм і фондів, які пов'язуються з екологічними, соціальними та інноваційними цілями; 5) участь стейкхолдерів (учні, студенти, молодь, батьки, педагоги, громади, роботодавці й громадські організації залучаються до формування та реалізації політик сталого розвитку); 6) моніторинг, звітування та рейтингування освітніх закладів як демонстрація соціально-екологічної діяльності.

– моніторинг, звітування та рейтингування освітніх закладів забезпечують практичну реалізацію принципів сталого розвитку в освіті: моніторинг забезпечує фактичну основу для управлінських рішень; звітування перетворює інформацію на форму публічної відповідальності; рейтингування створює мотивацію для порівняння, конкуренції та вдосконалення, що сукупно дозволяє трансформувати модель управління освітою в напрямку відкритості, відповідальності та орієнтованості на сталий розвиток.

– французький досвід адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти вирізняється тим, що екологічна трансформація школи

закріплюється як освітня ідея та юридичний обов'язок держави. Франція поєднує нормативне включення освіти для сталого розвитку до змісту навчання з початкової школи, оновлення професійної підготовки відповідно до потреб зеленої економіки, системне навчання педагогічних кадрів, екологічну модернізацію шкільної інфраструктури та залучення учнів до управлінських і проєктних процесів через інститут еко-делегатів.

— специфіка німецького досвіду адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти полягає у поєднанні федерального стратегічного планування з децентралізованою відповідальністю земель та широкою участю суспільних інституцій. Німеччина формує багаторівневу систему впровадження освіти для сталого розвитку через Національний план дій, міжвідомчу координацію, участь федеральних земель, оновлення навчальних програм, підготовку педагогів, підтримку професійної освіти та розвиток неформального навчання. Особливістю цієї моделі є партнерський характер управління – держава, освітні установи, наука, бізнес, громадські організації та молодіжні об'єднання спільно забезпечують інтеграцію принципів сталого розвитку у формальну, неформальну й інформальну освіту, перетворюючи її на інструмент довгострокової суспільної модернізації.

— фінський досвід адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти вирізняється інтеграцією сталості як принципу всієї освітньої політики, шкільної культури та управління якістю освіти, поєднуючи національно-визначені освітні цілі, законодавче регулювання змісту базової, старшої середньої та професійної освіти, автономію місцевих програм, дослідницько-обґрунтовану педагогіку та високий рівень підготовки вчителів. Сталий розвиток у Фінляндії реалізується через навчальні програми, щоденні практики закладів освіти, екологічно орієнтоване шкільне середовище, сталі підходи до харчування, енергоефективність, партнерство з громадськими та професійними мережами, а також активну участь університетів у формуванні компетентностей для зеленого переходу.

– шведський досвід адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти характеризується поєднанням законодавчого закріплення обов'язку закладів освіти сприяти сталому розвитку з децентралізованою моделлю практичної реалізації. Особливість цієї системи полягає в тому, що держава через спеціалізовані агентства формує навчальні орієнтири, здійснює моніторинг, оцінювання якості, статистичний супровід і методичну підтримку, тоді як муніципалітети, незалежні школи та університети мають значну автономію у виборі способів упровадження сталості. У вищій освіті сталий розвиток прямо пов'язаний із якістю досліджень, міжнародною діяльністю, соціальною справедливістю, гендерною рівністю та навчанням упродовж життя, а на рівні дошкільної і шкільної освіти сталий розвиток реалізується через національні програми, загальношкільний підхід, професійний розвиток педагогів, веб-ресурси, мережі та механізми підтримки до 2030 року.

– естонський досвід адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти вирізняється послідовним включенням сталості до нормативної основи національної освіти через навчальні програми, шкільну автономію та компетентнісний підхід. Естонія визначає сталість як наскрізну тему для всіх рівнів шкільної освіти, поєднуючи її з природничими, соціальними, культурними, цифровими та громадянськими компетентностями, а школи отримують гнучкість самостійно адаптувати зміст навчання до власного середовища та потреб учнів. Важливим елементом є підготовка вчителів до інтеграції сталого розвитку в міжпредметне навчання, створення безпечного й особистісно орієнтованого освітнього простору, а також визнання формальної, неформальної та інформальної освіти як взаємопов'язаних механізмів розвитку людини.

Отже, загальноєвропейська тенденція адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти полягає у більш системному закріпленні концепції сталого розвитку в освітньому законодавстві, державних стратегіях, навчальних програмах, управлінських процедурах, підготовці педагогів,

інфраструктурній модернізації та партнерстві держави з місцевим самоврядуванням, наукою, бізнесом і громадянським суспільством. Для України цінність досвіду європейських країн полягає у формуванні власної комплексної системи, де сталий розвиток має бути закріплений як обов'язковий принцип освітньої політики, наскрізна складова стандартів освіти, критерій управління якістю, напрям підготовки педагогів, елемент післявоєнної відбудови освітньої інфраструктури та інструмент виховання відповідального громадянина, здатного діяти в інтересах екологічної безпеки, соціальної справедливості, економічної стійкості й європейської інтеграції держави.

3.2 Напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні

Суттєвий вплив на соціально-економічну ситуацію в державі в цілому та її регіонах протягом останніх років чинять такі виклики, як збройна агресія Російської Федерації проти України і тимчасова окупація частини її території, демографічна криза, епідемічна ситуація, пов'язана з поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, та проблеми у різних сферах, зокрема, освіти [114].

На наш погляд, напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні мають бути поділені на 2 складові – загальні напрямки для всієї системи, та окремі напрямки, які залежать від рівня освіти.

Тому, слід розпочати із загальних напрямків. Конфлікти та політична нестабільність також становлять серйозну загрозу для освітніх систем. Війни та збройні конфлікти призводять до руйнування шкіл та освітніх закладів, що унеможлиблює проведення навчання. Велика кількість дітей біженців та переміщених осіб залишається без доступу до освіти, оскільки приймаючі

країни часто не мають ресурсів для інтеграції цих дітей у свої освітні системи. Постійні загрози насильства та терористичних атак можуть змушувати дітей та вчителів залишатися вдома, що позбавляє їх можливості відвідувати школу. З такими викликами стикається сьогодні Україна [58, с. 294–299].

Не менш важливою проблемою є низька якість освіти. Низька заробітна плата, відсутність підготовки та високий рівень плинності кадрів негативно впливають на якість викладання. Зміст навчання часто не відповідає сучасним потребам суспільства, що обмежує розвиток практичних навичок учнів. У багатьох країнах класні кімнати переповнені, що ускладнює проведення ефективного навчання та індивідуального підходу [58, с. 294–299].

Також в Україні наявні «приховані» та «відкриті» елементи дискримінації за ознакою статі. Йдеться як про зміст навчальних предметів та його відображення в навчально-методичній літературі, взаємини в педагогічному, дитячому, учнівському, студентському колективах, стиль викладання та педагогічного спілкування, упередженість в оцінюванні навчальних та професійних результатів суб'єктів освітнього процесу, так і про наявність окремих програм/блоків для дівчат і хлопців. Недосконала статистика у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків не дає змоги провести моніторинг рівності у доступі до якісної освіти, у можливості особистісного розвитку, професійного самовизначення та кар'єрного зростання. Впровадження принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти в Україні пов'язане з необхідністю подолання стереотипів за ознакою статі під час формування політики у сфері освіти, адже однакове, на перший погляд, ставлення до осіб різної статі в умовах наявної гендерної стереотипізації насправді не надає рівних можливостей, а закріплює та відтворює нерівності. Нехтування відмінностями в умовах структурної нерівності призводить до невидимості дискримінації та неможливості розв'язання проблеми дискримінованих груп. Водночас забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків повинно сприяти забезпеченню всім учасникам/учасницям освітнього процесу в

Україні рівних можливостей доступу до освіти і науки незалежно від їх статі або інших ознак [113].

Сучасна освіта неможлива без використання цифрових технологій, але багато країн стикаються з проблемами у цій сфері. Брак доступу до інтернету та цифрових технологій обмежує можливості для онлайн-навчання, особливо у віддалених і сільських районах. Для багатьох сімей вартість комп'ютерів і смартфонів є непідйомною, що позбавляє їхніх дітей доступу до цифрових ресурсів. Вчителі потребують навчання та ресурсів для ефективного використання новітніх технологій у навчальному процесі [58, с. 294–299].

Взаємодія між системою забезпечення якості освіти та освітою сталого розвитку створює потужний синергетичний ефект, спрямований на підвищення ефективності освітнього процесу. Це відбувається на кількох рівнях: 1. Інтеграція принципів сталого розвитку в стандарти якості освіти. Сучасні системи забезпечення якості освіти враховують компетенції та цінності, пов'язані зі сталим розвитком. У процесі акредитації програм чи оцінки освітніх закладів враховується рівень інтеграції екологічних, соціальних та економічних аспектів у навчальні плани. Програми оцінки враховують, наскільки учні отримують знання та навички, які сприяють досягненню цілей сталого розвитку 2. Професійний розвиток педагогів. Забезпечення якості освіти передбачає постійне підвищення кваліфікації вчителів, зокрема в аспектах сталого розвитку. Педагоги отримують знання про методики інтеграції тем сталого розвитку в освітній процес, що підвищує якість викладання та сприяє розвитку критичного мислення учнів. Впровадження тренінгів та курсів для вчителів з фокусом на сталий розвиток, підготовка методичних матеріалів, що допомагають учителям включати теми сталого розвитку в навчальні дисципліни. 3. Оцінка результатів навчання через призму сталого розвитку. Сталий розвиток стає частиною ключових компетенцій, які оцінюються в рамках забезпечення якості освіти. Це включає моніторинг рівня екологічної свідомості, соціальної відповідальності та готовності учнів до вирішення глобальних проблем. Наприклад, оцінка

результатів навчання за такими показниками, як участь учнів у соціальних або екологічних ініціативах, вимірювання рівня екологічної грамотності серед випускників. 4. Залучення громади та партнерів. Створення партнерства між школами, громадами та місцевими органами влади, що забезпечує практичний досвід для учнів та підвищує якість навчання за рахунок залучення реальних кейсів і проблем громад. Саме система забезпечення якості освіти має сприяти створенню інноваційного освітнього середовища, тобто простору, де активно використовуються новітні технології і методики викладання, що інтегруються з принципами сталого розвитку. Це середовище сприяє формуванню компетенцій майбутнього, критичного мислення, креативності та соціальної відповідальності [7, с. 359–372].

Отже, загальні напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні мають полягати у формуванні цілісної, стійкої та людиноцентричної моделі публічного управління освітою, здатної одночасно гарантувати безперервність освітнього процесу в умовах війни й післявоєнного відновлення, рівний доступ до якісної освіти для всіх категорій здобувачів, модернізацію змісту освіти відповідно до цілей сталого розвитку, цифрової трансформації та потреб суспільства, а також належний рівень безпеки, інклюзивності, недискримінації й академічної доброчесності; така модель повинна передбачати оновлення нормативно-правових засад освітньої політики, чітке розмежування компетенції суб'єктів публічної адміністрації, запровадження ефективних механізмів міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії, інтеграцію принципів сталого розвитку до стандартів, освітніх програм, процедур ліцензування, акредитації, моніторингу та оцінювання якості освіти, посилення правових гарантій цифрової доступності, гендерної рівності, соціальної справедливості й захисту прав учасників освітнього процесу, удосконалення системи професійного розвитку та соціальної підтримки педагогічних працівників, а також створення прозорих фінансово-організаційних інструментів відновлення, інноваційного розвитку й громадського контролю у сфері освіти.

Якщо перейти до напрямків вдосконалення за рівнем освіти, то якість дошкільної освіти не відповідає сучасним потребам розвитку дитини, а зміст дошкільної освіти потребує оновлення відповідно до потреб у формуванні первинного соціального досвіду та позитивних якостей особистості у дітей [114].

В процесі розвитку, виховання та навчання дітей від 2 до 6 (8) років освіта сталого розвитку має особливе значення, оскільки саме в цьому віці закладаються основи світогляду дитини. Водночас ключову роль у реалізації принципів сталого розвитку через освітній процес відіграють вихователі закладів дошкільної освіти. Натепер екологічна, соціальна та економічна відповідальність є запорукою гармонійного співіснування людини та природи в майбутньому, відтак постає питання використання найефективніших методів, прийомів розвитку і виховання дітей в закладах дошкільної освіти. Тобто, це означає впровадження в освітній процес закладів дошкільної освіти методик, які сприяють розвитку критичного мислення, екологічної свідомості та соціальної відповідальності дітей. Педагог закладу дошкільної освіти повинен орієнтуватися на цілі освіти для сталого розвитку, інтегруючи екологічні, соціальні та економічні аспекти в освітній процес [40, с. 339–342].

Впровадження орієнтирів сталого розвитку в дошкільну освіту є необхідною умовою формування свідомих громадян, які зможуть відповідально ставитися до природи, суспільства та власного життя. Для цього потрібні дієві інструменти, які допоможуть дорослим виховати покоління, здатне приймати відповідальні рішення та дбати про майбутнє нашої планети [40, с. 339–342].

Отже, напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку дошкільної освіти в Україні мають полягати у формуванні цілісної управлінсько-правової моделі, яка поєднує оновлення нормативної бази, модернізацію змісту дошкільної освіти, посилення інституційної відповідальності та запровадження дієвого контролю за якістю освітнього процесу. Насамперед необхідним є законодавче закріплення

сталого розвитку як наскрізного принципу дошкільної освіти, що охоплює екологічне виховання, соціальну взаємодію, безпечну поведінку, ощадливе використання ресурсів і формування первинного досвіду відповідального громадянства. Водночас, важливо конкретизувати повноваження органів державної влади, місцевого самоврядування, засновників і керівників закладів дошкільної освіти щодо створення безпечного, інклюзивного та екологічно орієнтованого освітнього середовища. Окремим напрямком має стати підвищення професійної спроможності вихователів через обов'язкову підготовку з питань освіти для сталого розвитку, а також забезпечення методичного супроводу впровадження відповідних практик у щоденну діяльність дітей. Не менш значущим є включення критеріїв сталого розвитку до процедур моніторингу, ліцензування, інституційного аудиту та оцінювання якості дошкільної освіти.

Повна загальна середня освіта в Україні є обов'язковою та спрямованою, зокрема, на забезпечення формування в учнів ключових компетентностей, необхідних кожній людині для успішної життєдіяльності. Однак учні закладів загальної середньої освіти не повною мірою набувають компетентностей, необхідних для забезпечення їх успішного особистісного та професійного розвитку. Мережа закладів загальної середньої освіти залишається неефективною через наявність великої кількості малокомплектних шкіл. Педагогічна професія на сьогодні не є престижною. У великій кількості закладів освіти не забезпечено створення гідних умов праці. Певна частка педагогічних працівників, які працюють у школах, з різних причин не володіє інноваційними методиками і технологіями навчання [114].

Соціальні та економічні нерівності також впливають на доступ до освіти. Діти з бідних сімей змушені працювати, щоб допомогти родині, через що не можуть відвідувати школу. У багатьох сільських та віддалених районах бракує підручників, комп'ютерів, інтернет-з'єднання та основних умов для навчання. Деякі групи населення, зокрема етнічні та мовні меншини, можуть зазнавати дискримінації та стигматизації, що обмежує їхній доступ до якісної освіти.

Доступність освіти для людей з інвалідністю залишається важливою проблемою. Багато шкіл не мають належної інфраструктури та пристосувань для учнів з інвалідністю. У багатьох країнах бракує кваліфікованих спеціалістів, здатних працювати з дітьми з особливими освітніми потребами. Люди з інвалідністю часто стикаються з упередженнями, які можуть перешкоджати їхньому навчанню та соціальній інтеграції [58, с. 294–299].

Освітнє середовище закладів не завжди є інклюзивним, безпечним і комфортним, недостатньо мотивує та не зацікавлює учнів до навчання, не сприяє використанню сучасних технологій навчання педагогічними працівниками. У період здобуття повної загальної середньої освіти недостатньо уваги приділяється допомозі учням у майбутньому професійному визначенні, усвідомленні ними власного вибору подальшої освіти чи професійної діяльності. Сучасний розвиток суспільства зумовлює потребу в постійному оновленні змісту освіти і методик навчання, зміні підходів до організації освітньої діяльності, в забезпеченні якості освіти, а також системи оцінювання результатів навчання учнів, модернізації освітнього середовища з використанням новітніх технологій [114].

У 2018 році розпочато реформу загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [114]. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі (далі – Національна стратегія) розроблена на основі аналізу сучасного стану освітнього середовища та забезпечення охорони життя і здоров'я учасників освітнього процесу. Розроблення Національної стратегії обумовлене необхідністю побудови безпечного та здорового освітнього середовища у новій українській школі для забезпечення прав дітей на освіту, охорону здоров'я, створення умов для надання учням якісних освітніх та медичних послуг. Формування безпечного та здорового освітнього середовища сприятиме кращій реалізації інтелектуального, фізичного, соціального та емоційного розвитку учнів, їх потенціалу, а також матиме позитивний вплив на стан громадського здоров'я, економіки та демографії в

цілому в Україні. Національна стратегія ґрунтується на тому, що учні повинні оволодіти знаннями, уміннями, навичками, способами мислення стосовно: створення і підтримки здорових та безпечних умов життя і діяльності людини як у повсякденному житті (у побуті, під час навчання та праці тощо), так і в умовах надзвичайних ситуацій; основ захисту здоров'я та життя людини від небезпек, оцінки існуючих ризиків середовища та управління ними на індивідуальному рівні; формування індивідуальних характеристик поведінки та звичок, що забезпечують необхідний рівень життєдіяльності (відповідно до потреб, інтересів тощо), достатній рівень фізичної активності та здорове довголіття; усвідомлення важливості здорового способу життя та гармонійного розвитку, високої працездатності, духовної рівноваги, збереження та поліпшення власного здоров'я (підвищення імунітету, уникнення різних захворювань, підтримання нормальної ваги тіла тощо); моделей безпечної та ненасильницької міжособистісної взаємодії з однолітками та дорослими у різних сферах суспільного життя; знань і навичок здорового, раціонального та безпечного харчування, здійснення усвідомленого вибору на користь здорового харчування; усвідомлення цінності життя та здоров'я, власної відповідальності та спроможності зберегти та зміцнити здоров'я, підвищити якість свого життя [63].

Забезпечення якості загальної середньої освіти на засадах сталого розвитку означає включення у навчальні програми елементів сталого розвитку, екологічної освіти, громадянської компетентності та підготовку учнів до викликів сучасного світу. Процес забезпечення якості загальної середньої освіти на засадах сталого розвитку передбачає комплексні кроки, що пов'язані з інтеграцією принципів сталого розвитку у національні освітні стандарти, розробкою чітких критеріїв і індикаторів якості освіти, які враховують екологічні, соціальні та економічні аспекти, створенням нормативних документів, що підтримують реалізацію освіти для сталого розвитку. Особливу увагу необхідно звернути на професійний розвиток педагогів, які мають бути здатні до інтеграції принципів сталого розвитку в

навчання. Має реалізовуватися розвиток інфраструктури шкіл, що передбачає забезпечення шкіл енергоефективними технологіями, створення комфортного середовища для навчання (включно з екологічними класами та зоною для практичних занять), використання інструментів цифровізації для навчання. Також необхідно зазначити про запровадження і налагодження системи моніторингу якості освіти, яка включає оцінку сталого розвитку, проведення регулярних досліджень щодо впливу освіти сталого розвитку на результати навчання учнів, аналіз зворотного зв'язку від учасників освітнього процесу [7, с. 359-372].

Актуальності набуває налагодження співпраці між школами, місцевою владою, громадськими організаціями та підприємствами, проведення спільних екологічних проєктів, акцій та волонтерських ініціатив, формування культури відповідальності серед учнів через залучення до вирішення локальних проблем. За такого підходу відбудеться популяризація сталого розвитку, що сприятиме інформаційно-просвітницькій кампанії серед учнів, вчителів і батьків, використання сучасних медіа для висвітлення досягнень у сфері сталого розвитку, підтримка ініціатив учнів щодо сталого розвитку (шкільні стартапи, конкурси тощо). Ці кроки допоможуть не лише підвищити якість освіти, а й виховати нове покоління, готове до вирішення глобальних викликів [7, с. 359-372].

На наш погляд, напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку повної загальної середньої освіти в Україні мають формуватися як цілісна система правових, організаційних, фінансових та контрольних заходів, спрямованих на перетворення школи на безпечний, інклюзивний, цифрово-спроможний та соціально-відповідальний освітній простір. Насамперед необхідним є нормативне закріплення стандартів сталого розвитку закладів загальної середньої освіти, які повинні охоплювати якість освітніх результатів, доступність освіти, недискримінацію, здоров'язбереження, екологічну культуру, енергоефективність, психологічну безпеку та цифрову інфраструктуру. Другим напрямом є удосконалення

публічного управління освітою через чіткий розподіл повноважень між державою, органами місцевого самоврядування, засновниками та керівниками закладів освіти, а також запровадження реальної відповідальності за невиконання гарантій рівного доступу до якісної освіти. Третім напрямом має стати справедлива оптимізація шкільної мережі, з пріоритетністю на інтереси дитини, транспортну доступність, потреби сільських громад та недопущення освітньої ізоляції. Четвертим напрямом є посилення адміністративно-правових гарантій інклюзивної освіти, зокрема забезпечення належного фінансування, спеціального супроводу та контролю за дотриманням прав учнів з особливими освітніми потребами. П'ятим напрямом є підвищення статусу педагогічного працівника шляхом правового забезпечення гідних умов праці, професійного розвитку, академічної свободи, володіння інноваційними методиками та цифровими інструментами.

Незважаючи на певні позитивні зрушення, професійна (професійно-технічна) освіта в Україні залишається недостатньо ефективною також з огляду на недосконалу систему управління, недостатній обсяг фінансування, застарілу матеріально-технічну базу закладів професійної (професійно-технічної) освіти, недостатньо ефективну співпрацю закладів освіти з роботодавцями та бізнес-партнерами, що в цілому призвело до зниження соціально-економічної мотивації осіб до здобуття професійно-технічної освіти і в результаті - до зростання дефіциту робітничих кадрів на внутрішньому ринку праці [114].

Однією з основних умов реалізації сталого розвитку професійної освіти є формування ефективної системи державно-приватного партнерства (далі – ДПП). Співпраця державного та приватного секторів у професійній освіті охоплює широкий спектр ініціатив, що містять інвестиції в освітню інфраструктуру, розроблення освітніх програм, які відповідають потребам ринку, створення нових форматів навчання, зорієнтованих на оволодіння сучасними практичними навичками та компетентностями. Таке партнерство позитивно впливає на підвищення якості надання освітніх послуг та

розширення можливостей для здобувачів освіти, зокрема через залучення інвестицій в освітні технології. Окрім того, ДПП сприяє адаптації закладів професійної освіти до змінних умов економіки, забезпечуючи динамічний розвиток нових професійних кваліфікацій. Це особливо важливо в контексті швидких технологічних змін та необхідності постійного оновлення освітнього контенту. Розвиток закладів професійної освіти на основі ДПП дає змогу забезпечити високий рівень підготовки фахівців, здатних впевнено конкурувати на ринку праці, сприяючи тим самим сталому розвитку професійної освіти [92, с. 17].

На наш погляд, напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в Україні слід систематизувати щодо оптимізації управлінської моделі та запровадження стійких механізмів ресурсного забезпечення, зокрема, шляхом: чіткого розмежування повноважень між державою, територіальними громадами, закладами освіти й роботодавцями; правового закріплення ефективних форм державно-приватного партнерства; оновлення процедур ліцензування, моніторингу якості та прогнозування потреб ринку праці; створення умов для автономії та інноваційності закладів професійної освіти; цифровізації управлінських процесів та публічної звітності; а також гарантування рівного доступу до професійної освіти для різних категорій населення.

Глобальний освітній простір, який швидко трансформується, вимагає від системи вищої освіти адаптації до нових тенденцій, таких як диджиталізація, інтеграція інноваційних методик викладання та пріоритетність міждисциплінарних досліджень. Для України це передбачає не лише подолання внутрішніх викликів, а й стратегічне позиціонування закладів вищої освіти (далі – ЗВО) з метою їхньої активної інтеграції у світовий академічний та науково-дослідницький простір, що сприятиме формуванню конкурентоспроможної освітньої й наукової екосистеми. Водночас соціально-політична ситуація, зумовлена воєнними діями та економічною

нестабільністю, створює додаткові виклики для системи освіти, підкреслюючи важливість її стійкості, адаптивності та здатності до ефективного реагування на кризові обставини [71].

Заклади вищої освіти (далі – ЗВО) є важливими суб'єктами у процесі реалізації стратегії сталого розвитку, досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) та загального просування ідеї сталості як на національному, так і на міжнародному рівнях. Університети відіграють багатофункціональну роль, оскільки, з одного боку, забезпечують підготовку майбутніх фахівців, а з іншого – здійснюють наукові дослідження, спрямовані на створення нових теоретичних підходів та вдосконалення практичних методів реалізації професійних завдань. Крім того, заклади вищої освіти мають значення для працівників та представників громадськості, оскільки виступають символами інноваційного, відкритого до змін і соціально відповідального мислення. В умовах глобальних викликів, зокрема змін клімату, політичної нестабільності, військових конфліктів, масової міграції та зникнення біологічних видів, об'єктивна оцінка якості освітньої, наукової та соціальної діяльності університетів набуває особливої актуальності [6; 5].

Заклади вищої освіти (ЗВО) є важливими суб'єктами у процесі реалізації стратегії сталого розвитку, досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) та загального просування ідеї сталості як на національному, так і на міжнародному рівнях (Акімова & Довгопол, 2024). Університети відіграють багатофункціональну роль, оскільки, з одного боку, забезпечують підготовку майбутніх фахівців, а з іншого – здійснюють наукові дослідження, спрямовані на створення нових теоретичних підходів та вдосконалення практичних методів реалізації професійних завдань. Крім того, заклади вищої освіти мають значення для працівників та представників громадськості, оскільки виступають символами інноваційного, відкритого до змін і соціально відповідального мислення [6; 5].

Згідно Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, проблемами, які існують у системі вищої освіти та разом із суттєвими зовнішніми і внутрішніми викликами створюють ризики та негативно впливають на можливості подальшого розвитку, є: – недостатній рівень фінансування системи вищої освіти, неефективне управління та використання ресурсів, недостатній прояв соціальної відповідальності, незабезпечення рівноправності та автономності закладів вищої освіти повною мірою; – брак відкритості закладів вищої освіти, спроможності продукувати корисну інтелектуальну продукцію, принципової протидії проявам корупції та академічної недоброчесності, безумовної підтримки чесного вступу та об'єктивного оцінювання результатів навчання; – низький рівень доступності вищої освіти через недотримання європейських стандартів якості, стану інфраструктури та освітнього простору, базування освітнього процесу на наукових дослідженнях, забезпечення умов для вразливих категорій здобувачів; – євроінтеграційні прагнення, які не завжди підкріплюються готовністю до гармонізації структур, наукової кооперації та запозичення кращої практики, створення умов для іноземців та підготовки українських студентів до відкритого світу; – поширена імітація студентоцентризму, неконкурентні заробітна плата та умови праці працівників, брак управлінської підготовки у керівного складу закладів вищої освіти, неусвідомлення місії лідерства у формуванні людського капіталу та згуртуванні суспільства, в освіті дорослих, що призводить до зниження привабливості закладів вищої освіти; – втрата людського капіталу; загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу; руйнування інфраструктури закладів вищої освіти та вимушене переміщення представників освітянської спільноти і закладів вищої освіти як в межах країни, так і за кордон; виклики щодо забезпечення безпечного безперервного освітнього процесу; особливі потреби щодо здобуття вищої освіти і підвищення кваліфікації учасників системи повернення з військової служби до цивільного життя насамперед осіб з інвалідністю внаслідок війни;

проблема реінтеграції українців для відновлення людського капіталу в Україні у повоєнній перспективі [115].

Система державного фінансування стимулює заклади вищої освіти працювати насамперед у напрямі нарощування кількості студентів, а не підвищення якості освіти. Заклади вищої освіти позбавлені належної фінансової автономії, тому не можуть оперативно реагувати на виклики, які перед ними постають. Характерними також є недостатній рівень фінансування вищої освіти, зношеність і застарілість матеріально-технічної бази закладів вищої освіти. Тривалий час якість вищої освіти не підтримувалася системами внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості, оскільки ці системи були орієнтовані на формальні показники, а не на забезпечення процесів і потреб заінтересованих сторін. В освітніх програмах закладів вищої освіти все ще недостатньо враховуються потреби роботодавців. У поточних умовах випускники закладів вищої освіти не мають можливостей повною мірою реалізувати себе на українському ринку праці. Навчання протягом усього життя, формальна освіта, неформальна, інформальна (самоосвіта) освіта відіграють все більшу роль у набутті умінь і навичок, необхідних для забезпечення соціальної та економічної активності. Рівень стимулів для провадження молодими людьми в Україні наукової діяльності, зокрема для розвитку кар'єри вченого, залишається низьким. Зв'язок між закладами вищої освіти та науково-дослідними установами є недостатнім або відсутнім [114].

Причинами цього є, зокрема, незадовільний стан матеріально-технічної бази, в тому числі дослідницької інфраструктури; недостатні можливості залучення українських науковців до міжнародних наукових програм і проектів, доступу до участі в дослідженнях міжнародних об'єднань дослідницької інфраструктури; низький рівень впровадження прикладних досліджень; консервативні системи управління та оплати праці у державному секторі досліджень та розробок, що не стимулює наукових працівників до продуктивної роботи та професійного розвитку [114].

ЗВО України здійснюють суттєвий внесок у просування принципів сталого розвитку шляхом наукових досліджень, стратегічного планування, міждисциплінарної співпраці та популяризації сталих практик. Їхня участь у збереженні природних ресурсів, розвитку екологічної освіти, управлінні університетськими просторами відповідно до екологічних стандартів свідчить про комплексний підхід до реалізації ЦСР. ЗВО України інтегрують питання екологічної та соціальної відповідальності у стратегії розвитку, освітні програми, наукову діяльність, підкреслюючи свою відданість принципам сталості. Зокрема, провідні університети України впроваджують політики енергоефективності, здійснюють заходи зі збереження водних ресурсів, поводження з відходами, екологічного моніторингу та впровадження «зелених» технологій у навчальний процес. Вони також розробляють міждисциплінарні освітні курси та дослідницькі програми, що охоплюють проблематику зміни клімату, екологічної безпеки, соціальної справедливості, інклюзії та рівності, сприяючи формуванню компетентностей сталого розвитку серед студентів. Водночас існує потреба у подальшому удосконаленні системної інтеграції сталого розвитку у всі сфери діяльності ЗВО. Зокрема, певні труднощі викликає включення тематики сталого розвитку до навчальних програм у повному обсязі, нестача фахівців з відповідними компетентностями, а також необхідність інституційних змін, спрямованих на закріплення цінностей сталого розвитку на рівні стратегічних документів закладів [5, с. 61–74].

Удосконалення системи вищої освіти є критично важливим завданням для забезпечення сталого розвитку. В умовах швидко змінюваного світу, де технології, економіка та соціальні потреби постійно еволюціонують, система вищої освіти повинна адаптуватися до нових викликів. Актуалізація навчальних програм, впровадження інноваційних методів навчання, розширення міжнародної співпраці та підвищення якості викладання - це основні напрямки, які можуть суттєво вплинути на формування конкурентоспроможних фахівців [48].

Одним із ключових аспектів є інтеграція науки і навчання, що сприяє розвитку дослідницьких навичок у студентів і забезпечує університетам додаткові ресурси. Це не лише підвищує якість освіти, але й зміцнює зв'язок між теорією та практикою, дозволяючи студентам отримувати цінний досвід, що важливий для їхньої майбутньої кар'єри. Соціальна відповідальність університетів також відіграє важливу роль. Вони повинні бути активними учасниками суспільного життя, вирішуючи соціальні та екологічні проблеми, що зміцнює їх імідж і робить освіту більш релевантною та корисною для суспільства [48].

Якщо звернути увагу на розвиток систем забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті стійкого розвитку, слід виділити монографія О. Воробйової, В. Лугового, О. Паламарчук, О. Слюсаренко, Ж. Таланової, В. Ткаченко, які пропонують Дорожню карту забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти та визнання кваліфікацій у контексті стійкого розвитку, зокрема, положення дорожньої карти базуються на узагальнених висновках до розділів. 1. Ефективний розвиток та оптимізація мережі ЗВО має відбуватися на основі кількісного (шкалованого) знання конкурентоспроможності ЗВО задля підвищення їх ролі у забезпеченні стійкого розвитку, обороноздатності та безпеки, повоєнного відновлення України, її євроінтеграції як сильної держави. 2. Оптимізація мережі ЗВО має ґрунтуватися на прозорих і зрозумілих критеріях та прогнозованих альтернативних підходах з урахуванням виявлених мережевих та інших недосконалостей щодо ефективності і конкурентоспроможності на основі аналітичного огляду вітчизняної мережі 209 державних ЗВО України, які складають основу національної вищої освіти. 3. Розвиток і вдосконалення «формули фінансування» ЗВО необхідно забезпечити через запровадження рейтингових методів кількісного оцінювання університетської конкурентоспроможності: метод оберненої пропорційності; метод прямої пропорційності; синтетичний метод крутизни. 4. Результативне розв'язання проблеми кваліфікаційного розриву потребує оптимізації і взаємоузгодження структури й

конкурентоспроможності вищої освіти та економіки з урахуванням того, що кваліфікаційний розрив між вищою освітою і ринком праці має комплексний, багатовимірний і двоаспектний (як розвиваючий – розрив уверх, так і гальмуючий – розрив униз) характер. 5. Забезпечення стійкого розвитку ЗВО, включаючи екологічну відповідальність, соціальну інклюзію та економічну ефективність, вимагає відповідної модернізації освітніх програм, розвитку відповідних компетентностей і кваліфікацій, що визнаються, та створення сприятливих умов для досліджень у цих сферах 6. Ефективна інституційна модернізація має передбачати впровадження сучасних систем менеджменту якості, вдосконалення внутрішньої структури та процесів у ЗВО, забезпечення прозорості та підзвітності їх діяльності, а також створення умов для осіб з особливими потребами та з різних соціально-економічних груп, розвиток стипендіальних і грантових програм [95, с. 90].

Окрім того, підвищення конкурентоспроможності українських ЗВО на світовому ринку освітніх послуг передбачає реалізацію кількох взаємопов'язаних стратегій. Посилення міжнародної співпраці є першочерговим напрямом, що стосується розширення партнерств для спільних освітніх програм, дослідницьких ініціатив та академічних обмінів. Маркетинг сильних сторін українських ЗВО, таких як їхня доступність, багата культурна спадщина та новаторські наукові розробки, може залучити більше іноземних здобувачів вищої освіти та науковців. Зусилля з інституційного брендингу мають поєднуватися з удосконаленням управління, академічної прозорості та систем забезпечення якості для зміцнення глобальної довіри [71].

Критично важливим аспектом конкурентоспроможності є розвиток людського капіталу. Інвестиції у розвиток викладацького складу через підвищення кваліфікації, міжнародний досвід та гідну винагороду є надзвичайно важливими. Заохочення повернення українських науковців, які працюють за кордоном, та просування стратегій залучення інтелектуального потенціалу можуть сприяти розширенню можливостей ЗВО, збагаченню

наукового середовища та впровадженню передового досвіду. Розвиток культури інновацій та підприємництва серед здобувачів і викладачів може позиціювати українські ВНЗ як осередки креативності та практичних рішень [71].

Ще одним важливим напрямком для модернізації вищої освіти є активна інтеграція цифрових технологій у навчальний процес. Багато європейських країн вже запровадили системи онлайн-освіти, що надає можливість студентам отримувати знання в будь-якому місці та у зручний час. В Україні цей процес тільки починає розвиватися, хоча існує ще багато перешкод, як-от нерівномірний доступ до інтернету на території всіх областей країни. Водночас цифровізація є основним фактором у створенні безперервної освіти та розвитку компетенцій у студентів, оскільки вона відкриває нові горизонти для інтерактивного та персоналізованого навчання. Важливо, що вона дозволяє не лише підвищити якість освіти, а й значно зменшити фінансові витрати на навчання для студентів [12].

Академічна мобільність є ще одним важливим аспектом для вдосконалення вищої освіти в Україні. Програми обміну студентами та викладачами сприяють розвитку не лише академічних, але й культурних компетенцій, що своєю чергою сприяє інтеграції українських університетів у міжнародний освітній простір. Українські студенти мають можливість пройти навчання в європейських та інших закордонних університетах, а також поділитися своїм досвідом з міжнародною спільнотою. Однак для успішної реалізації академічної мобільності необхідно враховувати не тільки фінансові аспекти, але й забезпечити створення належних умов для міжнародного співробітництва в межах університетів, починаючи від наукових досліджень і закінчуючи участю у спільних проєктах з іноземними партнерами [12].

Отже, напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку вищої освіти в Україні мають формуватися як цілісна модель публічного управління, у якій поєднуються стратегічне планування, реальна автономія закладів вищої освіти, якісне фінансування, академічна

добročесність, цифрова трансформація, безпекова стійкість та соціальна відповідальність університетів. Передусім необхідним є оновлення законодавчих та підзаконних механізмів регулювання вищої освіти шляхом закріплення сталого розвитку як обов'язкового критерію ліцензування, акредитації, оцінювання ефективності закладів вищої освіти, розподілу бюджетного фінансування та формування освітніх стандартів. Водночас держава має перейти від надмірного адміністративного контролю до моделі стратегічного нагляду, за якої заклади вищої освіти отримують ширшу академічну, організаційну, кадрову й фінансову автономію, але несуть підвищену відповідальність за якість освіти, прозорість управління, результати наукової діяльності, працевлаштування випускників, добročесність освітнього процесу та внесок у суспільний розвиток. Окремого значення набуває модернізація фінансування вищої освіти, що має залежати від кількості здобувачів та показників якості, інноваційності, міжнародної співпраці, інклюзивності, дослідницької спроможності та участі університетів у досягненні Цілей сталого розвитку. Необхідним є також правове стимулювання інтеграції освіти, науки, бізнесу й публічного сектору через розвиток дуальної освіти, дослідницьких центрів, університетських інноваційних екосистем, партнерських програм із роботодавцями та механізмів повернення й залучення українського наукового потенціалу. В умовах війни та повоєнного відновлення адміністративно-правове забезпечення має включати спеціальні гарантії безперервності освітнього процесу, захисту учасників освіти, підтримки переміщених закладів вищої, відновлення інфраструктури, реінтеграції ветеранів, осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб. Важливим напрямом є нормативне врегулювання цифровізації вищої освіти, зокрема дистанційного й змішаного навчання, кібербезпеки, захисту персональних даних, цифрової доступності та етичного використання штучного інтелекту.

Висновки до розділу 3

1. Моніторинг, звітування та рейтингування освітніх закладів забезпечують практичну реалізацію принципів сталого розвитку в освіті: моніторинг забезпечує фактичну основу для управлінських рішень; звітування перетворює інформацію на форму публічної відповідальності; рейтингування створює мотивацію для порівняння, конкуренції та вдосконалення, що сукупно дозволяє трансформувати модель управління освітою в напрямку відкритості, відповідальності та орієнтованості на сталий розвиток.

2. Французький досвід адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти вирізняється тим, що екологічна трансформація школи закріплюється як освітня ідея та юридичний обов'язок держави. Франція поєднує нормативне включення освіти для сталого розвитку до змісту навчання з початкової школи, оновлення професійної підготовки відповідно до потреб зеленої економіки, системне навчання педагогічних кадрів, екологічну модернізацію шкільної інфраструктури та залучення учнів до управлінських і проєктних процесів через інститут еко-делегатів.

3. Специфіка німецького досвіду адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти полягає у поєднанні федерального стратегічного планування з децентралізованою відповідальністю земель та широкою участю суспільних інституцій. Німеччина формує багаторівневу систему впровадження освіти для сталого розвитку через Національний план дій, міжвідомчу координацію, участь федеральних земель, оновлення навчальних програм, підготовку педагогів, підтримку професійної освіти та розвиток неформального навчання. Особливістю цієї моделі є партнерський характер управління – держава, освітні установи, наука, бізнес, громадські організації та молодіжні об'єднання спільно забезпечують інтеграцію принципів сталого розвитку у формальну, неформальну й інформальну освіту, перетворюючи її на інструмент довгострокової суспільної модернізації.

4. Фінський досвід адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти вирізняється інтеграцією сталості як принципу всієї освітньої політики, шкільної культури та управління якістю освіти, поєднуючи національно-визначені освітні цілі, законодавче регулювання змісту базової, старшої середньої та професійної освіти, автономію місцевих програм, дослідницько-обґрунтовану педагогіку та високий рівень підготовки вчителів. Сталий розвиток у Фінляндії реалізується через навчальні програми, щоденні практики закладів освіти, екологічно орієнтоване шкільне середовище, сталі підходи до харчування, енергоефективність, партнерство з громадськими та професійними мережами, а також активну участь університетів у формуванні компетентностей для зеленого переходу.

5. Шведський досвід адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти характеризується поєднанням законодавчого закріплення обов'язку закладів освіти сприяти сталому розвитку з децентралізованою моделлю практичної реалізації. Особливість цієї системи полягає в тому, що держава через спеціалізовані агентства формує навчальні орієнтири, здійснює моніторинг, оцінювання якості, статистичний супровід і методичну підтримку, тоді як муніципалітети, незалежні школи та університети мають значну автономію у виборі способів упровадження сталості. У вищій освіті сталий розвиток прямо пов'язаний із якістю досліджень, міжнародною діяльністю, соціальною справедливістю, гендерною рівністю та навчанням упродовж життя, а на рівні дошкільної і шкільної освіти сталий розвиток реалізується через національні програми, загальношкільний підхід, професійний розвиток педагогів, веб-ресурси, мережі та механізми підтримки до 2030 року.

6. Естонський досвід адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти вирізняється послідовним включенням сталості до нормативної основи національної освіти через навчальні програми, шкільну автономію та компетентнісний підхід. Естонія визначає сталість як наскрізну тему для всіх рівнів шкільної освіти, поєднуючи її з природничими,

соціальними, культурними, цифровими та громадянськими компетентностями, а школи отримують гнучкість самостійно адаптувати зміст навчання до власного середовища та потреб учнів. Важливим елементом є підготовка вчителів до інтеграції сталого розвитку в міжпредметне навчання, створення безпечного й особистісно орієнтованого освітнього простору, а також визнання формальної, неформальної та інформальної освіти як взаємопов'язаних механізмів розвитку людини.

7. Для України цінність досвіду європейських країн полягає у формуванні власної комплексної системи, де сталий розвиток має бути закріплений як обов'язковий принцип освітньої політики, наскрізна складова стандартів освіти, критерій управління якістю, напрям підготовки педагогів, елемент післявоєнної відбудови освітньої інфраструктури та інструмент виховання відповідального громадянина, здатного діяти в інтересах екологічної безпеки, соціальної справедливості, економічної стійкості й європейської інтеграції держави.

8. Напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку дошкільної освіти в Україні мають полягати у формуванні цілісної управлінсько-правової моделі, яка поєднує оновлення нормативної бази, модернізацію змісту дошкільної освіти, посилення інституційної відповідальності та запровадження дієвого контролю за якістю освітнього процесу. Насамперед необхідним є законодавче закріплення сталого розвитку як наскрізного принципу дошкільної освіти, що охоплює екологічне виховання, соціальну взаємодію, безпечну поведінку, ощадливе використання ресурсів і формування первинного досвіду відповідального громадянства. Водночас, важливо конкретизувати повноваження органів державної влади, місцевого самоврядування, засновників і керівників закладів дошкільної освіти щодо створення безпечного, інклюзивного та екологічно орієнтованого освітнього середовища. Окремим напрямком має стати підвищення професійної спроможності вихователів через обов'язкову підготовку з питань освіти для сталого розвитку, а також забезпечення методичного супроводу

впровадження відповідних практик у щоденну діяльність дітей. Не менш значущим є включення критеріїв сталого розвитку до процедур моніторингу, ліцензування, інституційного аудиту та оцінювання якості дошкільної освіти.

9. Напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку повної загальної середньої освіти в Україні мають формуватися як цілісна система правових, організаційних, фінансових та контрольних заходів, спрямованих на перетворення школи на безпечний, інклюзивний, цифрово-спроможний та соціально-відповідальний освітній простір. Насамперед необхідним є нормативне закріплення стандартів сталого розвитку закладів загальної середньої освіти, які повинні охоплювати якість освітніх результатів, доступність освіти, недискримінацію, здоров'язбереження, екологічну культуру, енергоефективність, психологічну безпеку та цифрову інфраструктуру. Другим напрямом є удосконалення публічного управління освітою через чіткий розподіл повноважень між державою, органами місцевого самоврядування, засновниками та керівниками закладів освіти, а також запровадження реальної відповідальності за невиконання гарантій рівного доступу до якісної освіти. Третім напрямом має стати справедлива оптимізація шкільної мережі, з пріоритетністю на інтереси дитини, транспортну доступність, потреби сільських громад та недопущення освітньої ізоляції. Четвертим напрямом є посилення адміністративно-правових гарантій інклюзивної освіти, зокрема забезпечення належного фінансування, спеціального супроводу та контролю за дотриманням прав учнів з особливими освітніми потребами. П'ятим напрямом є підвищення статусу педагогічного працівника шляхом правового забезпечення гідних умов праці, професійного розвитку, академічної свободи, володіння інноваційними методиками та цифровими інструментами.

10. Напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в Україні слід систематизувати щодо оптимізації управлінської моделі та запровадження стійких механізмів ресурсного забезпечення, зокрема, шляхом: чіткого

розмежування повноважень між державою, територіальними громадами, закладами освіти й роботодавцями; правового закріплення ефективних форм державно-приватного партнерства; оновлення процедур ліцензування, моніторингу якості та прогнозування потреб ринку праці; створення умов для автономії та інноваційності закладів професійної освіти; цифровізації управлінських процесів та публічної звітності; а також гарантування рівного доступу до професійної освіти для різних категорій населення.

11. Напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку вищої освіти в Україні мають формуватися як цілісна модель публічного управління, у якій поєднуються стратегічне планування, реальна автономія закладів вищої освіти, якісне фінансування, академічна доброчесність, цифрова трансформація, безпекова стійкість та соціальна відповідальність університетів. Передусім необхідним є оновлення законодавчих та підзаконних механізмів регулювання вищої освіти шляхом закріплення сталого розвитку як обов'язкового критерію ліцензування, акредитації, оцінювання ефективності закладів вищої освіти, розподілу бюджетного фінансування та формування освітніх стандартів. Водночас держава має перейти від надмірного адміністративного контролю до моделі стратегічного нагляду, за якої заклади вищої освіти отримують ширшу академічну, організаційну, кадрову й фінансову автономію, але несуть підвищену відповідальність за якість освіти, прозорість управління, результати наукової діяльності, працевлаштування випускників, доброчесність освітнього процесу та внесок у суспільний розвиток. Окремого значення набуває модернізація фінансування вищої освіти, що має залежати від кількості здобувачів та показників якості, інноваційності, міжнародної співпраці, інклюзивності, дослідницької спроможності та участі університетів у досягненні Цілей сталого розвитку. Необхідним є також правове стимулювання інтеграції освіти, науки, бізнесу й публічного сектору через розвиток дуальної освіти, дослідницьких центрів, університетських інноваційних екосистем, партнерських програм із роботодавцями та

механізмів повернення й залучення українського наукового потенціалу. В умовах війни та повоєнного відновлення адміністративно-правове забезпечення має включати спеціальні гарантії безперервності освітнього процесу, захисту учасників освіти, підтримки переміщених закладів вищої, відновлення інфраструктури, реінтеграції ветеранів, осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб. Важливим напрямом є нормативне врегулювання цифровізації вищої освіти, зокрема дистанційного й змішаного навчання, кібербезпеки, захисту персональних даних, цифрової доступності та етичного використання штучного інтелекту.

ВИСНОВКИ

У дисертації визначено теоретико-правові основи сталого розвитку та зміст адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні для формування перспективних напрямків вдосконалення освітньої політики України, зокрема:

1. Визначено, що сталий розвиток спрямовано на оновлення освітньої системи, за якого держава через органи публічної адміністрації забезпечує доступну, якісну, безпечну, інклюзивну та безперервну освіту, зорієнтовану на формування особистості, здатної діяти на засадах прав людини, соціальної відповідальності, екологічної свідомості та демократичної участі в інтересах нинішніх і майбутніх поколінь. У адміністративно-правовому розумінні зміст сталого розвитку як концепції трансформації освіти полягає перетворенні освіти на об'єкт системного публічного управління, де держава зобов'язана нормативно визначити стандарти, процедури, гарантії, компетенцію органів влади, форми контролю, способи участі громадськості та механізми відповідальності за досягнення цілей освітньої політики.

2. Сформовано, що розвиток освіти в Україні як об'єкт адміністративно-правового забезпечення характеризується сукупністю специфічних рис, зумовлених суспільною цінністю, зокрема: 1) розвиток освіти в Україні є суспільно значущим і конституційно обумовленим об'єктом адміністративно-правового забезпечення; 2) розвиток освіти є динамічним об'єктом адміністративно-правового впливу, що змінюється під впливом соціальних, економічних, технологічних, культурних та міжнародних чинників; 3) розвиток освіти в Україні охоплює освітній процес, управлінський вплив, а також організаційні, кадрові, фінансові, інформаційні та інноваційні відносини; 4) розвиток освіти в Україні є об'єктом, у якому поєднуються приватні та публічні інтереси; 5) особливістю розвитку освіти як об'єкта адміністративно-правового забезпечення є багаторівнева інституційна організація; 6) суттєвою особливістю є тісний зв'язок розвитку освіти з якістю

публічного адміністрування; 7) розвиток освіти має інноваційний характер; 8) інерційний характер оцінювання результатів є специфікою публічного адміністрування освітньої сфери, що виражається у послідовності державної політики, стратегічному плануванні, етапності реформ тощо.

3. З'ясовано, що сучасний стан нормативно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні створює необхідні передумови для модернізації, які мають бути спрямовано на оновлення окремих законів, формування комплексної правової моделі, у межах якої доступність, якість, безперервність, інклюзивність, цифровізація, фінансова спроможність, автономія, громадський контроль та відповідність потребам повоєнного відновлення функціонуватимуть як взаємопов'язані складові єдиної стратегії сталого розвитку освіти, суспільства й держави.

4. Суб'єктів адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні визначено за рівнем впливу: 1) загально-стратегічний рівень включає: Верховну Раду України (зокрема, Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій); Президента України; Кабінет Міністрів України; 2) галузево-координаційний рівень охоплює центральні органи виконавчої влади, насамперед Міністерство освіти і науки України, а також інші міністерства та державні органи, до сфери управління яких належать заклади освіти, та реалізують відповідну компетенцію щодо забезпечення сталого розвитку освіти; 3) контрольно-регулятивний рівень включає: Державну службу якості освіти України; Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти; незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти; Національне агентство кваліфікацій; Освітнього омбудсмена; 4) регіонально-реалізаційний рівень включає місцеві органи виконавчої влади у сфері освіти та органи місцевого самоврядування, які забезпечують практичне впровадження державної політики сталого розвитку на відповідній території; 5) інституційно-управлінський рівень охоплює органи управління закладів освіти та інші внутрішні адміністративні структури, що безпосередньо організовують освітній процес із урахуванням

принципів сталості; 6) громадсько-партнерський рівень складають органи громадського самоврядування у сфері освіти, об'єднання (студентські спільноти тощо), інші інститути громадянського суспільства, міжнародні інституції та учасники освітнього процесу, що впливають на освітній процес.

5. Сформовано, що адміністративний інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти – це передбачена нормами адміністративного права сукупність адміністративно-правових форм, методів, засобів впливу та адміністративних процедур, що реалізуються в межах публічної компетенції уповноважених суб'єктів для якісно-правового, стратегічно-орієнтованого та безперервного розвитку освітньої сфери на основі публічного інтересу, гарантування права на освіту, охорони освітніх прав, та досягнення суспільно значущих результатів у сфері освіти.

6. До форм міжнародного співробітництва у сфері освіти в Україні віднесено: – укладення міжнародних договорів про співробітництво; – встановлення прямих зв'язків з партнерами (міжнародне партнерство); – участь у міжнародних освітніх мережах, консорціумах, альянсах; – міжнародна академічна мобільність; – спільні освітні та наукові програми; – реалізація програм подвійного або спільного диплома, міжнародне визнання документів про освіту, кваліфікацій, учених звань та наукових ступенів; – участь у міжнародних освітніх, наукових та грантових програмах; – проведення спільних наукових досліджень, виконання науково-технічних розробок для партнерів; – міжнародні дослідження якості освіти; – організація міжнародних заходів; – спільна видавнича діяльність; – створення спільних електронних освітніх ресурсів; – гармонізація системи забезпечення якості освіти з міжнародними стандартами; – залучення коштів міжнародних фондів, установ та організацій; – отримання міжнародної технічної допомоги; – зовнішньоекономічна діяльність закладів освіти; – створення спільних підприємств, установ, центрів або лабораторій; – міжнародна експертна, методична та консультативна співпраця; – інноваційно-технологічне співробітництво; – інші форми міжнародного освітнього співробітництва.

7. Визначено, що європейське регулювання сталого розвитку освіти реалізується через низку адміністративно-правових механізмів: 1) стратегічне планування держав, які ухвалюють освітні, кліматичні, молодіжні та інноваційні стратегії, де освіта визначається інструментом зеленого переходу; 2) нормування змісту освіти, при якому сталий розвиток інтегрується в державні стандарти, навчальні плани, програми підготовки педагогів, професійну освіту та навчання впродовж життя; 3) акредитація та забезпечення якості: заклади освіти стимулюються або зобов'язуються демонструвати, як вони реалізують принципи сталого розвитку у навчанні, дослідженнях, управлінні, партнерствах і внутрішній політиці; 4) фінансово-правове стимулювання та доступ до європейських програм і фондів, які пов'язуються з екологічними, соціальними та інноваційними цілями; 5) участь стейкхолдерів (учні, студенти, молодь, батьки, педагоги, громади, роботодавці й громадські організації залучаються до формування та реалізації політик сталого розвитку); 6) моніторинг, звітування та рейтингування освітніх закладів як демонстрація соціально-екологічної діяльності.

8. Сформовано, що загальні напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні мають полягати у формуванні цілісної, стійкої та людиноцентричної моделі публічного управління освітою, здатної одночасно гарантувати безперервність освітнього процесу в умовах війни й післявоєнного відновлення, рівний доступ до якісної освіти для всіх категорій здобувачів, модернізацію змісту освіти відповідно до цілей сталого розвитку, цифрової трансформації та потреб суспільства, а також належний рівень безпеки, інклюзивності, недискримінації й академічної доброчесності; така модель повинна передбачати оновлення нормативно-правових засад освітньої політики, чітке розмежування компетенції суб'єктів публічної адміністрації, запровадження ефективних механізмів міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії, інтеграцію принципів сталого розвитку до стандартів, освітніх програм, процедур ліцензування, акредитації, моніторингу та оцінювання якості освіти, посилення правових гарантій

цифрової доступності, гендерної рівності, соціальної справедливості й захисту прав учасників освітнього процесу, удосконалення системи професійного розвитку та соціальної підтримки педагогічних працівників, а також створення прозорих фінансово-організаційних інструментів відновлення, інноваційного розвитку й громадського контролю у сфері освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник у двох томах: Том 1. Загальна частина. Київ: *Видавництво «Юридична думка»*, 2004. 584 с.
2. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник у двох томах: Том 2. Особлива частина. Київ: *Видавництво «Юридична думка»*, 2005. 624 с.
3. Авер'янов В. Б. Виконавча влада і адміністративне право. Київ: *Видавничий Дім «Ін-Юре»*, 2002. 668 с.
4. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, Т. Коломєць, В. Курило, С. Стеценко та ін.; за ред. В. Галуцька та О. Правоторової. Видання четверте. Херсон: *ОЛДІ-ПЛЮС*, 2021. 592 с.
5. Акімова О., Довгопол Є. Засади реалізації державної політики у сфері забезпечення сталого розвитку університетів в Україні. *Наукові перспективи*. 2024. № 7(49). С. 18–37.
6. Акімова О., Довгопол Є. Внесок закладів вищої освіти України у досягнення Цілей Сталого Розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2025. № 13(2). С. 61–74.
7. Алєксєєва С. Система забезпечення якості загальної середньої освіти на засадах сталого розвитку: стратегічні пріоритети та шляхи їх реалізації. Theoretical and applied aspects of sustainable development of Ukrainian regions : scientific monograph. Volume 1. Riga, Latvia: *Baltija Publishing*, 2025. С. 359–372.
8. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. Київ: *Центр учбової літератури*, 2011. 216 с.
9. Андрощук І. Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні. *Молодь і ринок*. № 1/209. 2023. С. 17–21.

10. Антонюк Т. Міжнародне співробітництво та інтеграція у галузі освіти як важливий фактор конкурентоспроможності української освітньої системи. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]*. Історичні науки. 2013. Вип. 21. С. 149–155.
11. Бабій Б. М., Корецький В. М., Цветкова В. В. Юридичний словник. Київ: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1974. 847 с.
12. Березова, Л. С., Марущак, О. В., & Ковтюх, Л. М. Модернізація освітніх програм закладів вищої освіти як фактор підвищення якості підготовки фахівців. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15295079>
13. Бліщук К. М., Домша О. В. Цифрові інструменти забезпечення сталого розвитку. *Ефективність державного управління*. 2021. Вип. 1. С. 141–153.
14. Бодунов Є. Р. Адміністративно-правовий статус Міністерства освіти і науки України як регулятора вищої освіти. *Митна справа*. 2014. № 3(2). С. 122–125.
15. Вецнер Ю., Авіна С. Міжнародне співробітництво як невід’ємна частина вищої освіти. *Актуальні проблеми соціального розвитку в суспільстві змін*: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 28–30 березня 2024 р.). Харків: НТУ «ХПІ», 2024. С. 164–166.
16. Галицька М. М. «Культура» та «Освіта»: взаємозумовленість понять. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 4. С. 28–33.
17. Гаращук В. М. Деякі проблеми нормативно-правового регулювання управління закладом вищої освіти. *Social Law*. 2020. № 1. С. 103–110.
18. Гаращук О. В., Куценко В. І. Якісна освіта – інструмент сталого розвитку (зарубіжний досвід та українські реалії). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 23(1). С. 49–55.

19. Горбач М. І. Поняття адміністративно-правового статусу суб'єктів адміністративного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2016. Вип. 41. Т. 3. С. 107–111.
20. Гриневич Л. М. Поняття «освіта», «розвиток освіти», «освітня політика» в сучасному науковому дискурсі. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 1–2. С. 14–19.
21. Гришко В. І., Вознюк С. С. Правовий аспект забезпечення академічної доброчесності в освітньо-науковому середовищі. *Приватне та публічне право* : наук. журн. Одеса. № 1. 2024. С. 3–8.
22. Гумін О. М. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. *Наше право*. 2014. № 4. С. 46–50.
23. Гурін А. Л. Академічна доброчесність як основа політики використання технологій штучного інтелекту у вищих навчальних закладах . *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15321735>
24. Гурман О., Квятковська А. The impact of industry 4.0 on the modern world educational process and in ukraine. *PNAP. Scientific Journal of Polonia University*. 2023. № 4. Т. 59. DOI: <https://doi.org/10.23856/5903>
25. Деякі питання Державної служби якості освіти України: постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. № 168. *Верховна Рада України: офіційний веб-сайт*. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-п#Text>
26. Деякі питання участі України у міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2018: розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 лютого 2016 р. № 72-р. *Верховна Рада України: офіційний веб-сайт*. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/72-2016-р#Text>
27. Дуліба Є.В., Аврамова О.Є., Куліш А.М., Миргород-Карпова В.В. Верховенство права, правова культура, освіта й академічна доброчесність. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3(98). С. 15–25.

28. Дуліба Є.В., Гришко В.І. Академічна доброчесність в освітньо-науковому просторі України: соціальні виклики та перспективи удосконалення. *Наукові записки*. Серія: Право. 2023. № 14. С. 6–12.

29. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; відп. ред. В.Г. Кремень. Київ: *Юрінком Інтер*, 2008. 1040 с.

30. Європейська соціальна хартія 1996 року. *Верховна Рада України: офіційний веб-портал*. 2024.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062

31. Європейський суд з прав людини. Матеріали практики (1993–2003 р.р.). Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянин Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України. / Редкол. П.М. Рабінович та ін. Серія II. Коментарі прав і законодавства. Випуск 4. Київ: *Фенікс*, 2004. 448 с.

32. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. *Верховна Рада України: офіційний веб-портал*. 2024.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

33. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: *Право*, 2009. 584 с.

34. Захарова О. Інструментарій дослідження міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету*. Серія : Економічні науки. 2015. Вип. 40(4). С. 29–39.

35. Звітування про соціально-екологічну відповідальність: рушій змін до екологічно стійкішого світу. *Microsoft: official website*. 2025.
URL: <https://www.microsoft.com/uk-ua/sustainability/learning-center/sustainability-reporting-standards>

36. Зіняк Л.В. Міжнародно-правові засади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. *Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*. Харків. 2014. 227 с.

37. Ігонін Р. Проблема доктринального визначення поняття «адміністративно-правове забезпечення». *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 37–43.

38. Інтеграція вищої школи України до європейського та світового освітнього простору. Київ: «Вища освіта України», 2012. 558 с.

39. Кірдан О., Авраменко Б. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2024. № 2. С. 112–117.

40. Ковальчук В. Обґрунтування актуальності впровадження освіти сталого розвитку в систему дошкільної освіти. Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти: збірник наукових праць / укладачі: Зданевич Л.В., Мисик О.С., Пісоцька Л.С.; За заг. ред. проф. Зданевич Л.В. Хмельницький: ХГПА, 2025. 876 с.

41. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. *Верховна Рада України: офіційний веб-портал*. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2747-15>

42. Конвенція з подолання дискримінації в освіті від 14.12.1960. *Верховна Рада України: офіційний веб-портал*. 2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174#Text

43. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989. *Верховна Рада України: офіційний веб-портал*. 2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

44. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) 1950 року. *Верховна Рада України: офіційний веб-портал*. 2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

45. Конституція України від. 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
46. Красовська О. Ю. Роль освіти в сучасних глобальних умовах. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2011. № 1 (4). С. 182–188.
47. Кремень В.Г. Духовність і культура суспільства визначаються розвитком освіти. Освіта у полікультурних суспільствах. Вища педагогічна школа СПВ. *Університет в Б'ялостоці*. Варшава, 2012. 392 с.
48. Криштанович С. В., Середюк Я. І. Основні напрямки удосконалення системи вищої освіти . *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2024. № 12. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14249442>
49. Курко М. Н. Проблематика дослідження адміністративно-правового забезпечення системи освіти в Україні: теоретико-методологічні аспекти. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 4. С. 162–167.
50. Куркова К.М. Адміністративно-правове забезпечення науково-технологічного розвитку в Україні: автореф. дис. докт. юрид. наук. 12.00.07. *Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*, Дніпро, 2021. 40 с.
51. Левченко Д. Парадигма ідеї глобального цифрового врядування як явища адміністративного права. *Адміністративне право і процес*. 2024. № 4. С. 5–13.
52. Легенький М. Адміністративно-правове забезпечення пріоритетних напрямів в управлінні освітою. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2017. № 865. С. 257–266.
53. Литвин І. І. Адміністративно-правовий статус суб'єктів отримання освітніх послуг. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2016. Вип. 2(2). С. 50–53.

54. Лунячек В., Бровдій А., Кулаковський О., Варенко Т., Тіррі К. Академічна доброчесність у вищій освіті України: сучасний стан та заклик до дій. *Education Research International*. 2020. С. 1–8.

55. Ляшкова Н. О., Соколова А. М. Значення міжнародного партнерства та співробітництва у сфері освіти в умовах воєнного часу. *Актуальні питання розвитку науки та забезпечення якості освіти у XXI столітті: тези доповідей XLV Міжнародної наукової студентської конференції за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2021 рік (м. Полтава, 13–14 квітня 2022 р.)*. Полтава : ПУЕТ, 2022. Ч. 1. С. 35–37.

56. Майборода Р. В. Мобільність викладачів у рамках програми ERASMUS – програми Європейського Союзу з обміну студентів та викладачів між університетами. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. 2020. № 1. С. 149–155.

57. Маринович В. Міжнародне партнерство університетів як необхідна умова їх сталого розвитку під час економічної невизначеності. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2023. № 3(71). С. 31–37.

58. Марченко Р.В. Міжнародно-правове регулювання права на освіту. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. Вип. 86. Ч. 5. 2024. С. 294–299.

59. Мелеганіч Г., Махновський С. Освіта дорослих як напрям реалізації державної політики сталого розвитку у сфері освіти в Україні. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2025. № 38. Том 22. С. 5–14.

60. Міжнародне співробітництво. *Державна служба якості освіти України: офіційний веб-сайт*. 2025. URL: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/mizhnarodne-spivrobitnictvo/>

61. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966. *Верховна Рада України: офіційний веб-портал*. 2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

62. Міньковська І. І. Сучасні виклики щодо необхідності вдосконалення адміністративного законодавства яке регулює ресурсне забезпечення у сфері повної загальної середньої освіти. *Право і суспільство*. № 1. 2025. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.92>

63. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі: схвалено Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020. *Верховна Рада України: офіційний веб-сайт*. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>

64. Нижник О.С. Адміністративно-правові засади реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук. 12.00.07. *Харківський національний університет внутрішніх справ*, Харків, 2017. 24 с.

65. Нуруллаєв І.С.о. Поняття міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю як категорії міжнародного права. *Актуальні питання юридичної науки. Правові новели*. № 10. 2020. С. 334–342.

66. Озерна І. В. Адміністративно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2017. Вип. 2(3). С. 134–137.

67. Оксін В.Ю., Левченко Д.С., Костенко І.В. Публічне адміністрування в контексті сталого розвитку: інституційний вимір та стратегічні пріоритети. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 646–649.

68. Партико Н., Смирнова І., Житомирська Т. Академічна доброчесність в епоху штучного інтелекту: виклики та можливості для здобувачів освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2024. С. 265–268.

69. Партнерство заради сталого розвитку. 17 Цілей сталого розвитку. *Глобальний договір ООН в Україні*. 2025. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/>

70. Поліщук В. І. Еволюція концепції сталого розвитку: соціально-філософські аспекти. *Освітній дискурс: Збірник наукових праць*. 2024. № 51 (10–12). С. 53–65.

71. Поліщук О., Лисоконь І., Різак Г. Організаційні засади функціонування системи вищої освіти в Україні та її відповідність європейським вимогам. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. Вип. 15. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14843090>

72. Полянська А. С. Особливості управління проектом «Міжнародна академічна мобільність» Програми Еразмус+ в умовах війни. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 1. С. 56–63.

73. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37-38. Ст. 2004.

74. Про дошкільну освіту : Закон України від 6 червня 2024 року № 3788-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2024. № 42. Ст. 258.

75. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. *Верховна Рада України: офіційний веб-сайт*. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

76. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630. *Верховна Рада України: офіційний веб-сайт*. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п#Text>

77. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 4 листопада 2022 р. № 2732-IX. *Верховна Рада України: офіційний веб-сайт*. 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12/conv#Text>

78. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 3. Ст. 25.

79. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Верховна Рада України: офіційний веб-сайт*. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19?find=1&text#Text>

80. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38-39. Ст. 380.

81. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 березня 1991 року № 875-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 21. Ст. 252.

82. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 року № 463-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2020. № 31. Ст. 226.

83. Про професійний розвиток працівників: Закон України від 12 січня 2012 року № 4312-VI. *Верховна Рада України: офіційний веб-сайт*. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17?#Text>

84. Про професійну освіту: Закон України від 21 серпня 2025 року № 4574-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2025. № 49. Ст. 216.

85. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 18. Ст. 73.

86. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21.06.2001 № 2558-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 42. Ст. 213.

87. Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 244. *Верховна Рада України: офіційний веб-сайт*. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-п#Text>

88. Про фахову передвищу освіту: Закон України від 6 червня 2019 року № 2745-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 30. Ст. 119.

89. Програма ЄС ЕРАЗМУС+. *National Erasmus+ Office – Ukraine*. 2025. URL: <https://erasmusplus.org.ua/programa-yes-erazmus/pro-programu/>

90. Пушкарьова Н.Ф. Поняття та види спеціального адміністративно-правового статусу. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. Серія ПРАВО. Випуск 68. С. 195–199.

91. Рада молодих вчених при Міністерстві освіти і науки України (РМВ при МОН). *Міністерство освіти і науки України: офіційний веб-сайт*.

2025. URL: <https://mon.gov.ua/ministerstvo-2/pro-ministerstvo-2/doradchi-organi-2/rada-molodikh-uchenikh/pro-rmu>

92. Радкевич В.О. Сталий розвиток професійної освіти на основі державно-приватного партнерства. *Інноваційна професійна освіта*. 2024. № 6(19). С. 10–32.

93. Резніченко В. О. Поняття адміністративно-правового забезпечення вищої освіти в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 7 (109). С. 144–149.

94. Рішення сільської ради №1097 «Про затвердження Програми розвитку освіти Війтівецької сільської територіальної громади на 2026-2030 роки». *Офіційний веб-сайт Війтівецької сільської територіальної громади*. 2025. URL: <https://viitivtsi-gromada.gov.ua/docs/2084895/>

95. Розвиток систем забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті стійкого розвитку: монографія / О. Воробйова, В. Луговий, О. Паламарчук, О. Слюсаренко, Ж. Таланова, В. Ткаченко; за ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ: *Інститут вищої освіти НАПН України*, 2024. 92 с.

96. Рудик В. Я. Поняття та зміст адміністративно-правового статусу закладу вищої освіти в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2023. Вип. 63. С. 70–72.

97. Свириденко Д. Аналіз ролі віртуальної академічної мобільності в обґрунтуванні засад розвитку сучасної вищої освіти. *Українознавчий альманах*. 2014. Вип. 17. С. 163–165.

98. Селецька Д. О., Красуцький О. О., Оксамитний В. В. Доцільність формування ESG-звітності закладами освіти України. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2025. № 1(60). С. 46–56.

99. Сербенюк С. О. Суб'єкти міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти в Україні та межі їх компетенції. *Право і безпека*. 2025. № 4. С. 85–100.

100. Сербенюк С. О. Сутність та особливості міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти в Україні. *Право і безпека*. 2025. № 3. С. 130–141.
101. Сисоєва С. Сфера освіти як об'єкт дослідження. *Освітологія*. 2012. Вип. 1. С. 22–29.
102. Сімнадцять Цілей сталого розвитку від 2015. *Глобальний договір ООН в Україні: офіційний веб-портал*. 2024. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/>
103. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 4-те вид. Київ: *Алерта*, 2016. 528 с.
104. Слюсаренко О. С. Сталий розвиток як концепція трансформації освіти з позиції адміністративного права. *Правові новели*. 2023. № 19. С. 541–546.
105. Слюсаренко О.С. Адміністративний інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2026. Вип. 1. С. 328–333.
106. Слюсаренко О.С. Наукові підходи до концепції сталого розвитку як категорії адміністративного права. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 15–16 лют. 2023 р.)*. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.
107. Слюсаренко О.С. Новітнє поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення розвитку освіти в Україні. *Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 16–17 квіт. 2024 р.)*. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 136–139.
108. Слюсаренко О. С. Сучасні види адміністративного інструментарію забезпечення сталого розвитку освіти в Україні. *Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики: матеріали міжнародної*

науково-практичної конференції (Київ, 21–22 лют. 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 139–141.

109. Соколенко Ю.М., Кириченко В.М. Словник основних політико-правових термінів: навчальний посібник. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2020. 50 с.

110. Соколенко О. Л. Поняття правового статусу як основа адміністративно-правового захисту прав людини. *Право і суспільство*. 2011. № 6. С. 120–123.

111. Солнцева Х. В. Правовий статус системи управління освітньою діяльністю в Україні. *Форум права*. 2013. № 3. С. 609–614.

112. Сорока Л.В., Куркова К.М., Даниленко А.О. Цифровізація публічного адміністрування в Україні як інструмент забезпечення стійкості держави в умовах особливого періоду. *Національні інтереси України*. 2026. № 3(20). С. 1450–1459.

113. Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2022 р. № 1163-р. *Верховна Рада України: офіційний веб-портал*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-p#Text>

114. Стратегія людського розвитку: затверджено Указом Президента України від 2 червня 2021 року № 225/2021. *Верховна Рада України: офіційний веб-сайт*. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#Text>

115. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. *Верховна Рада України: офіційний веб-сайт*. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p>

116. Тарасюк О. В. Теоретичні засади формування концепції сталого розвитку та її практична реалізація на сучасному етапі розвитку суспільства. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 1(111). С. 51–63.

117. Тимчак В. В. Актуальні проблеми реформування системи вищої освіти в Україні: правовий аспект. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 228–231.

118. Толочко С. В, Бордюг Н. С., Міронець Л. П. Академічна доброчесність та штучний інтелект в освітній і науковій діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2023. № 62(2). С. 48–52.

119. Томашук І.В., Германюк Н.В., Коваль Н.І. Інституційні стратегії розвитку інновацій як інструменти сталого економічного зростання. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2025. № 1(71). С. 113–128.

120. Триндюк В. Формування готовності до академічної мобільності у студентів вищого технічного навчального закладу : автореф. дис. ... к.пед.н.: 13.00.04. Луцьк: *Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки*, 2017. 273 с.

121. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року № 722/2019. *Верховна Рада України: офіційний веб-сайт*. 2020.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

122. Устік М. Є. Зарубіжний досвід сталого розвитку університетів. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 7 (277). С. 210–219.

123. Філіпенко Л. В., Думанський О. В., Козак О. В. Академічна доброчесність в науковому та освітньому середовищі закладів освіти України: погляд крізь призму наявності штучного інтелекту. *Академічні візії*. 2023. № 19. С. 52–56.

124. Франція у європейському просторі вищої освіти / упор. Г.. Крючков, В.Б. Бурбело. Київ, *ВІПЦ «Київський університет»*, 2005. 169 с.

125. Цифрові інструменти для якісної освіти у 2021 році. *Державна служба якості освіти*. 2021.
URL: https://znayshov.com/News/Details/tsyfrovi_instrumenty_dlja_Yakisnoi_osvity_u_2021_rotsi

126. Чирва Г. М. Нормативно-правове регулювання діяльності закладів вищої освіти в Україні. *Державне управління*. 2019. № 2 (66). С. 133–139.
127. Шаталович О. М. Поняття освіти, навчання, виховання та питання їх співвідношення. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2024. № 1. Т. 16. С. 66–73.
128. Шкарупа К. Особливості функціонування органів місцевого самоврядування як основа для реалізації громадянами права на участь у прийнятті рішень в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. DOI: 10.32844/2618-1258.2025.1.42
129. Якушина О.С. Міжнародно-правове регулювання права на освіту. *Науково-практичний журнал «Європейські перспективи»*. 2017. № 3. С. 58–63.
130. Яра О. Поняття адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Збірник наукових праць. 2019. Вип. 1. С. 25–32.
131. Яременко І. К. Концепція сталого розвитку як предмет соціально-філософського аналізу. *Культурологічний альманах*. 2025. № 2). С. 339–345.
132. Яровенко Т. С. Тенденції та проблеми розвитку освіти в Україні. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2015. № 12. С. 167–172.
133. Agbedahin AV. Sustainable development, Education for Sustainable Development, and the 2030 Agenda for Sustainable Development: Emergence, efficacy, eminence, and future. *Sustainable Development*. 2019. № 27. С. 669–680.
134. Ahlberg, Mauri & Aineslahti, Mervi & Alppi, Annukka & Houtsonen, Lea & Nuutinen, Anna & Salonen, Arto. *Education for Sustainable Development in Finland*. 2015. DOI: 10.1007/978-3-319-09549-3_13.
135. Article L312-19 Code de l'éducation. *Legifrance*. 2025. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/loda/article_lc/LEGIARTI000043974666/2025-12-27

136. Background on the Sustainable Development Goals. *United Nations Development Programme*. 2025. URL: <https://www.undp.org/sdg-accelerator/background-goals>

137. Climate change communication and education: *Sweden*. *UNESCO: official website*. 2025. URL: <https://education-profiles.org/europe-and-northern-america/sweden/~climate-change-communication-and-education>

138. Council Recommendation of 16 June 2022 on learning for the green transition and sustainable development (2022/C 243/01). *Official Journal of the European Union*. 2025. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A32022H0627%2801%29>

139. Des élèves éco-délégués engagés pour la transition écologique et le développement durable. *Ministre de l'Éducation nationale*. 2025. URL: <https://www.education.gouv.fr/des-eleves-eco-delegues-engages-pour-la-transition-ecologique-et-le-developpement-durable-456366>

140. Duran C.D., Gogan, L.M., Artene, A. & Duran, V. The components of sustainable development - a possible approach. *Procedia Economics and Finance*. 2015. № 26. P. 806–811.

141. Dyllick, Thomas Muff, Katrin. A Positive Impact Rating for Business Schools: Case Study. *Sustainability*. 2020. DOI 12.9551.10.3390/su12229551

142. Education for Sustainable Development country profile: Sweden (2025). *UNESCO: official website*. 2025. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000395726>

143. Education for sustainable development: a roadmap. *UNESCO: official website*. 2025. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/education-sustainable-development-roadmap>

144. Education policy and management development. *Education Finland: official website*. 2025. URL: <https://www.educationfinland.fi/edudev/policy-and-management>

145. Emas R. The Concept of Sustainable Development: Definition and Defining Principles. *UN: official website*. 2015.

URL: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5839GSDR%202015_SD_concept_definiton_rev.pdf

146. Finland. *Global Environmental Education Partnership Secretariat: official website*. 2025. URL: <https://thegeep.org/resources/countries/finland>

147. Framework for the implementation of the United Nations Economic Commission for Europe Strategy for Education for Sustainable Development from 2021 to 2030. *UNECE: official website*. 2025. URL: <https://unece.org/environment/documents/2022/05/working-documents/framework-implementation-united-nations-economic>

148. German National Action Plan on ESD adopted. *UNESCO: official website*. 2025. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/german-national-action-plan-esd-adopted>

149. Green school quality standard: Greening every learning environment. *UNESCO: official website*. 2025. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/green-school-quality-standard-greening-every-learning-environment>

150. Higher education in Estonia. *European Commission: official website*. 2025. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/estonia/higher-education>

151. History of the Sustainable Development Goals. *Lazarus Union International*. 2025. URL: <https://www.lazarus-union.international/cms/the-lu-the-sdgs/the-history-of-the-sustainable-development-goals/>

152. Hopkins C., & McKeown R. Education for Sustainable Development. *Forum for Applied Research and Public Policy*. 2001. № 93(1). C. 25–28.

153. Landorf H., Doscher S., & Rocco T. Education for sustainable human development: Towards a definition. *Theory and Research in Education*. 2008. № 6(2). P. 221–236.

154. Marin C., Dorobanțu R., Codreanu D. & Mihaela R. The Fruit of Collaboration between Local Government and Private Partners in the Sustainable Development Community Case Study: *County Valcea. Economy Transdisciplinarity Cognition*. 2012. № 2. P. 93–98.

155. Mesures pour la transition écologique à l'École. *Ministre de l'Éducation nationale*. 2025. URL: <https://www.education.gouv.fr/20-mesures-pour-la-transition-ecologique-l-ecole-461370>

156. National core curriculum for primary and lower secondary (basic) education. *Finnish National Agency for Education: official website*. 2025. URL: <https://www.oph.fi/en/education-and-qualifications/national-core-curriculum-primary-and-lower-secondary-basic-education>

157. PISA-2022: резюме досліджень 2024 року. *PISA в Україні*. 2025. URL: https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2024/12/PISA_2022_Ukrayina_v_czentri_uvagy_Rezyume_dosli_dzhen_2024_sajt_novyj.pdf

158. PISA: популярні запитання. *PISA в Україні*. 2025. URL: <https://pisa.testportal.gov.ua/populyarni-zapytannya/>

159. QS World University Rankings. *QS World University Rankings: official website*. 2025. URL: <https://support.qs.com/hc/en-gb/articles/4405955370898-QS-World-University-Rankings>

160. Raising awareness about global issues: Germany. *European Commission: official website*. 2025. URL: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/germany/94-raising-awareness-about-global-issues>

161. Single-structure primary and lower secondary education in Estonia. *European Commission: official website*. 2025. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/estonia/teaching-and-learning-single-structure-education>

162. Slyusarenko O. Features of the development of education in Ukraine as an object of administrative and legal regulation. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 6 . P. 233–237.

163. Sustainable Development: Definition – Criteria – Principles – Objectives. *Vietaustralia*. 2025. URL: <https://vietaustralia.com/en/phat-trien-ben-vung-dinh-nghia-tieu-chi-nguyen-tac-muc-tieu.html>

164. Ten years of Education for Sustainable Development in Estonia. *Ministry of Education and Research: official website*. 2025. URL: <https://www.hm.ee/en/news/ten-years-education-sustainable-development-estonia>
165. The global leader for sustainability reporting. *GRI: official website*. 2025. URL: <https://www.globalreporting.org>
166. The importance of education in achieving a sustainable future. *Finnish National Agency for Education: official website*. 2025. URL: <https://www.oph.fi/en/education-and-qualifications/importance-education-achieving-sustainable-future>
167. The Positive Impact Rating is inspired by the 50+20 Vision. *The Positive Impact Rating: official website*. 2025. URL: <https://www.positiveimpactrating.org/who-we-are>
168. The Positive Impact Rating. *The Positive Impact Rating: official website*. 2025. URL: <https://www.impactratingforbusinessschool.org>
169. The Swedish Higher Education Act (1992:1434). *Swedish Council for Higher Education: official website*. 2025. URL: <https://www.uhr.se/en/start/laws-and-regulations/Laws-and-regulations/The-Swedish-Higher-Education-Act/>
170. Tomislav K. The Concept of Sustainable Development: From its Beginning to the Contemporary Issues. *Zagreb International Review of Economics & Business*. 2018. № 21(1). P. 67–94.
171. Ukko J., Saunila M., Rantala T., Havukainen J. Sustainable development: Implications and definition for open sustainability. *Sustainable Development*. 2019. № 27. P. 321–336.
172. United Nations Conference on the Human Environment, 5-16 June 1972, *Stockholm. United Nations*. 2025. URL: <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>
173. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2015). Rethinking education: Towards a global common good? Paris: *UNESCO*. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232555>

174. United Nations General Assembly. Report of the world commission on environment and development: Our common future. Oslo, 1987. *Norway: United Nations General Assembly, Development and International Co-operation: Environment*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/139811>

175. United Nations Global Compact. *United Nations*. 2020. URL: <https://www.globalcompact.de/en/our-work/sustainable-development-goals-1>

176. University Impact Rankings 2025. *Times Higher Education Impact Rankings: official website*. 2025. URL: <https://www.timeshighereducation.com/impactrankings>

177. Waas T., Verbruggen A., Wright T. University research for sustainable development: definition and characteristics explored. *Journal of Cleaner Production*. 2010. Vol. 18. Iss. 7. P. 629–636.

178. Will A. Learning for sustainability: Sustainable development. *Learning for sustainability*. 2025. URL: <https://learningforsustainability.net/susdev/>

179. World University Rankings. *Times Higher Education Impact Rankings: official website*. 2025. URL: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings>

180. Yong A. Technology, sustainability and society: Where they intersect. *Unsustainable Magazine*. 2025. URL: <https://www.unsustainablemagazine.com/sustainability-and-society/>

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Слюсаренко О. С. Сталий розвиток як концепція трансформації освіти з позиції адміністративного права. *Правові новели*. 2023. № 19. С. 541–546. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2023.19.73>

2. Slyusarenko O. Features of the development of education in Ukraine as an object of administrative and legal regulation. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 6 . P. 233–237. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2024.6.39>

3. Слюсаренко О.С. Адміністративний інструментарій забезпечення сталого розвитку освіти в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2026. Вип. 1. С. 328–333. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2026.1.50>

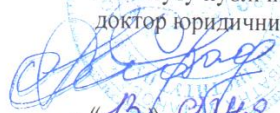
які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Слюсаренко О. С. Сучасні види адміністративного інструментарію забезпечення сталого розвитку освіти в Україні. *Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 21–22 лют. 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 139–141.

5. Слюсаренко О.С. Наукові підходи до концепції сталого розвитку як категорії адміністративного права. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 15–16 лют. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

6. Слюсаренко О.С. Новітнє поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення розвитку освіти в Україні. *Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 16–17 квіт. 2024 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 136–139.

Додаток Б

ЗАТВЕРДЖУЮ
 В.о. Президента Науково-дослідного
 інституту публічного права,
 доктор юридичних наук, професор

Сергій КОРОЄД
 «31 січня 2018р.»

А К Т

впровадження результатів дисертаційного дослідження
Слюсаренка Олександра Сергійовича на тему: «Адміністративно-правове
забезпечення сталого розвитку освіти в Україні», поданого на здобуття ступеня доктора
філософії зі спеціальності 081«Право» у науково-дослідну діяльність Науково-
дослідного інституту публічного права

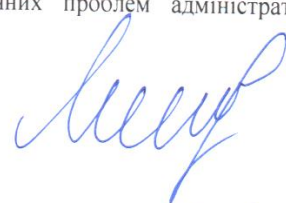
Комісія в складі: головного наукового співробітника Науково-дослідного інституту публічного права, доктора юридичних наук, професора Луценко-Миськів Лесі Ігорівни, провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, професора Козіна Сергія Миколайовича, провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, старшого дослідника Шкарупи Костянтина Вікторовича склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження Слюсаренка Олександра Сергійовича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення сталого розвитку освіти в Україні», мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній діяльності наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні та використовуються Інститутом в межах реалізації науково-дослідної теми «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації № 0126U003901).

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової роботи працівників відділів та аспірантів Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК

Результати дисертаційного дослідження Слюсаренка Олександра Сергійовича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення сталого розвитку освіти в Україні» вважати впровадженими у науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права, під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку освіти в Україні.

Голова комісії:

 Леся ЛУЦЕНКО-МИСЬКІВ

Члени комісії:

 Сергій КОЗІН

 Костянтин ШКАРУПА

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. Президента Науково-дослідного
інституту публічного права,
доктор юридичних наук, професор

Сергій КОРОЄД

« 16 » січня 2020 р.

АКТ

упровадження результатів дисертаційного дослідження
Слюсаренка Олександра Сергійовича на тему: «Адміністративно-правове
забезпечення сталого розвитку освіти в Україні», поданого на здобуття ступеня
доктора філософії зі спеціальності 081«Право» в освітній процес Науково-
дослідного інституту публічного права

Комісія в складі: головного наукового співробітника Науково-дослідного інституту публічного права, доктора юридичних наук, професора Луценко-Миськів Лесі Ігорівни, провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, професора Козіна Сергія Миколайовича, провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, старшого дослідника Шкарупи Костянтина Вікторовича склала цей акт про те, що матеріали дисертації Слюсаренка Олександра Сергійовича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення сталого розвитку освіти в Україні» (на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081«Право») мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються в освітньому процесі. Під час обговорення наданих матеріалів комісією було констатовано, що окремі положення дослідження було використано при розробленні лекційних курсів з дисципліни, яка викладається у Науково-дослідному інституті публічного права, а саме «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми», при підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, а також у контексті інших дисциплін, які викладаються в Інституті. Лекційний курс окремих тем навчальних дисциплін увібрав положення цього дисертаційного дослідження.

ВИСНОВОК:

результати дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правове забезпечення сталого розвитку освіти в Україні» Слюсаренка Олександра Сергійовича вважати впровадженими в освітній процес Науково-дослідного інституту публічного права з дисципліни «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми».

Голова комісії:

Леся ЛУЦЕНКО-МИСЬКІВ

Члени комісії:

Сергій КОЗІН

Костянтин ШКАРУПА